

ศึกษาการผลิตของชุมชนทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง
ตั้งแต่ตั้งอำเภอทะเลน้อยจนถึงการตั้งเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย
(พ.ศ. 2450 – พ.ศ. 2518)

วิทยานิพนธ์
ของ
สวัสดี พันธุ์ฤทธิ์ดำ

เสนอต่อมหาวิทยาลัยทักษิณ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา
มกราคม 2545
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยทักษิณ

ห้องสมุด

คณะกรรมการควบคุมและคณะกรรมการสอบ ได้พิจารณาวิทยานิพนธ์ฉบับนี้แล้วเห็นสมควรรับเป็นส่วนของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา ของมหาวิทยาลัยทักษิณได้

คณะกรรมการควบคุม

..... ประธานกรรมการ
(อาจารย์จำเริญ แสงดวงแข)

..... กรรมการ
(อาจารย์พิทยา บุษรารัตน์)

คณะกรรมการสอบ

..... ประธานกรรมการ
(อาจารย์จำเริญ แสงดวงแข)

..... กรรมการ
(อาจารย์พิทยา บุษรารัตน์)

..... กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม
(อาจารย์สนใจ ศรีนวล)

..... กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม
(อาจารย์ประโชชน์ เรืองโรจน์)

มหาวิทยาลัยทักษิณอนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา ของมหาวิทยาลัยทักษิณ

..... ประธานอนุกรรมการบัณฑิตศึกษา

(อาจารย์ ดร. ฉันทิต ทองช่วย)

วันที่ 15 เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๔๕

ประกาศคุณูปการ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงลงได้ด้วยความกรุณาช่วยเหลือ แนะนำ และให้คำปรึกษาอย่างดีจากอาจารย์จำเริญ แสงดวงแข ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ และอาจารย์พิทยา บุษรรัตน์ กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในพระคุณอย่างยิ่ง จึงขอขอบคุณไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณอาจารย์สมใจ ศรีนวล และอาจารย์ประโยชน์ เรืองโรจน์ กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม ที่ได้กรุณาชี้แนะและสละเวลาตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องเพิ่มเติม จนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความถูกต้องสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณคณาจารย์ผู้สอนไทยคดีศึกษาทุกท่าน ที่ได้วางพื้นฐานความรู้ตลอดจนแนวคิดและจิตสำนึกเกี่ยวกับไทยคดีศึกษา จนเป็นผลให้สามารถทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จ

ขอขอบพระคุณ ผศ. ยงยุทธ ชูแว่น ผู้สนับสนุนทุนเพื่อการวิจัยโครงการเครือข่ายปริญญาโทไทยคดีศึกษา ภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

ขอขอบคุณอาจารย์อุทิศ สังขรัตน์ อาจารย์ประมวล มณีโรจน์ อาจารย์สิทธิกร มากนวน อาจารย์วีระศักดิ์ วิจิตร โสภ และเพื่อนนิสิตปริญญาโทไทยคดีศึกษารุ่นปีการศึกษา 2540 ที่ได้แนะนำช่วยเหลือให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี

ขอขอบคุณชาวบ้านตำบลทะเลน้อย ตำบลพนางตุง อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง ทั้งในส่วนที่เป็นผู้บอกข้อมูลและให้ความอนุเคราะห์ด้านอื่นๆอย่างเต็มเปี่ยมด้วยเมตตาและน้ำใจ

ขอขอบคุณคุณอาภรณ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ ที่คอยให้กำลังใจและให้การช่วยเหลือในทุกๆด้าน แก่ผู้วิจัยจนสำเร็จการศึกษา และเด็กหญิงจิรกานต์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เด็กหญิงภูริดา พันธุ์ฤทธิ์คำ ผู้เป็นขวัญและกำลังใจในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้สำเร็จลุล่วงด้วยดี

คุณค่าและประโยชน์อันพึงมีจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบเป็นกตัญญูทดแทนบิดา มารดา ของผู้วิจัย ตลอดจนครู อาจารย์ และผู้มีพระคุณทุกท่าน

สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ.....	1
ภูมิหลัง.....	1
ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า.....	10
ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า.....	10
ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า.....	11
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	12
วิธีการดำเนินการศึกษาค้นคว้า.....	13
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	15
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการผลิต.....	15
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชุมชนทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง.....	25
3 การผลิตของชุมชนทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง ตั้งแต่ตั้งอำเภทะเลน้อยจนถึงการตั้งเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย (พ.ศ. 2450 – พ.ศ. 2518).....	32
ปัจจัยที่มีผลต่อการผลิต.....	33
วิธีการผลิต.....	55
ผลกระทบจากการผลิต.....	87
4 พลวัตการผลิตของชุมชนทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง ตั้งแต่ตั้งอำเภทะเลน้อยจนถึงการตั้งเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย (พ.ศ. 2450 – พ.ศ. 2518).....	95
5 บทย่อ สรุปผล และข้อเสนอแนะ.....	131
บทย่อ.....	131
สรุปผล.....	134
อภิปรายผล.....	138
ข้อเสนอแนะ.....	139

บทที่	หน้า
บรรณานุกรม.....	141
บุคลากร.....	144
บทคัดย่อ.....	149
ประวัติย่อของผู้วิจัย.....	153

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

การผลิตของชุมชนท้องถิ่นชนบทไทยในอดีตเป็นการผลิตที่สอดคล้องกับสภาพธรรมชาติและโครงสร้างทางสังคมวัฒนธรรมท้องถิ่น เพราะชุมชนท้องถิ่นนั้นเป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติอันอุดมสมบูรณ์ที่เป็นปัจจัยสำคัญในการผลิต การผลิตส่วนใหญ่เป็นการผลิตเพื่อยังชีพไม่ได้มีเป้าหมายเพื่อการค้า รูปแบบการผลิตจึงไม่ซับซ้อนตามสภาพวิถีสังคมที่เรียบง่าย ดังที่กาญจนา แก้วเทพ ได้กล่าวไว้ว่า

สภาพโดยทั่วไป ของหมู่บ้านไทยจะเป็นชุมชนขนาดเล็ก ชีวิตประชาชนส่วนใหญ่ผูกพันอยู่กับท้องถิ่น ประชาชนซึ่งเป็นสมาชิกของสังคมดำรงชีวิตด้วยการผลิตของครอบครัว และชุมชน ตนเองเป็นหลัก ปัจจัยการผลิตที่สำคัญคือ แรงงานคนและที่ดิน ลักษณะการผลิตเป็นการผลิตเพื่อยังชีพ กล่าวคือ มีเป้าหมายเพื่อช่วยเหลือแลกเปลี่ยนเป็นสำคัญ การผลิตแบบนี้ จึงมีปริมาณการผลิตไม่มาก เพราะไม่มีความจำเป็นและสิ้นเปลืองการใช้แรงงานโดยใช่เหตุ อีกประการหนึ่งคือ เทคโนโลยีในการผลิตก็ไม่เอื้อใน การผลิตอย่างมาก ผลของการผลิตแบบยังชีพจึงทำให้เกิดความสมดุลระหว่างทรัพยากรธรรมชาติ หลายๆ หมู่บ้านกับปริมาณความต้องการของชุมชน เช่น การทำนาโดยไม่เร่งมีเวลาให้ดินพัก จับปลาให้พอกับการขยายพันธุ์ตามธรรมชาติ ส่วนการแลกเปลี่ยนผลผลิตกับชุมชนใกล้เคียงนั้น กระทำไปเพื่อรักษาสัมพันธภาพเอาไว้ เมื่อเกิดการขาดแคลนมากกว่าหวังผลการค้าขายเอากำไร¹

การผลิตแบบยังชีพดังกล่าวเป็นการผลิตที่ช่วยรักษาความสมดุลทางธรรมชาติและระบบนิเวศให้สอดคล้องกับการดำรงชีวิตของผู้คนในท้องถิ่นชนบทนั้น ซึ่งเป็นวิถีการผลิตแบบเกษตรกรรมที่ให้คุณค่าความสำคัญกับทรัพยากรอย่างมาก ซึ่งเป็นบ่อเกิดขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนความเชื่อต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับธรรมชาติโดยถือว่าธรรมชาติเป็นสิ่งที่มีความอันควรบูชา เช่น การทำขวัญข้าว การแรกนาขวัญ การบูชาแม่น้ำด้วยการลอยกระทง การบวงสรวงเทพารักษ์ ประจำป่าเขา เป็นต้น

¹ กาญจนา แก้วเทพ, การพัฒนาบ้านกับเมือง, ม.ป.ป. หน้า 36.

แนวคิดในการอยู่ร่วมกับธรรมชาติแบบพึ่งพาดังกล่าว เป็นแนวคิดในวิถีเกษตรกรรมซึ่งสามารถพบเห็นได้โดยทั่วไปในชนบทท้องถื่นไทยในอดีต ทำให้การใช้ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อการผลิตไม่ฟุ่มเฟือย ธรรมชาติและผู้คนในสังคมชนบทจึงเป็นลักษณะถ้อยทีถ้อยอาศัยเสมอมา กอปรกับประเทศไทยเป็นประเทศที่อยู่ในเส้นศูนย์สูตรจึงอาศัยความหลากหลายทางชีวภาพที่มีมากกว่าเขตใด ๆ ของโลก อีกทั้งฤดูกาลในแถบเส้นศูนย์สูตรไม่แบ่งแยกความสัมพันธ์ของผู้คนในสังคมออกจากกันก่อให้เกิดวิถีชีวิตแบบแนวนอน คือ มีประเพณีวัฒนธรรมแบบเครือญาติและพวกพ้อง สายสัมพันธ์แบบแนวนอนดังกล่าวจึงเกิดเป็นการพึ่งพากันจนกลายเป็นวิถีชีวิต ประเพณี และระเบียบของชุมชนในที่สุด ทำให้สังคมชนบทไทยเป็นอยู่กันแบบพึ่งพากันตลอดมา

การเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญในการผลิตของชนบทไทย ก็คือ การเข้ามาของวัฒนธรรมการผลิตแบบตะวันตกซึ่งกระจายออกไปทั่วโลก โดยมีปฐมเหตุมาจากการให้กำเนิดเครื่องจักรไอน้ำ เครื่องแรกของโลก ที่ผลิตโดยเจมส์ วัตต์ ในคริสต์ศตวรรษที่ 19 ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีการผลิตทางภาคการเกษตรที่ใช้แรงงานคนและสัตว์ เข้าสู่ยุคพลังงานซึ่งประเทศต่าง ๆ ล้วนได้รับผลกระทบในเวลาต่อมา นับเป็นยุคการเปลี่ยนแปลงจากโลกเกษตรกรรมเข้าสู่ยุคอุตสาหกรรม ดังที่ ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ ได้กล่าวไว้ว่า

การปฏิวัติเทคโนโลยีครั้งใหญ่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงโลกวัตถุ เริ่มจากเทคโนโลยีที่มาจากการใช้พลังงานจากเครื่องจักรไอน้ำ คือ พลังขับเคลื่อนที่ก่อให้เกิดสังคมอุตสาหกรรมยุคแรก ต่อมาก็มีการคิดค้นพลังงานน้ำมันและพลังงานไฟฟ้ามาใช้ ซึ่งเป็นยุคพัฒนาเทคโนโลยียุคที่สอง เรียกว่ายุคอิเล็กทรอนิกส์¹

ผลจากการปฏิวัติทางเทคโนโลยีครั้งนั้น ทำให้โลกเข้าสู่ยุคอุตสาหกรรมใหม่ที่มีการนำเทคโนโลยีมาใช้แทนแรงงานคนและสัตว์ หลังจากนั้นกระแสอุตสาหกรรมจากซีกโลกตะวันตกได้แพร่กระจายหลังไหลเข้าสู่เอเชีย และส่งผลต่อประเทศไทยอย่างเป็นทางการเมื่อไทยเริ่มเปิดประเทศตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ซึ่งเป็นการเปิดประเทศสู่การค้าเสรี ดังที่ สมภพ มานะรังสรรค์ ได้กล่าวถึงการขยายตัวทางด้านการค้าของประเทศไทยมากขึ้นกว่าเดิมว่า

นับตั้งแต่ประเทศไทยเริ่ม “เปิดประเทศ” โดยทำสัญญาเบาริงกับสหราชอาณาจักร ใน พ.ศ. 2398 เป็นต้นมา เศรษฐกิจไทยมีพลวัตมากยิ่งขึ้นกว่าช่วงก่อนหน้านั้นอัน

¹ ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ. 1999 จุดเปลี่ยนแห่งยุคสมัย: จากโลกาภิวัตน์สู่ชุมชน. 2542.

พิจารณาได้จากการเปลี่ยนแปลง การขยายตัวทางด้านการค้าระหว่างประเทศและ
โครงสร้างการผลิตของ ประเทศมีนโยบายทางการตลาด หรือผลิตเพื่อการขายมากขึ้น¹

หลังจากไทยได้เปิดประเทศออกสู่การค้าเสรีแล้ว ต่อมาสมัยพระบาทสมเด็จพระ
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ได้ปฏิรูปการบริหารราชการแผ่นดิน ได้ตราพระราชบัญญัติ
หอรัษฎากรพิพัฒน์ขึ้นใน พ.ศ. 2416 ส่งผลให้ระบบภาษีอากรมีการเก็บที่เข้มงวดขึ้นซึ่งก่อให้เกิด
ผลกระทบทางด้านการผลิตของสังคมชนบทไทยโดยตรง ดังที่ สมภพ มานะรังสรรค์² ได้กล่าว
ไว้สรุปได้ว่า ผลกระทบที่เกิดจากความเข้มงวดในการเก็บภาษีของหอรัษฎากรพิพัฒน์มีอยู่
2 ประการ คือ ประการแรกประชาชนชาวไทยต้องทำงานเพื่อการผลิต เพื่อได้ผลผลิตส่วนเกินมา
เป็นภาษีจากความเข้มงวดของเจ้าภาษีนายอากรที่ต้องนำเงินส่งหลวงอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย
ประการที่สอง ประชาชนบางส่วนอาจลดหรือละทิ้งการผลิตเพื่อการขาย เพราะเห็นว่าไม่คุ้มต่อ
การเสียภาษี แล้วหันมาผลิตเพื่อยังชีพ แต่เมื่อวิเคราะห์การสนองกลับต่อพฤติกรรมการผลิตของ
ประชาชนแล้วกลับพบว่าขึ้นอยู่กับผลตอบแทนสุทธิจากการผลิตที่เพิ่มขึ้น แม้ประชาชนจะถูกเก็บ
ภาษีที่เพิ่มขึ้นตามมาด้วย แต่ถ้าผลตอบแทนการผลิตที่มากขึ้นมากกว่า ประชาชนผู้ผลิตก็จะมีแรง
จูงใจที่จะผลิตส่วนเกินเพื่อการขายมากขึ้นเช่นกัน

หลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. 2475 รัฐบาลไทยได้พยายามจัดระบบ
ระเบียบการพัฒนาอุตสาหกรรมบ้างแล้วก็ตามแต่ยังไม่เป็นรูปธรรม จนรัฐบาลต้องเข้าดำเนินการ
เอง ดังที่ สมภพ มานะรังสรรค์³ กล่าวไว้ สรุปได้ว่า ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองรัฐบาลได้
ส่งเสริมให้ทหารจัดตั้งโรงงานต่าง ๆ ขึ้นไม่ว่า โรงงานทอผ้า โรงงานฟอกหนัง โรงงานผลิต
กระสุนดินดำ โรงงานปูนซีเมนต์ โรงงานกระดาษ ฯลฯ แต่โรงงานเหล่านี้จัดตั้งขึ้นเพื่อกิจการ
ทางทหารเท่านั้น ต่อมารัฐบาลได้ลงทุนตั้งโรงงานขึ้นเองเพื่อเป็นตัวอย่างของเอกชนหลายแห่ง
เช่น โรงงานกระดาษไทย โรงงานทอผ้า โรงงานน้ำตาลทรายขาว เป็นต้น ทำให้เอกชนเริ่มตั้ง
โรงงานต่าง ๆ ขึ้นในเวลาเดียวกัน เช่น โรงงานผลิตเบียร์ โรงงานย้อมผ้า โรงงานฟอกหนัง
 เป็นต้น

¹ สมภพ มานะรังสรรค์. แนวโน้มการพัฒนาการเศรษฐกิจไทยในช่วงก่อนและหลังปฏิรูป
การปกครองในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. 2536. หน้า 1.

² แหล่งเดิม . หน้า 6.

³ แหล่งเดิม . หน้า 106-107.

เมื่อประเทศไทยเริ่มแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504 – พ.ศ. 2509) เป็นต้นมา การพัฒนาประเทศอย่างจริงจังในทุกด้าน ได้เริ่มต้นอย่างเป็นรูปธรรมโดยระดมสร้างระบบ สาธารณูปโภคต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ ตลอดจนการสร้างถนนเข้าสู่ชุมชน ท้องถิ่น ซึ่งรัฐบาลมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น ทำให้ท้องถิ่นชนบท ซึ่งเป็นภาคการผลิตทางด้านเกษตรกรรมเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงไปตามลำดับ ส่งผลให้ทรัพยากร ลดลงอย่างมาก ดังที่ ศรีศักร วัลลิโภดม¹ ได้กล่าวถึงการพัฒนากระบวนสาธารณูปโภคในสมัยเริ่ม แผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 1 ซึ่งส่งผลต่อทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น สรุปความได้ว่า ใน สมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้มีการระดมสร้างระบบสาธารณูปโภคพื้นฐานของประชาชน ขนานใหญ่ทั้งถนน ประปา ไฟฟ้า โทรศัพท์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งถนนที่เป็นตัวการสำคัญที่ทำให้ เข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติ และชุมชนต่าง ๆ ง่าย จนทำให้ชนบทที่เป็นท้องถิ่นไทยเริ่มเปลี่ยน โครงสร้างและรูปแบบการผลิตไปจากเดิม คือ การผลิตเพื่อยังชีพ โดยใช้แลกเปลี่ยนกันใน ท้องถิ่นไปสู่การผลิตเพื่อการค้าในระดับกว้างมากขึ้น

การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิตของชุมชนท้องถิ่นชนบท ซึ่งมีผลจากแผนพัฒนา เศรษฐกิจดังกล่าวส่งผลให้วิถีการดำรงชีวิตเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพทรัพยากรที่มีอยู่ค่อนข้างจำกัด ในขณะที่เดียวกันความต้องการทางด้านการบริโภคก็มีจำนวนมากยิ่งขึ้นตามอัตราการเพิ่มขึ้นของ ประชากร และตลาดการค้าเสรี การผลิตของชุมชนท้องถิ่นจึงขึ้นอยู่กับโครงสร้างแผนทางด้าน เศรษฐกิจดังกล่าวที่มุ่งพัฒนาภาคอุตสาหกรรมและเทคโนโลยีในการผลิตให้ทันสมัยก้าวทันอารยะ ประเทศทำให้มีการพัฒนาด้านเดียวในขณะที่ภาคการเกษตรเริ่มอ่อนกำลังลงทุกที จนประเทศไทย เริ่มประสบปัญหามากมายในปัญหาการผลิตที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นภาคอุตสาหกรรมขนาดเล็กและขนาด ย่อมต้องประสบปัญหาภาวะขาดทุน และล้มละลายเกิดเงินเฟ้อ เกิดการว่างงานในอัตราสูงนับเป็น บทเรียนที่สำคัญของประเทศจนทำให้ภาครัฐและองค์กรเอกชนได้กลับมาทบทวนบทบาทการ พัฒนาประเทศใหม่ โดยหันมามองชุมชนและภาคการเกษตรมากขึ้น เพราะเชื่อว่าหากชุมชนมี ความเข้มแข็ง และสามารถพึ่งตนเองได้ ประเทศก็สามารถพัฒนาได้ในอนาคต ซึ่งการพัฒนา จึงควรเริ่มที่ชุมชนก่อน

ชุมชนรอบทะเลสาบสงขลาเป็นชุมชนเก่าแก่ ที่ประกอบด้วยพื้นที่ในเขตสามจังหวัด ซึ่ง ประกอบด้วยพื้นที่บางส่วนในเขตจังหวัดนครศรีธรรมราช พื้นที่บางส่วนในจังหวัดสงขลา และ พื้นที่ในเขตจังหวัดพัทลุง ที่ต่างก็ได้รับผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจดังกล่าวเช่นกัน แม้ว่าชุมชน รอบทะเลสาบสงขลาจะเคยมีความอุดมสมบูรณ์ มีวัฒนธรรมเฉพาะถิ่นเป็นของตนเอง

¹ ศรีศักร วัลลิโภดม. วิพากษ์สังคมไทย 2543 คือจุดเริ่มต้นแห่งการวิบัติของชาติ. ผู้จัดการ รายวัน. 5 มกราคม 2539. หน้า 5.

แต่ไม่สามารถดำรงอยู่ได้ท่ามกลางกระแสเศรษฐกิจปัจจุบัน ทั้ง ๆ ที่ชุมชนเหล่านี้มีความสำคัญมาตั้งแต่อดีตในแง่การผลิต และเป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญแหล่งหนึ่ง ดังที่ยงยุทธ ชูแว่น¹ จรูญ หนูทอง² และวินัย สุกใส³ ได้กล่าวไว้สอดคล้องกันสามารถสรุปได้ว่าชุมชนในกลุ่มทะเลสาบสงขลาเป็นชุมชนที่มีทรัพยากรอุดมสมบูรณ์มากในอดีต เพราะเป็นพื้นที่ที่มีทรัพยากรหลากหลายตามโครงสร้างที่ชุมชนบริเวณนี้ที่ตั้งอยู่ เช่น การผลิตข้าวที่สำคัญ มีผลผลิตจากป่าบริเวณเทือกเขาบรรทัดที่อุดมสมบูรณ์ ไม่ว่าจะเป็นหวาย สัตว์ป่า นอแรด พริกไทย และไม้หอม ทั้งในอดีตทะเลสาบยังเป็นแหล่งชุมนุมของสัตว์น้ำนานาชนิด รวมทั้งมีเกาะกลางทะเลสาบซึ่งเป็นแหล่งทรัพยากรรังนกที่มีชื่อเสียงมาตั้งแต่อดีต

ชุมชนในกลุ่มทะเลสาบสงขลานอกจากจะมีทรัพยากรที่สมบูรณ์แล้ว ยังมีโครงสร้างทางชีวภาพที่หลากหลาย ซึ่งส่งผลให้วิถีการผลิตของชุมชนมีความแตกต่างกันตามสภาพภูมิศาสตร์ใกล้เคียงที่ชุมชนตั้งอยู่ เช่น บริเวณเทือกบรรทัดก็มีการผลิตแบบปลูก ลำ หว เลี้ยง เพราะบริเวณนี้อุดมสมบูรณ์ไปด้วยพืชและสัตว์ป่า ตลอดจนป่าไม้ที่มีค่าทางด้านเศรษฐกิจ ชุมชนบริเวณที่ราบเชิงเขาก็มีการปลูกผลไม้ ชุมชนบริเวณที่ราบรอบทะเลสาบสงขลาที่มีการผลิตข้าว ส่วนชุมชนบริเวณริมทะเลสาบก็มีการผลิตแบบวิถีประมงซึ่งต้องอาศัยสัตว์น้ำเป็นวิถีในการผลิตรวมทั้งนำพืชน้ำบางชนิดมาทำเป็นหัตถกรรมเครื่องใช้ เป็นต้น

ชุมชนทะเลน้อยเป็นชุมชนหนึ่งของกลุ่มทะเลสาบสงขลา ซึ่งตั้งอยู่ในเขตอำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เป็นชุมชนที่มีวิถีการผลิตแบบดั้งเดิม มีการจัดตั้งชุมชนเป็นอำเภอทะเลน้อย ใน พ.ศ. 2450 ดังที่ ล้อม เฟื่องแก้ว⁴ ได้กล่าวถึงการตั้งอำเภอทะเลน้อย สรุปความได้ว่า ใน พ.ศ. 2450 ทางราชการได้ย้ายที่ว่าการอำเภอจากอำเภอปากประไปตั้งที่ทะเลน้อย และได้เปลี่ยนชื่ออำเภอปากประมาเป็นอำเภอทะเลน้อย ครั้นต่อมา ใน พ.ศ. 2453 ได้ย้ายที่ว่าการอำเภอไปที่ตำบลพนาสูงแต่ยังคงเรียก อำเภอทะเลน้อยเหมือนเดิม

ชุมชนทะเลน้อยมีวิถีการผลิตแบบ “ชาวน้ำ” มาตั้งแต่อดีต คือ ชุมชนที่มีวิถีการผลิตที่

¹ ยงยุทธ ชูแว่น . การพัฒนาของชุมชนรอบทะเลสาบสงขลาตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 17 ถึง ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 . 2529. หน้า 40-42.

² จรูญ หนูทอง . “ทุ่งระโนด : ทศวรรษของชุมชนหมู่เกาะ” ,ในที่ทรงคนวัฒนธรรม. 2540. หน้า 272-273.

³ วินัย สุกใส. “ภูเขา ทุ่งราบ และทะเล : วิถีแห่งความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของชุมชนรอบทะเลสาบสงขลา” ,ในโลกของกลุ่มทะเลสาบ. 2541. หน้า 126.

⁴ ล้อม เฟื่องแก้ว. “อำเภอควนขนุน” ,ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ.2529 เล่ม 2. 2529. หน้า 460-461.

สัมพันธ์กับน้ำ ป่าพรุ และนาข้าวตลอดมา ดังที่ทวีศักดิ์ ล้อมลิ้ม และภาณุ ธรรมสุวรรณ¹ รวมทั้ง ไทย อัมรินทร์² ได้กล่าวถึงทรัพยากรอันอุดมสมบูรณ์ของทะเลน้อยไว้สอดคล้องกัน สรุปได้ว่า ชุมชนทะเลน้อยมีที่ราบบริเวณวัดทะเลน้อยเหมาะแก่การทำนา และมีทะเลน้อยที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยปลานานาชนิด เช่น ปลากระดี่ ปลาหมอ ปลาโสด ปลาเนื้ออ่อน เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีนกเป็ดน้ำ และ นกคาบแคชชุน อาชีพหลักของชาวทะเลน้อยในระยะแรก ๆ ได้แก่ การทำนา การทำประมง และการล่านก

นอกจากชุมชนทะเลน้อยมีทะเลน้อยที่เป็นแหล่งทรัพยากรซึ่งมีคุณค่าดังกล่าวแล้ว ชุมชนทะเลน้อยยังมีแหล่งป่าพรุที่สำคัญ เป็นเมืองท่าแลกเปลี่ยนผลผลิตกับชุมชนใกล้เคียง การผลิตของชุมชนทะเลน้อยในอดีตเป็นการผลิตเพื่อยังชีพ และได้พัฒนามาเป็นการผลิตเพื่อการค้า ดังที่ ล้วน เกลี้ยงแก้ว³ เอื้อ แก้วบุญส่ง⁴ และ หวัง ชูบัว⁵ ชาวบ้านในชุมชนทะเลน้อยได้กล่าวถึงการผลิตของชุมชนทะเลน้อยในอดีตสอดคล้องกันซึ่งสรุปความได้ว่า การผลิตของชุมชนทะเลน้อยในอดีตนั้นเป็นการผลิตเพื่อยังชีพ คือ ไม่ได้ผลิตไว้เพื่อขายแต่หาปลาไว้กินเอง หรือไม่ไว้กึ่งแจกญาติที่ไม่สามารถออกไปจับปลาได้ หากเหลือก็จะทำการแปรรูป เช่น ตากแห้ง ทำปลาแห้ง ทำปลาต้ม ไข่ปลา หากเป็นกุ้งห้วยมันก็จะเสียบแล้วย่างเก็บไว้ ส่วนกุ้งก้ามกรามก็คั้นน้ำตาลเหลวไว้กิน

ส่วนอิม แบบเพชร⁶ และอิม อินสาย⁷ ชาวบ้านชุมชนทะเลน้อยได้กล่าวถึงการผลิตข้าว

¹ ทวีศักดิ์ ล้อมลิ้ม และภาณุ ธรรมสุวรรณ. ลักษณะสังคม-เศรษฐกิจ การเมืองของประชาชนโครงสร้างอำนาจรอบอ่าวทะเลน้อย. 2538. หน้า 11.

² ไทย อัมรินทร์. “ภูมิศาสตร์อำเภอกวนขนุน” ในงานปีใหม่ จังหวัดพัทลุง พ.ศ. 2479. 2478. หน้า 182.

³ ล้วน เกลี้ยงแก้ว ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ณ บ้านเลขที่ 137 หมู่ที่ 1 ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2542.

⁴ เอื้อ แก้วบุญส่ง ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ณ บ้านเลขที่ 105 หมู่ที่ 2 ตำบลพนาตุง อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2542.

⁵ หวัง ชูบัว ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, เขตห้ามล่าสัตว์ทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2542.

⁶ อิม แบบเพชร ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ณ เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ. 2542.

⁷ อิม อินสาย ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ณ เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2542.

ของชุมชนทะเลน้อยไว้สรุปได้ว่า การทำนาในชุมชนทะเลน้อยส่วนใหญ่มักทำไว้กินเอง เพราะพื้นที่ในการทำนานั้นมีน้อย การหว่านไถมักใช้วัว ใช้ควาย ส่วนใหญ่จะเป็นนาดำเพราะให้ผลผลิตดีกว่านาหว่าน พันธุ์ข้าวที่ใช้เป็นพันธุ์ข้าวพื้นเมืองเพราะมีลำต้นสูง และใช้ปุ๋ยจากคินเขา โดยการหาบหรือไม้ก็บรรทุกเกวียนจากอำเภอเขาชัยสน เวลาเก็บข้าวใช้เกะ เสร็จแล้วหาบข้าวกลับบ้าน ตั้งแต่ทำนาไม่เคยทำไว้ขายเลย ทุกอย่างพอมีพอกินไม่เคือคร้อน

จากความเป็นอยู่แบบเรียบง่ายของชุมชนทะเลน้อย ตั้งแต่การตั้งอำเภอทะเลน้อย ใน พ.ศ. 2450 เป็นต้นมาก็มีการเปลี่ยนแปลงมากขึ้นทั้งในแง่การผลิต การใช้ทรัพยากรเงิน ความจำเป็น และการทำลายสภาพแวดล้อม เช่นการไปหาปลาจำนวนมากขึ้น มีการล่าสัตว์ที่ชุมชนเพื่อขาย มีการทิ้งของลงในทะเลน้อย เป็นต้น ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตในเวลาต่อมา รูปแบบการผลิตจึงเปลี่ยนไป ดังที่ จัน มาเอียด¹ ชาวบ้านชุมชนทะเลน้อยได้เล่าถึงการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว สรุปความได้ว่า ชุมชนทะเลน้อยในอดีตชาวบ้านจะเป็นญาติกัน จับกุ้งจับปลามาได้จะแบ่งปันกันกิน การตั้งบ้านเรือนจึงตั้งติดกัน ต่อมาผู้คนในชุมชนมาขึ้นการออกทะเลไปจับปลาก็จับปลากันครั้งละมาก เพื่อขายในตลาดชุมชนใกล้เคียง นกที่เคยล่าเป็นอาหารก็มีการล่านกเพื่อขายมากขึ้นโดยแปรรูปเป็นนกตากแห้ง ทำให้นกและสัตว์น้ำอื่นๆ ลดจำนวนลงจนทางราชการได้ประกาศเป็นเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยขึ้น ใน ปี พ.ศ. 2518 ดังที่ สิทธิกร มากนวน ได้กล่าวถึงเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยไว้ว่า

ใน พ.ศ. 2517 กรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้ส่งเจ้าหน้าที่ทำการสำรวจเพื่อต้องการอนุรักษ์ธรรมชาติด้านป่าไม้และสัตว์ป่า จึงประกาศพื้นที่ต่างๆ บริเวณนี้ คือ ท้องที่บางส่วนของ ตำบลทะเลน้อย ตำบลพนาสูง อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง ตำบลบ้านขาว ตำบลตะเคียน อำเภอรโนด จังหวัดสงขลา และตำบลชอนหาด ตำบลนางหลง ตำบลท่าเสม็ด ตำบลควนชลิค อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช เนื้อที่ประมาณ 285,625 ไร่ หรือประมาณ 457 ตารางกิโลเมตร เป็น “เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย” ตามประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ฉบับ ลงวันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2518²

¹ จัน มาเอียด ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ณ บ้านเลขที่ 105 หมู่ที่ 2 ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ. 2542

² สิทธิกร มากนวน. ศึกษาปัจจัยและกิจกรรมการพัฒนาการท่องเที่ยวทะเลน้อยจังหวัดพัทลุง. 2543. หน้า 25. (อัดสำเนา)

จากการที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้ประกาศเป็นเขตห้ามล่าสัตว์ป่าขึ้นก็เพื่อต้องการอนุรักษ์ทรัพยากรบริเวณนี้ไว้ หลังจากนั้นจึงเพิ่มจำนวนมากขึ้นอีกครั้งดังที่เห็นในปัจจุบัน แต่ก็มีปลาและนกบางชนิดที่สูญพันธุ์ไปแล้ว เช่น ปลาลำพัน ปลาพรหม เป็นต้น ชาวบ้านที่เคยมีอาชีพประมงบางคนต้องย้ายถิ่นฐานไปอยู่สุราษฎร์ธานีเพื่อจับปลาในเขื่อนรัชชประภาแทน ปลาร้าที่ขายอยู่ปัจจุบันก็ซื้อปลาดุกสด ๆ มาจากที่อื่นเพื่อทำปลาร้าขาย ความเป็นอยู่เริ่มลำบากขึ้น แต่ก็มีการราชการเข้ามาส่งเสริมให้ทำหัตถกรรมกระจูดแทน รายได้ของชาวบ้านหลัก ๆ ในปัจจุบันจึงมาจากหัตถกรรมกระจูดและการท่องเที่ยว ผู้คนในชุมชนเริ่มไม่รู้จักกัน ประเพณีและความเชื่อในชุมชนถูกละเลย ระบบการพึ่งพากำลังจะหมดไปพร้อม ๆ กับการหลั่งไหลเข้ามาของผู้คนจากสังคมภายนอก

การเปลี่ยนแปลงวิถีการผลิต วิถีชีวิต และวิถีสังคมของชาวบ้านทะเลน้อยดังกล่าว เป็นภาพสะท้อนที่ทำให้เห็นความเปลี่ยนแปลงของชุมชนบริเวณนี้ได้ค่อนข้างชัดเจนอันเนื่องจากปัจจัยหลายประการ เช่น สภาพสังคมเปลี่ยนไป ทรัพยากรธรรมชาติมีจำนวนน้อยลง โครงสร้างการผลิตจากการผลิตเพื่อยังชีพเปลี่ยนแปลงไปสู่การผลิตเพื่อการค้า ตลอดจนการขายตัวของชุมชน การย้ายถิ่นฐานของประชากร เป็นต้น องค์ประกอบต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนส่งผลต่อวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนบริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลาโดยภาพรวม การศึกษาเศรษฐกิจชุมชนจึงเป็นเรื่องที่สำคัญที่ทุกองค์กรต่างให้ความสนใจในปัจจุบันเพราะเชื่อว่าในอดีตชุมชนสามารถยืนอยู่ได้ด้วยตนเอง จึงมีความจำเป็นที่ต้องศึกษาอดีตของชุมชนว่าในอดีตชุมชนดำรงอยู่ได้อย่างไร มีเงื่อนไขปัจจัยใดบ้างทำให้ชุมชนเปลี่ยนแปลงไป

การศึกษาเรื่อง การผลิตของชุมชนทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง¹ ตั้งแต่เริ่มตั้งอำเภอทะเลน้อยจนถึงการตั้งเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย (พ.ศ. 2450 – พ.ศ. 2518) เป็นการศึกษาศรษฐกิจชุมชนบริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลา ในอดีตว่าชุมชนมีความเป็นอยู่อย่างไร มีระบบและโครงสร้างการผลิตอย่างไร มีวัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อ ตลอดจนวิถีชีวิตเช่นไรที่ชุมชนสามารถดำรงอยู่ในอดีต ด้วยพื้นที่ในชุมชนทะเลน้อยเป็นชุมชนที่มีลักษณะพิเศษชุมชนหนึ่งในลุ่มทะเลสาบสงขลาที่ผู้คนมีวิถีความสัมพันธ์กันในแนวนอน ซึ่งมีพื้นที่ทางกายภาพเป็นป่าพรุที่เรียกว่า “แหล่งชุ่มน้ำ” กระจุกกระจายอยู่ทั่วไป ดังที่ นิธิ ฤทธิพรพันธุ์¹ ได้กล่าวเอาไว้ สรุปได้ว่า ที่ชุ่มน้ำในประเทศไทยมีแห่งเดียว คือ ทะเลน้อยตามอนุสัญญาแรมซาร์ (The Ramsar Convention) ซึ่งเป็นชื่อสถานที่ที่กำเนิดในอิหร่าน เมื่อ พ.ศ. 2515 เป็นอนุสัญญาเกี่ยวกับที่ชุ่มน้ำ มีความสำคัญระดับนานาชาติ โดยเฉพาะเป็นแหล่งอาศัยของนกเป็ดน้ำตามอนุสัญญานี้ เป็นที่

¹ นิธิ ฤทธิพรพันธุ์. คุณประโยชน์ของที่ชุ่มน้ำ WETLAND BENEFITS. 2541. หน้า 1.

ตกลงกันหลายประเทศ ซึ่งขณะนั้นมีถึง 600 แห่งทั่วโลก และทะเลน้อยของไทยก็เป็นแหล่งหนึ่ง ซึ่งกำลังประกาศเป็นที่ชุ่มน้ำตามอนุสัญญาแรมซาร์ดังกล่าวแล้ว

ด้วยเหตุที่ทะเลน้อยมีความสำคัญระดับนานาชาติ และเป็นที่ชุ่มน้ำแห่งเดียวของไทยที่เป็นแหล่งอาศัยของนกเป็ดน้ำจำนวนมากที่สุด และยังเป็นป่าพรุซึ่งเป็นที่ฟักตัวอ่อนของสัตว์น้ำ จึงนับเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญในการเพาะพันธุ์สัตว์น้ำของทะเลสาบ แต่ในปัจจุบันโครงสร้างทางกายภาพดังกล่าวได้เปลี่ยนแปลงไป ทะเลน้อยดินเงินมีสถานะทางน้ำมากขึ้น ซึ่งส่งผลกระทบต่อการผลิตของชุมชนทะเลน้อยเอง และชุมชนในลุ่มทะเลสาบสงขลาโดยตรง จึงนับเป็นพื้นที่ที่นำศึกษาเป็นอย่างยิ่งโดยเฉพาะในแง่การผลิตของชุมชน

แม้ว่าปัจจุบันจะมีผู้ศึกษาเกี่ยวกับชุมชนทะเลน้อยบ้างแล้วก็ตามซึ่งล้วนเป็นงานวิจัยร่วมสมัยที่มีคุณภาพต่อการศึกษาชุมชนทะเลน้อย และชุมชนใกล้เคียงเป็นอย่างมาก แต่งานเหล่านี้เป็นการศึกษาเฉพาะทางที่ยังไม่มีภาพในอดีตของชุมชนทะเลน้อยในแง่การผลิตและเศรษฐกิจได้ชัดเจนนัก อีกทั้งไม่มีการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องของชุมชนทะเลน้อยในแง่วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการผลิต เช่น งานวิจัยของทวีศักดิ์ ล้อมลิ้ม และภาณุ ธรรมสุวรรณ¹ ที่ได้ศึกษาเรื่อง “ลักษณะทางสังคม – เศรษฐกิจ การเมืองของประชาชน โครงสร้างอำนาจรอบอ่าวทะเลน้อย” ซึ่งได้ศึกษาถึงโครงสร้างหลักอย่างกว้าง ๆ ของชุมชนทะเลน้อยเท่านั้น แม้ว่าจะมีเศรษฐกิจชุมชนอยู่บ้าง แต่ยังไม่สามารถมองเห็นวิถีการผลิตที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมของชุมชน ลักษณะการผลิตของชุมชน และผลกระทบที่เกิดจากการผลิตในอดีตที่ส่งผลมาถึงปัจจุบันได้ ส่วนงานวิจัยของสุนีย์ ทองไชร้² ที่ได้ศึกษาเรื่อง “การผลิตหัตถกรรมกระชูดำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง” นั้นได้ศึกษาเฉพาะหัตถกรรมกระชูดเท่านั้น รวมทั้ง สิทธิกร มากนวน³ ที่ได้ศึกษาเรื่อง “ศึกษาปัจจัยและกิจกรรมการพัฒนาการท่องเที่ยวทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง” แม้จะพูดถึงเศรษฐกิจชุมชนในแง่การผลิตบ้างแล้วแต่มองในด้านการท่องเที่ยวเท่านั้น ที่ไม่สามารถเชื่อมโยงถึงการผลิตอื่นๆ ในชุมชนทะเลน้อยในอดีตได้ นอกจากนั้นยังมีงานวิจัยอื่นของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ซึ่งล้วนศึกษาเกี่ยวกับแวดลอมและระบบนิเวศน์ของทะเลสาบ

¹ ทวีศักดิ์ ล้อมลิ้ม และภาณุ ธรรมสุวรรณ. ลักษณะสังคม-เศรษฐกิจ การเมืองของประชาชนโครงสร้างอำนาจรอบอ่าวทะเลน้อย. 2538.

² สุนีย์ ทองไชร้. การผลิตหัตถกรรมกระชูดในตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง. 2539. ปรินิพนธ์ ศศ.ม. มหาวิทยาลัยทักษิณ. (อัดสำเนา)

³ สิทธิกร มากนวน. ศึกษาปัจจัยและกิจกรรมการพัฒนาการท่องเที่ยวทะเลน้อยจังหวัดพัทลุง. 2543. ปรินิพนธ์ ศศ.ม. มหาวิทยาลัยทักษิณ. (อัดสำเนา)

สงขลา ซึ่งให้ภาพของผลกระทบจากสิ่งแวดล้อมที่มีต่อชุมชนเท่านั้น แต่วิธีการผลิตของชุมชนในช่วงศตวรรษที่ผ่านมา ยังไม่มีผู้ศึกษาเอาไว้

การศึกษาการผลิตของชุมชนทะเลน้อยในช่วง พ.ศ. 2450 – พ.ศ. 2518 นั้นจึงมีความสำคัญที่ทำให้เห็นภาพชุมชนในอดีต โดยผู้วิจัยได้ยึดเอา พ.ศ. 2450 ซึ่งเป็นปีที่ตั้งอำเภอทะเลน้อยเป็นปีที่เริ่มการศึกษา ซึ่งช่วงเวลาดังกล่าวของชาวบ้านในชุมชนทะเลน้อยยังมีทรัพยากรที่สมบูรณ์ มีวิธีการผลิตที่ไม่ซับซ้อน มีความสัมพันธ์กับชุมชนแบบเครือญาติ ฯลฯ จนมาถึงสมัยที่มีการตั้งเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ใน พ.ศ. 2518 ซึ่งเป็นช่วงที่มีวิธีการผลิตเพื่อการค้าเข้ามาในชุมชน จนทรัพยากรต่าง ๆ ในชุมชนลดลงอย่างรวดเร็วส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการผลิตตามจำนวนทรัพยากรที่เหลืออยู่ จนมีการส่งเสริมการผลิตทดแทนในเวลาต่อมา ซึ่งการศึกษาดังกล่าวนี้อาจทำให้มองเห็นการคลี่คลาย การเปลี่ยนแปลง และการพัฒนาการทางด้านเศรษฐกิจของชุมชนบริเวณนี้มาตั้งแต่อดีตอย่างชัดเจนยิ่งขึ้น โดยการศึกษาหลักฐานทางด้านเอกสาร และข้อมูลจากการสัมภาษณ์ของผู้คนในท้องถิ่นมากำหนดลักษณะขอบเขตทางกายภาพโดยเฉพาะเจาะจง ที่ทำให้เห็นภาพ “ท้องถิ่น” บริเวณนี้ชัดเจนขึ้น ทั้งนี้การศึกษาในมิติประวัติศาสตร์ จึงมีความสำคัญที่ทำให้เห็นภาพการเคลื่อนไหว พัฒนาการของชุมชน ตลอดจนสามารถมองเห็นการคลี่คลายที่เปลี่ยนแปลงมาตั้งแต่อดีตอย่างต่อเนื่องเป็นลำดับ

จากสาเหตุการเปลี่ยนแปลงการผลิตที่ได้กล่าวมาแล้ว ทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาการผลิตของชุมชนทะเลน้อยในช่วงเวลาดังกล่าว เพื่อศึกษาปัจจัยการผลิต วิธีการผลิต ผลกระทบจากการผลิต ซึ่งผลจากการศึกษาดังกล่าวจะเป็นองค์ความรู้ที่หน่วยงานของรัฐและองค์กรเอกชนสามารถนำไปปรับใช้และวางแผนแก้ไข ตลอดจนปรับปรุงพัฒนาชุมชนทะเลน้อยให้มั่นคงยั่งยืนต่อไปในอนาคต

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยมีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาการผลิตของชุมชนทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ตั้งแต่ตั้งอำเภอทะเลน้อยจนถึงการตั้งเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย (พ.ศ. 2450- พ.ศ.2518) โดยกำหนดประเด็นในการศึกษาดังนี้

1. ปัจจัยที่มีผลต่อการผลิต
2. วิธีการผลิต
3. ผลกระทบจากการผลิต

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

ผลของการศึกษาค้นคว้ามีความสำคัญดังต่อไปนี้

1. เป็นการศึกษาและจัดระบบข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยการผลิตของชุมชนทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ที่เน้นองค์ความรู้พื้นฐานของสังคมท้องถิ่นซึ่งหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการแก้ปัญหาและพัฒนาได้

2. ทำให้ทราบถึงวิธีการผลิตและผลกระทบจากการผลิตซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนแก้ไขปัญหาและพัฒนาหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อไป

3. สามารถนำแนวทางในการศึกษาค้นคว้า ไปเผยแพร่และปรับใช้กับการศึกษาเรื่องอื่น ๆ ที่มีลักษณะคล้ายเคียงกันได้

4. สามารถใช้เป็นเอกสารอ้างอิงในการศึกษาวิชาที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่น เช่น อาชีพท้องถิ่น วัฒนธรรมท้องถิ่น การพัฒนาชุมชน เป็นต้น

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการศึกษาไว้ดังต่อไปนี้

1. ขอบเขตด้านแหล่งข้อมูล การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยจะศึกษาชุมชนทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุงในเขตพื้นที่ 2 ตำบล ดังนี้

1.1. ตำบลทะเลน้อย มี 7 หมู่บ้าน ดังนี้

- 1.1.1. หมู่ที่ 1 บ้านเล
- 1.1.2. หมู่ที่ 2 บ้านเล
- 1.1.3. หมู่ที่ 3 บ้านบน
- 1.1.4. หมู่ที่ 4 บ้านบน
- 1.1.5. หมู่ที่ 5 บ้านปลายตรอก
- 1.1.6. หมู่ที่ 6 บ้านปลายตรอก
- 1.1.7. หมู่ที่ 7 บ้านหัวป่าเขียว

1.2. ตำบลพนางตุง มี 11 หมู่บ้าน ดังนี้

- 1.2.1. หมู่ที่ 1 บ้านทะเลน้อยหัวลานหัวนอน
- 1.2.2. หมู่ที่ 2 บ้านทะเลน้อยหัวลาน
- 1.2.3. หมู่ที่ 3 บ้านควนพนางตุง
- 1.2.4. หมู่ที่ 4 บ้านชายคลอง
- 1.2.5. หมู่ที่ 5 บ้านท่าช้าง
- 1.2.6. หมู่ที่ 6 บ้านไสกลิ่ง
- 1.2.7. หมู่ที่ 7 บ้านค่าย
- 1.2.8. หมู่ที่ 8 บ้านธรรมเถียร
- 1.2.9. หมู่ที่ 9 บ้านปากคลองเก่า

1.2.10. หมู่ที่ 10 บ้านธรรมเถียร

1.2.11. หมู่ที่ 11 บ้านไทรงาม

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา การศึกษาค้นคว้าวิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านเนื้อหา การศึกษาการผลิตของชุมชนทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง ตั้งแต่การตั้งอำเภอยะน้อยจนถึงการตั้งเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย (พ.ศ. 2450 – พ.ศ. 2518) ในประเด็นดังต่อไปนี้

2.1. ปัจจัยการที่มีผลต่อการผลิต

2.1.1. ปัจจัยการผลิต ได้แก่ ที่ดิน แรงงาน ทุน และผู้ประกอบการ

2.1.2. ปัจจัยอื่นๆ ที่มีผลต่อการผลิต ได้แก่ โครงสร้างพื้นฐานของชุมชน การเมืองการปกครอง การคมนาคมสื่อสาร สังคมและวัฒนธรรม ภาวะเศรษฐกิจ

2.2. วิธีการผลิต

2.2.1. กระบวนการผลิต ได้แก่ เครื่องมือในการผลิต การร่วมมือของชุมชนในการผลิต ความเชื่อและพิธีกรรมในการผลิต

2.2.2. ลักษณะการผลิต ศึกษาใน 4 ประเด็น คือ

- กิจกรรมการเสาะหา ได้แก่ การเก็บผลผลิตจากป่าพรุและการจับสัตว์น้ำ ตลอดจนการล่านกในทะเลสาบ
- กิจกรรมการเกษตรเบื้องต้น ได้แก่ การเพาะปลูก และการเลี้ยงสัตว์
- กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการแปรรูปผลผลิต ได้แก่ การทำปลาร้า ปลาเค็ม กุ้งส้ม
- งานหัตถกรรม ได้แก่ การทอเสื่อกระจูด การต่อเรือ การทำเครื่องมือจับสัตว์

2.3. ผลกระทบจากการผลิต

2.3.1. ด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ รายได้รายจ่ายและมาตรฐานความเป็นอยู่ของครอบครัวและชุมชน

2.3.2. ด้านสังคมวัฒนธรรม ได้แก่ ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว ความสัมพันธ์ของชุมชน การลงแขก ระบบเกลอ ระบบเครือญาติ

2.3.3. ด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ระบบภูมิทัศน์ ระบบนิเวศน์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐาน

นิยามศัพท์เฉพาะ

การผลิต หมายถึง ขั้นตอนและวิธีการต่าง ๆ ในการทำให้เกิดสิ่งของที่เป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิต สามารถยึดเป็นอาชีพของชาวบ้านในชุมชนทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัด

พัทลุง ตั้งแต่ตั้งอำเภอทะเลน้อย จนถึงการตั้งเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ระหว่าง พ.ศ. 2450 ถึง พ.ศ. 2518

ปัจจัยการผลิต หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดการผลิตทั้งโดยตรงและโดยอ้อมที่เอื้อให้เกิดการผลิตของชาวบ้านในชุมชนทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ตั้งแต่ตั้งอำเภอทะเลน้อยจนถึงการตั้งเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย

ที่ดิน หมายถึง ทรัพยากรธรรมชาติทุกอย่างที่อยู่บริเวณชุมชนทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ที่มีความเกี่ยวข้องกับการผลิตของชาวบ้าน

แรงงาน หมายถึง แรงกาย ความรู้ ความคิด สติปัญญา และแรงใจที่ชาวบ้านชุมชนทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ได้ทุ่มเทให้กับการผลิต

ทุน หมายถึง สิ่งที่สร้างขึ้นเพื่อใช้ร่วมกับปัจจัยอื่น ๆ เพื่อการผลิตของชาวบ้านบริเวณชุมชนทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง

ผู้ประกอบการ หมายถึง บุคคลที่ดำเนินรวบรวมและใช้ปัจจัยการผลิตอื่น ๆ กำหนดขั้นตอนและวิธีการในการผลิตของชาวบ้านบริเวณชุมชนทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง

วิธีการผลิต หมายถึง กระบวนการผลิตและลักษณะการผลิตของชุมชนทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ตั้งแต่ตั้งอำเภอทะเลน้อยจนถึงการตั้งเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ระหว่าง พ.ศ. 2450 ถึง พ.ศ. 2518

ผลกระทบ หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดจากการผลิตของชุมชนทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ตั้งแต่ตั้งอำเภอทะเลน้อยจนถึงการตั้งเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ระหว่าง พ.ศ. 2450 ถึง พ.ศ. 2518 ทั้งทางตรงและทางอ้อมที่มีผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม วัฒนธรรม และด้านสิ่งแวดล้อม

ชุมชนทะเลน้อย หมายถึง กลุ่มคนที่ตั้งบ้านเรือนในบริเวณอ่าวทะเลน้อย ซึ่งมี 2 ตำบล คือ ตำบลทะเลน้อย และตำบลพนางตุง ในเขตอำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ตั้งแต่ตั้งอำเภอทะเลน้อยจนถึงการตั้งเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ระหว่าง พ.ศ. 2450 ถึง พ.ศ. 2518

วิธีการดำเนินการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาค้นคว้าตามลำดับดังนี้

1. ขั้นสำรวจและศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง โดยการสำรวจศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษาจากแหล่งเอกสารต่าง ๆ เพื่อเป็นความรู้พื้นฐาน ซึ่งจะเป็ข้อมูลที่จะใช้ในการกำหนดแนวทางการศึกษา จัดทำเค้าโครงวิจัย และประกอบการเสนอผลวิจัย

2. ขั้นเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามด้วยการสัมภาษณ์ จากการสังเกต และถ่ายภาพประกอบ เช่น ภาพภูมิทัศน์ สภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ เครื่องมือเครื่องใช้เกี่ยวกับการผลิต เป็นต้น การสัมภาษณ์จะใช้วิธีการ

บันทึกเสียง และ/หรือจดบันทึกตามความเหมาะสม การสังเกตจะใช้วิธีการจดบันทึก ในการสัมภาษณ์ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มผู้บอกข้อมูลดังนี้

2.1. บุคคลที่มีภูมิลำเนาและความรู้เกี่ยวกับพื้นที่บริเวณชุมชนทะเลน้อย ทั้งตำบลทะเลน้อย และตำบลพนาสูง อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุงที่มีอายุ 50 ปีขึ้นไป ไม่จำกัดเพศ ไม่น้อยกว่าตำบลละ 20 คน

2.2. เจ้าหน้าที่ของรัฐ เช่น เจ้าหน้าที่ต่าง ๆ ของอำเภอ เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบล ตำรวจ ครู กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำศาสนา เป็นต้น ทั้ง 2 ตำบล ตำบลละไม่น้อยกว่า 20 คน

2.3. ประชาชนทั่วไปที่มีความรู้เกี่ยวกับชุมชนทะเลน้อย จำนวนไม่น้อยกว่า 20 คน โดยไม่จำกัดเพศ

3. ขั้นตอนการจัดกระทำกับข้อมูล

3.1. นำข้อมูลที่รวบรวมได้จากเอกสารต่าง ๆ มาศึกษาเปรียบเทียบเพื่อหาความสัมพันธ์สอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ตามประเด็นที่กำหนดไว้

3.2. นำข้อมูลที่รวบรวมได้จากการสัมภาษณ์ ซึ่งได้บันทึกในโน้ตบุ๊คบันทึกเสียง มาถอดความโดยสรุปสาระสำคัญตามประเด็นที่ศึกษา

3.3. นำข้อมูลทั้งที่เก็บได้จากการสัมภาษณ์ ข้อมูลจากวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ประกอบการผลิตในสมัยก่อน ข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากเอกสารมาตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ และข้อมูลจากการศึกษาตามขอบเขตด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้

3.4. วิเคราะห์ข้อมูลตามประเด็นในขอบเขตด้านเนื้อหา

4. ขั้นตอนเสนอผลการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยจะเสนอผลการศึกษาครั้งนี้ด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ และมีภาพประกอบ

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง “การผลิตของชุมชนทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ตั้งแต่ตั้งอำเภอทะเลน้อยจนถึงการตั้งเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย (พ.ศ. 2450- พ.ศ. 2518) ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และนำผลการวิจัยเสนอตามลำดับ ดังนี้

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการผลิต
2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับชุมชนทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการผลิต

1. ความหมายของการผลิต

นักวิชาการได้ให้ความหมายของการผลิตไว้ ซึ่งพอประมวลได้ดังนี้

ท่านอง สิงคาลวณิช ได้ให้ความหมายของการผลิตไว้ว่า “การผลิตหมายถึงการจัดเตรียมหรือการจัดทำให้เป็นผล ถ้าเป็นผลการผลิตทางการเกษตร ก็หมายถึง การจัดหรือทำให้ให้มีผลิตผลทางการเกษตร เช่น ข้าว ผัก เนื้อสัตว์ และ อย่างอื่นใดที่ต้องจัดหรือทำขึ้น เพื่อสนับสนุนให้มีการผลิตทางการเกษตรได้ดีมี ประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เช่น เครื่องมือทุ่นแรง การชลประทาน ปุ๋ย เป็นต้น”¹

กาญจณี พลจันทร์ ได้ให้ความหมายของการผลิตไว้ว่า “การผลิตหมายถึงการจ่ายในการซื้อสินค้าและบริการมาทำให้สินค้าอื่นมีประโยชน์มากขึ้น หรือผลิตสินค้าสนองความต้องการของมนุษย์โดยตรง”²

มณฑิธร ประจวบคี ได้ให้ความหมายของการผลิตไว้ว่า “การผลิตเป็นกระบวนการสร้างสรรค์ให้เกิดเป็นสินค้าและบริการโดยการใช้ปัจจัยการผลิต (factors of production) มารวมกันเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดคุณค่าทางเศรษฐกิจ ได้แก่ สินค้าและบริการ”³

สุนิตย์ เป็นนามอน ได้ให้ความหมายของการผลิตไว้ว่า “การผลิต หมายถึง การสร้างสินค้าและบริการขึ้นมาเพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ การผลิตจะเกี่ยวข้องกับการจัดการกับทรัพยากรไปในลักษณะต่าง ๆ กันเพื่อให้ทรัพยากรเหล่านั้นมีค่า สามารถสนองความต้องการได้

¹ ท่านอง สิงคาลวณิช. พัฒนาการเกษตร. 2523. หน้า 51.

² กาญจณี พลจันทร์. ภูมิเศรษฐศาสตร์. 2519. หน้า 4.

³ มณฑิธร ประจวบคี . การบริหารการผลิต. 2530. หน้า 5.

มากขึ้น กล่าวโดยทั่วไป คือการประกอบอาชีพหรือการทำมาหากินของมนุษย์นั่นเอง ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นเรื่องการแสวงหาหรือทำให้ได้มาซึ่งปัจจัยในการเลี้ยงชีวิตหรือการบริโภค”¹

อภิรักษ์ จันตะนี และทับทิม วงศ์ประยูร ได้ให้ความหมายของการผลิตไว้ว่า

การผลิต หมายถึง การทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่เป็นประโยชน์เพื่อสนองความต้องการของมนุษย์ เช่น เครื่องมือ เครื่องใช้ สิ่งของ ปัจจัยสี่ สินค้าและบริการ เกิดจากการผลิต การผลิตจึงเป็นขบวนการขั้นพื้นฐานทางเศรษฐกิจ เพราะถ้าไม่ต้องการผลิตสินค้า (GOODS) ใด ๆ สอนองความต้องการของมนุษย์ ปัญหาพื้นฐานทางด้านเศรษฐกิจจะไม่เกิดขึ้น และไม่จำเป็นต้องศึกษาวิชาทางเศรษฐศาสตร์²

อภิรักษ์ จันตะนี และคณะ ได้ให้ความหมายของการผลิตไว้ว่า “การผลิต หมายถึง ปัจจัยการผลิตต่าง ๆ ซึ่งมีทั้งทุน ที่ดิน แรงงาน ผู้ประกอบการ มาทำให้เกิดผลผลิตที่เป็นสินค้าและบริการ ตามความต้องการและรวมถึงการกระทำใด ๆ ที่ทำให้สินค้ามีมูลค่าเพิ่มขึ้น”³

อัมพร วิจิตรพันธ์ ได้ให้ความหมายการผลิตไว้ว่า “เป็นการทำสิ่งหนึ่งสิ่งใด (GOODS) ขึ้นมาเพื่อสนองความต้องการของมนุษย์ หรือเป็นการให้บริการแก่มนุษย์และสิ่งที่ผลิตขึ้นหรือให้บริการนั้นเป็นประโยชน์...การผลิตเป็นกระบวนการขั้นพื้นฐานทางเศรษฐกิจ”⁴

จากทฤษฎีของนักวิชาการดังกล่าวมาแล้วสรุปได้ว่า การผลิต หมายถึง การนำปัจจัยการผลิตต่าง ๆ มาทำให้เป็นประโยชน์เพื่อสนองความต้องการของมนุษย์ หรือเป็นการให้บริการแก่มนุษย์ การผลิตเป็นกระบวนการขั้นพื้นฐานทางเศรษฐกิจ

2. ปัจจัยการผลิต

นักวิชาการได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการผลิต ซึ่งพอประมวลได้ดังนี้

จรินทร์ เทศวานิช⁵ ได้กล่าวถึงปัจจัยการผลิต สรุปได้ว่า ปัจจัยการผลิตแบ่งออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้

¹ สุนิตย์ เป็นนานอน. มนุษย์กับเศรษฐกิจ. 2537. หน้า 9.

² อภิรักษ์ จันตะนี และทับทิม วงศ์ประยูร. มนุษย์กับเศรษฐกิจ. 2537. หน้า 53.

³ อภิรักษ์ จันตะนี และคณะ. เศรษฐศาสตร์ทั่วไป. 2539. หน้า 54.

⁴ อัมพร วิจิตรพันธ์. หลักเศรษฐศาสตร์. 2522. หน้า 28-31.

⁵ จรินทร์ เทศวานิช. หลักเศรษฐศาสตร์เบื้องต้น. 2531. หน้า 51-52.

1. ทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ ที่ดิน สภาพธรรมชาติที่อยู่ใต้ดิน บนดิน และเหนือพื้นดิน การใช้ทรัพยากรธรรมชาติ จึงควรใช้ให้ประหยัด สิ้นเปลืองน้อยที่สุด และเกิดประโยชน์มากที่สุด

2. แรงงาน หมายถึง การทำงานทุกชนิด ที่ก่อให้เกิดสินค้าและบริการ รวมถึงแรงงานในการใช้กำลังกายและกำลังความคิดของมนุษย์ แต่เป็นการทำงานที่ไม่ได้สร้างเศรษฐกิจและบริการอันก่อให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจ เช่น การเล่นเกมพนัน การลักขโมยผิดกฎหมาย ไม่ถือว่าเป็นแรงงานทางเศรษฐกิจ

3. ทุน หมายถึง สินค้าประเภททุนหรือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นมาเพื่อใช้ในการผลิต

4. การประกอบการ หมายถึง การจัดตั้งองค์การการผลิตเพื่อทำการผลิตสินค้าและบริการ โดยนำปัจจัยในการผลิตทั้งสามประการข้างต้นมาประกอบกัน เพื่อมีจุดมุ่งหมายที่จะทำให้มีประสิทธิภาพในการผลิตมากที่สุด

วันรักษ์ มิ่งมณีนากิน¹ ได้กล่าวถึงปัจจัยการผลิต สรุปได้ว่า ปัจจัยการผลิต หมายถึง การนำเอาทรัพยากรมาผลิตสินค้าและบริการ ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. ที่ดิน ได้แก่ ที่ดินรวมทั้งทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ เช่น ป่าไม้ แร่ธาตุ สัตว์ ฯลฯ ความอุดมสมบูรณ์ของดิน ปริมาณน้ำฝน เป็นต้น

2. แรงงาน ได้แก่ สติปัญญา ความรู้ ความคิด แรงกาย และแรงใจที่มนุษย์ทุ่มเทให้แก่การผลิตสินค้าและบริการ

3. ทุน ได้แก่ สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อใช้ร่วมกับปัจจัยการผลิต อื่น ๆ ในการผลิตสินค้าและบริการ

4. ผู้ประกอบการ ได้แก่ ผู้ที่ทำหน้าที่รวบรวมปัจจัยการผลิตทั้งสามประเภทที่กล่าวข้างต้น เพื่อทำการผลิตสินค้าและบริการ

สุนิตย์ เป้นนาบอน² ได้กล่าวถึงปัจจัยการผลิต สรุปได้ว่า ปัจจัยการผลิต หมายถึง การผลิตสินค้าและบริการย่อมต้องใช้ปัจจัยการผลิตต่าง ๆ ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ ปัจจัยนี้บางแห่งก็เรียกว่า ที่ดิน ซึ่งมีความหมายแทน

1. ทรัพยากรธรรมชาติทุกชนิดที่ใช้ในกระบวนการผลิต ได้แก่ ที่ดิน แร่ธาตุ ความชื้น เป็นต้น

2. แรงงาน หมายถึง แรงงานคนทั้งร่างกายและแรงความคิด ที่ก่อให้เกิดสินค้าและบริการที่สามารถสนองความต้องการได้

¹ วันรักษ์ มิ่งมณีนากิน. หลักเศรษฐศาสตร์มหภาค. 2537. หน้า 2 - 3 .

² สุนิตย์ เป้นนาบอน. มนุษย์กับเศรษฐกิจ. 2537. หน้า 9.

3. ทุน แยกได้ออกเป็น 2 อย่าง คือ ทุนที่เป็นทรัพย์สิน ได้แก่ เครื่องมือ เครื่องจักรที่มนุษย์สร้างขึ้นมา เพื่อใช้ทำให้เกิดสินค้าและบริการขึ้นมาอีกทีหนึ่ง รวมทั้งโรงงานและวัตถุต่าง ๆ ที่เป็นผลผลิตของมนุษย์ และเงินทุน ได้แก่ จำนวนเงินที่มีไว้เพื่อซื้อหรือสร้างทุนที่เป็นทรัพย์สินหรือทรัพยากรอีกทีหนึ่ง เงินที่จ่ายไปเพื่อการนี้เรียกว่า การลงทุน

4. การประกอบการ ได้แก่ การจัดรวบรวมปัจจัยการผลิตอื่น ๆ มาทำให้มีการผลิตเกิดขึ้นผู้ดำเนินการในส่วนนี้ เรียกว่า ผู้ประกอบการซึ่งเป็นผู้ทำหน้าที่จัดการผลิตขึ้นมา เป็นผู้มีความคิดริเริ่มเข้ารับการเสี่ยงภัย เพื่อทำให้เกิดเป็นสินค้าและบริการขึ้นมา มีบทบาทสำคัญในการตัดสินใจ ดำเนินการต่าง ๆ ในการผลิต

สมยศ นาวิการ¹ ได้กล่าวถึงปัจจัยการผลิต สรุปได้ว่า ปัจจัยการผลิตแบ่งเป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. ที่ดิน หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่บนดินและใต้ดิน ซึ่งมนุษย์นำสิ่งเหล่านั้นมาเป็นวัตถุดิบในการผลิต
2. แรงงาน หมายถึง กำลังคน ที่ทำงานกับธุรกิจใดธุรกิจหนึ่งซึ่งรวมถึงแรงงานของประชาชน ผู้จำหน่ายและคนงาน
3. ทุน หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่คนงานใช้ในการผลิตและขาย เช่น เงินทุน เครื่องมือ เครื่องจักร เป็นต้น
4. ผู้ประกอบการ หมายถึง บุคคลที่ทำหน้าที่สั่งการปัจจัยการผลิตทั้งสามประการสำหรับการผลิตและการขายตลอดจนผู้ที่รับผิดชอบการใช้ที่ดิน แรงงาน และทุน ให้เกิดประสิทธิภาพมากที่สุด

อภิรักษ์ จันตะนี และทับทิม วงศ์ประยูร² ได้กล่าวถึงปัจจัยการผลิตในทำนองเดียวกันว่า “ปัจจัยการผลิต หมายถึง การนำทรัพยากรต่าง ๆ มาใช้ในการผลิตสินค้าและบริการ ปัจจัยการผลิตประกอบด้วย ที่ดิน แรงงาน ทุน และผู้ประกอบการ ในการผลิตสินค้าแต่ละครั้งผู้ผลิตส่วนใหญ่มักจะเลือกใช้ปัจจัยการผลิตให้มีประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจสูงสุดและดีที่สุด”²

จากวรรณกรรมนักวิชาการที่ได้กล่าวถึงปัจจัยการผลิตสรุปได้ว่า ปัจจัยการผลิต หมายถึง การนำทรัพยากรต่าง ๆ มาใช้ในการผลิตสินค้าและบริการ ประกอบด้วย ที่ดิน แรงงาน ทุน และผู้ประกอบการ

¹ สมยศ นาวิการ. การบริหารธุรกิจ. 2530. หน้า 4-5 .

² อภิรักษ์ จันตะนี และทับทิม วงศ์ประยูร. มนุษย์กับเศรษฐกิจ. 2537. หน้า 46.

3. ขั้นตอนการผลิต

นักวิชาการได้กล่าวถึงขั้นตอนของการผลิตไวพ้อประมวลได้ดังนี้

ประเสริฐ วิทยารัฐ¹ ได้แบ่งขั้นตอนการผลิตออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. การผลิตเบื้องต้น เป็นการแสวงหาอาหารโดยใช้เครื่องมือง่าย ๆ ที่สร้างขึ้นเอง เช่น การเก็บของป่าถึงลำสัตว์ การเร่ร่อนเลี้ยงสัตว์ การเพาะปลูกแบบดั้งเดิม เป็นต้น
2. การผลิตแบบซับซ้อน เป็นการผลิตเพื่อการค้าเป็นสำคัญ เช่น การจับปลาเพื่อการค้า การเลี้ยงสัตว์เพื่อการค้า การเกษตรเพื่อการค้า เป็นต้น
3. การผลิตพัฒนา เป็นการผลิตที่อาศัยความรู้ทางวิชาการ และทางเทคโนโลยี เพื่อสนองต่อสังคม เช่น การอุตสาหกรรม การพานิชยกรรม การบริการ เป็นต้น

เสนีย์ สุวิทวัส และรัชพิน รัชตนาวิณ² ได้กล่าวถึงขั้นตอนของการผลิตไว สรุปลงได้ว่า ขั้นตอนของการผลิตแบ่งเป็น 4 ขั้นตอนดังนี้

1. ผลผลิตพื้นฐาน ได้แก่ การป่าไม้ การทำฟาร์มปศุสัตว์ การเหมืองแร่ การประมง
2. การแปรรูป ได้แก่ โรงงานแปรรูปอาหาร โรงพิมพ์
3. การกระจายผลผลิต ได้แก่ ธุรกิจของพ่อค้าคนกลางในการซื้อผลผลิตจากองค์การผลิตอื่น ๆ เพื่อไปจำหน่ายแก่ผู้บริโภคซึ่งอยู่ตามสถานที่ต่าง ๆ กัน เช่น การขายส่ง การขายปลีก เป็นต้น

4. การบริการ ได้แก่ การประกันภัย อาชีพทนายความ รักษาด้านการแพทย์ เป็นต้น

อารีย์ สิกขมาน³ ได้กล่าวถึง ขั้นตอนการผลิตไว สรุปลงได้ว่า ขั้นตอนการผลิตแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. การผลิตขั้นปฐม ได้แก่ การผลิตทางเกษตรกรรม ซึ่งมีการปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ การจับสัตว์น้ำ และการเพาะพันธุ์ปลา
2. การผลิตขั้นที่สอง ได้แก่ การนำผลผลิตในการผลิตขั้นปฐมมาดัดแปลงเพื่อการเก็บรักษา หรือผลิตเป็นสินค้าอื่น เช่น การนำมาหมักดอง ทำแห้ง บรรจุกระป๋อง ตัดเย็บ แกะสลัก ถลุงแร่ ทำเครื่องใช้ต่าง ๆ เป็นต้น
3. การผลิตขั้นที่สาม ได้แก่ การผลิตด้านบริการเพื่อให้ได้รับความสะดวกในการใช้สินค้า

¹ ประเสริฐ วิทยารัฐ. ภูมิศาสตร์เศรษฐกิจ. 2537. หน้า 9.

² สุนีย์ สุวิทวัส และรัชพิน รัชตนาวิณ. เศรษฐกิจในชีวิตประจำวัน. 2520. หน้า 45.

³ อารีย์ สิกขมาน. เศรษฐศาสตร์ทั่วไป. 2533. หน้า 101.

ต่าง ๆ เช่น บริการการขนส่ง บริการด้านการเงินการค้า การประกันภัย การรักษาพยาบาล การสอน การพักผ่อนหย่อนใจต่าง ๆ

สวาท เสนาณรงค์ และคณะ¹ ได้กล่าวถึง ขั้นตอนของการผลิตไว้ สรุปได้ว่า ขั้นตอนการผลิตแบ่งได้เป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. การผลิตขั้นปฐมภูมิ คือ การเก็บสิ่งที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติและทำให้สิ่งที่เกิดจากธรรมชาติได้เองแพร่หลายยิ่งขึ้น เป็นการผลิตแบบง่าย ๆ เช่น การเก็บของป่า การจับปลา เป็นต้น
2. การผลิตขั้นทุติยภูมิ คือ การที่มนุษย์จะสร้างคุณค่าของสิ่งผ่านการผลิตขั้นปฐมภูมิมาแล้ว โดยเปลี่ยนลักษณะเพื่อให้ใช้ประโยชน์มากขึ้น เช่น อุตสาหกรรม หัตถกรรม เป็นต้น
3. การผลิตขั้นตติยภูมิ คือ การบริการและการแลกเปลี่ยน ในการผลิตขั้นนี้ มนุษย์ไม่ได้เพิ่มคุณค่า โดยการเปลี่ยนรูปลักษณะสินค้า แต่มนุษย์ได้ให้บริการที่มีประโยชน์ต่อเพื่อนมนุษย์ เช่น ครู หนายความ แพทย์ เป็นต้น

คำรัสสิริ อุทยานานนท์ และกัลยา ชินพันธ์² ได้กล่าวถึงขั้นตอนของการผลิตไว้สรุปได้ว่า ขั้นตอนของการผลิต แบ่งเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. การผลิตขั้นประถม หมายถึง การเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์ การทำสวน การทำไร่ การป่าไม้ และการประมง
2. การผลิตขั้นมัธยม หมายถึง การนำวัตถุดิบอันเป็นผลผลิตของขั้นประถมมาใช้ในการผลิตโดยเปลี่ยนแปลงเป็นสินค้าอีกชนิดหนึ่งซึ่งแตกต่างไปจากเดิม
3. การผลิตขั้นอุดม หมายถึง งานด้านบริการ การค้าปลีก การค้าส่ง การขนส่ง เป็นการนำผลผลิตในขั้นมัธยมเคลื่อนย้ายไปสู่ผู้บริโภคตามแหล่งต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกประเทศ

จากทฤษฎีของนักวิชาการดังกล่าวสรุปได้ว่า ขั้นตอนการผลิตสามารถแบ่งออกได้ 3 ขั้นตอน คือ การผลิตขั้นปฐมภูมิ ได้แก่ การเก็บสิ่งของที่มีอยู่ตามธรรมชาติ การเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์ การทำสวน การทำไร่ การป่าไม้ การประมง การผลิตขั้นทุติยภูมิ ได้แก่ การนำวัตถุดิบในขั้นปฐมภูมิมาเปลี่ยนแปลงเพื่อให้เกิดประโยชน์มากขึ้น เช่น การอุตสาหกรรม หัตถกรรม เป็นต้น และการผลิตขั้นตติยภูมิ หมายถึง งานบริการ การค้าปลีก การค้าส่ง การขนส่ง และรวมถึงการบริการที่มีประโยชน์ต่อเพื่อนมนุษย์โดยตรง เช่น ครู หนายความ แพทย์ เป็นต้น

¹ สวาท เสนาณรงค์ และ คณะ . ภูมิศาสตร์เศรษฐกิจ . 2539. หน้า 54.

² คำรัสสิริ อุทยานานนท์ และกัลยา ชินพันธ์ . เศรษฐศาสตร์เบื้องต้น . 2524. หน้า 29.

4 กิจกรรมการผลิต

นักวิชาการได้กล่าวถึง กิจกรรมการผลิตแบบดั้งเดิมพอประมวลได้ดังนี้

นิยพรรณ (ผลวัฒน์) วรรณศิริ¹ ได้กล่าวถึงกิจกรรมการผลิตแบบดั้งเดิมไว้ สรุปได้ว่า มนุษย์ในสมัยก่อนส่วนใหญ่มีวิธีผลิตอาหารแบบเก็บพืชผักจากป่า ลำสัตว์ป่า ตกปลา และหาของป่า เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ กระบอ ก หอก ลูกดอก ธนู หลุมพราง กับดัก ตาข่าย โป๊ะ เบ็ด ขวาน มีด ยาเบื่อ นอกจากนี้ยังใช้สุนัข ม้า อูฐ เรือ การเก็บผักหักฟันเป็นกรรมวิธีทางเศรษฐกิจทางของสังคม ที่มีความพอเพียงในการเลี้ยงตัวเอง การหาอาหารขึ้นอยู่กับปริมาณทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยตรง การเก็บรักษาอาหาร เป็นต้นกำเนิดของการผลิตอาหาร และการล่าสัตว์ เก็บผักสมัยนี้ก็ไม่ใช่ลักษณะเดียวกับเมื่ออดีตหมิ่นกว่าปี การเก็บผักตกปลา ลำสัตว์สมัยนี้อยู่เป็นหลักแหล่งตามที่ตนเองเห็นว่ามีทรัพยากรเพียงพอเท่านั้น

ทวี ทองสว่าง² ได้กล่าวถึงกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สรุปได้ว่า เศรษฐกิจของมนุษย์จำแนกได้ 2 ประเภท คือ

1. กิจกรรมทางเศรษฐกิจแบบยังชีพ หรือ แบบเลี้ยงตัวเอง เป็นการประกอบอาชีพเพื่อใช้บริโภคภายในครอบครัว อาจมีเหลือจำหน่ายและแลกเปลี่ยนบ้างไม่มากนัก เช่น การเก็บของป่า การล่าสัตว์ การเพาะปลูก เป็นต้น

2. กิจกรรมทางเศรษฐกิจแบบการค้า เป็นการประกอบอาชีพผลิตสิ่งของต่าง ๆ ขึ้นเพื่อส่งออกจำหน่าย โดยใช้วิธีการที่มีประสิทธิภาพ เช่น การประมง การขุดแร่ธาตุต่าง ๆ การเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์แบบการค้า การพาณิชย์ การขนส่ง การอุตสาหกรรมผลิตสินค้าสำเร็จรูป เป็นต้น

สมศักดิ์ คงเที่ยง และทัศนีย์ ทองสว่าง³ ได้กล่าวถึง กิจกรรมทางเศรษฐกิจ สรุปได้ว่า กิจกรรมทางเศรษฐกิจหรือการประกอบอาชีพของมนุษย์จำแนกออกได้ 2 ประเภท ดังนี้

1. กิจกรรมทางเศรษฐกิจแบบยังชีพหรือแบบเลี้ยงตัวเอง คือ การประกอบอาชีพเพื่อใช้บริโภคเองภายในครอบครัว อาจมีเหลือจำหน่าย หรือแลกเปลี่ยนบ้างไม่มากนัก สามารถจำแนกออกได้ เป็น 3 ประเภท คือ

1.1. การเก็บแบบดั้งเดิม เช่น การเก็บผลไม้ เผือก มัน น้ำผึ้ง ขางไม้ เปลือกไม้ จับปลา ลำสัตว์ ที่มีอยู่ตามธรรมชาติ เป็นต้น

¹ นิยพรรณ (ผลวัฒน์) วรรณศิริ . มานุษยวิทยาเศรษฐกิจ. 2526. หน้า 16-17

² ทวี ทองสว่าง . หลักภูมิศาสตร์เศรษฐกิจ .ม.ป.ป. หน้า 70-73.

³ สมศักดิ์ คงเที่ยง และทัศนีย์ ทองสว่าง. ภูมิศาสตร์เศรษฐกิจโลก . 2524. หน้า 95-97.

1.2. การเลี้ยงสัตว์แบบดั้งเดิมหรือการเลี้ยงสัตว์แบบเร่ร่อน ได้แก่ การเลี้ยงสัตว์โดยอาศัยพืชพรรณตามธรรมชาติ เป็นต้น

1.3. การเพาะปลูกแบบดั้งเดิม เช่น การทำไร่เลื่อนลอย การเพาะปลูกกึ่งเคลื่อนที่ หรืออยู่ที่เดิม ทำการเพาะปลูกโดยอาศัยน้ำฝนจากธรรมชาติ ปลูกในพื้นที่แคบ ๆ พืชที่ปลูกได้แก่ ข้าวโพด ข้าวฟ่าง ข้าวเจ้า อ้อย เป็นต้น

2. กิจกรรมทางเศรษฐกิจแบบการค้า คือ การประกอบอาชีพผลิตสิ่งของต่าง ๆ ขึ้นเพื่อส่งออกจำหน่ายโดยใช้วิธีการที่มีประสิทธิภาพ เช่น การประมง การทำเหมืองแร่ การทำป่าไม้ เป็นต้น

ประเสริฐ วิทยารัฐ¹ ได้กล่าวถึงกิจกรรมการผลิตแบบดั้งเดิมไว้สามารถสรุปได้ 3 กลุ่ม ดังนี้

1. การเก็บของป่าล่าสัตว์ เช่น การเก็บผลไม้ป่า เมล็ดพืช จับปลา จับสัตว์ เป็นต้น
2. การเร่ร่อนเลี้ยงสัตว์ สัตว์ที่รู้จักเลี้ยง เช่น แพะ แกะ วัว ควาย และม้า เป็นต้น
3. การเพาะปลูกแบบดั้งเดิม เป็นการเพาะปลูกเพื่ออาชีพมีวิธีการแบบง่าย ๆ ได้แก่ การทำไร่เลื่อนลอย การเพาะปลูกแบบหลักแหล่ง

ผ่องศรี วนาสิน² ได้กล่าวถึงกิจกรรมการผลิตแบบดั้งเดิมสรุปได้ว่า กลุ่มเลี้ยงชีพแบบดั้งเดิมมีลักษณะการดำรงชีวิต และขั้นของความเจริญแตกต่างกัน สามารถแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่มเก็บหาอาหารแบบดั้งเดิม เลี้ยงชีพด้วยการเก็บอาหารและสิ่งต่างๆ ที่ธรรมชาติเป็นผู้ให้ รวมทั้งการล่าสัตว์และการตกปลาด้วยเครื่องมือง่าย ๆ
2. กลุ่มปลูกพืชแบบดั้งเดิม กลุ่มนี้ดำรงชีวิตด้วยการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์จำนวนเล็กน้อยเพื่อเป็นอาหาร เป็นลักษณะที่แสดงให้เห็นว่าได้มีการต่อสู้กับธรรมชาติสร้างสิ่งที่ต้องการมากกว่าที่ธรรมชาติอำนวยให้เท่านั้น
3. กลุ่มเลี้ยงสัตว์แบบดั้งเดิม ได้แก่ การเลี้ยงสัตว์แบบเร่ร่อน กลุ่มนี้จะเลือกเลี้ยงสัตว์ที่จะเป็นประโยชน์ทั้งเพื่อการบริโภคและอุปโภค โดยไม่คำนึงถึงสัตว์ประเภทที่สามารถอยู่รอดด้วยการหาอาหารเอง แต่มีวิธีเพิ่มอาหารให้สัตว์เลี้ยงด้วยการอพยพเคลื่อนย้ายไปยังแหล่งอาหารอื่น

จากทฤษฎีของนักวิชาการดังกล่าวมาแล้วสามารถสรุปได้ว่า กิจกรรมการผลิตแบบดั้งเดิม หมายถึง กิจกรรมการผลิตแบบหาเลี้ยงชีพ ดำรงชีวิตด้วยการเก็บหาอาหาร การล่าสัตว์

¹ ประเสริฐ วิทยารัฐ . ภูมิศาสตร์เศรษฐกิจ. 2529. หน้า 43-52.

² ผ่องศรี วนาสิน . ภูมิศาสตร์เศรษฐกิจ. 2524. หน้า 25.

ตกปลาด้วยเครื่องมือง่าย ๆ และสิ่งต่าง ๆ ที่ธรรมชาติเป็นผู้ให้รวมทั้งการปลูกพืชแบบดั้งเดิม และเลี้ยงสัตว์เพื่ออาหาร เป็นลักษณะที่แสดงให้เห็นว่าได้มีการต่อสู้กับธรรมชาติ สร้างสิ่งที่ต้องการมากกว่าที่ธรรมชาติอำนวยความสะดวกให้เท่านั้น

5. ผลกระทบจากการผลิต

งานวิจัยที่กล่าวถึงผลกระทบจากการผลิตไวพ้อประมวลได้ดังนี้

สุทธิ สังข์หิรัญ¹ ได้ศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจของชาวบ้านในชุมชนอุบุด ตำบลอุบุด อำเภอสตงพระ จังหวัดสงขลา ซึ่งผลการวิจัยพบว่า มีผลกระทบ 3 ลักษณะ ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

1. ด้านฐานะทางเศรษฐกิจ เช่น มีรายได้สูงขึ้น มีสิ่งอำนวยความสะดวกมากขึ้น มีรายจ่ายเพิ่มขึ้น มีภาระหนี้สินสูงขึ้น เป็นต้น
2. ด้านสังคมวัฒนธรรม มีความสัมพันธ์ในครอบครัวลดลง มีการพึ่งพากับชุมชนภายนอกมากขึ้น มีการรวมกลุ่มกันมากขึ้น มีปัญหาทางด้านสังคมมากขึ้น เป็นต้น
3. ด้านสิ่งแวดล้อม เช่น ธรรมชาติเสื่อมโทรมลง มีระบบสาธารณสุขที่ด้อยลง เป็นต้น

ทวี มาระเสนา² ได้ศึกษาสภาพการผลิตและผลกระทบจากการผลิตหัตถกรรมย่านลิพาทที่ศูนย์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านนครศรีธรรมราช พบว่ามีผลกระทบด้านต่าง ๆ สรุปได้ว่า ผลกระทบต่อผู้ผลิตทำให้เกิดพัฒนาฝีมือของผู้ผลิต ทำให้ผู้ผลิตมีรายได้เพิ่มขึ้น มีสภาพความเป็นอยู่ดีขึ้น ทำให้ผู้ผลิตมีอุปนิสัยและจิตใจที่ดีงาม ผลกระทบต่อครอบครัวส่งผลให้ฐานะความเป็นอยู่ของครอบครัวดีขึ้น ทำให้มีโอกาสได้อบรมสั่งสอนสมาชิกในครอบครัวมากขึ้น ทำให้สมาชิกในครอบครัวมีความผูกพันกันสูงขึ้นและเกิดความอบอุ่นในครอบครัว และผลกระทบต่อสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่น ส่งผลให้เกิดการอนุรักษ์ ส่งเสริม และพัฒนาหัตถกรรมทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น ส่งผลให้ผู้ผลิตมีความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้านทั้งในท้องถิ่นเดียวกันและท้องถิ่นอื่นมากขึ้น ทำให้เกิดความรู้สึกรักและผูกพันกับท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น ทำให้เกิดการพัฒนาท้องถิ่น ทำให้ชุมชนมีชื่อเสียงในด้านหัตถกรรมย่านลิพาท

¹ สุทธิ สังข์หิรัญ. การเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจของชาวบ้านในชุมชนอุบุด ตำบลอุบุด อำเภอสตงพระ จังหวัดสงขลา. 2542. หน้า 131-132..

² ทวี มาระเสนา . การศึกษาการผลิตและผลกระทบจากการผลิตหัตถกรรมย่านลิพาทที่ศูนย์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านนครศรีธรรมราช. 2537. หน้า 58-87.

นริศศรี แวคคล้ายหงษ์¹ ได้ศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการและผลกระทบของการประกอบอาชีพหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาบ้านเกวียน ผลการศึกษาสรุปได้ว่า ด้านเศรษฐกิจผู้ผลิตจะมีรายได้ตามลักษณะการประกอบการ โดยผู้ผลิตที่มีกิจการขนาดใหญ่ ได้เปรียบในการผลิตและการตลาด ทำให้มีรายได้มากกว่าผู้ผลิตที่มีกิจการงานที่รับจ้างทำ ซึ่งทำให้เกิดผลกระทบต่อเศรษฐกิจของท้องถิ่น โดยทำให้การหมุนเวียนของเงินในท้องถิ่นคล่องตัวขึ้น บุตรธิดาได้รับการศึกษาสูงขึ้น ผู้เกี่ยวข้องมีอำนาจในการซื้อมากขึ้น ทางด้านสังคมทำให้สังคมของท้องถิ่นเกิดการเปลี่ยนแปลง มีการปรับปรุงระบบการทำงาน กระบวนการผลิต ให้มีประสิทธิภาพโดยการนำเอาเทคโนโลยีมาใช้ในการผลิต ครอบครัวมีวิถีการดำเนินชีวิตของผู้ที่เกี่ยวข้องมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น แต่อย่างไรก็ตามการประกอบอาชีพนี้ไม่ทำให้เกิดผลกระทบต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

มาลิน ช่างเสียง² ศึกษาการผลิตปลาเค็มตากแห้งของชาวบ้านชุมชนเก่าเส้ง ตำบลบ่อทราย อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ผลการศึกษาผลกระทบสรุปได้ว่า ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมให้มีขยะและสิ่งปฏิกูลเพิ่มขึ้นและเกิดมลภาวะมีกลิ่นกระจายไปทั่วชุมชน ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ ทำให้รายได้ของครอบครัวดีขึ้น ชาวบ้านมีงานทำมากขึ้น การว่างงานของชาวบ้านลดน้อยลง และผลกระทบทางด้านสังคม ทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีทางด้านครอบครัวและเครือญาติ ทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันของเพื่อนบ้านภายในชุมชนเดียวกันและชุมชนอื่น ๆ

วรกรณ์ มาเกิด³ ได้ศึกษาภูมิปัญญาในการเลี้ยงกุ้งก้ามกรามของชาวบ้านดุม ตำบลบัวบาน อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการศึกษาสรุปได้ว่า ผลกระทบใด ๆ ที่จะเกิดขึ้นในท้องถิ่นจากกิจกรรมต่าง ๆ ล้วนเป็นผลมาจากปัจจัยต่าง ๆ เกื้อหนุน ส่งเสริม ไม่ว่าจะเป็นปัจจัย ด้านทุน ที่ดิน แรงงาน ผู้ประกอบการ รวมถึงเทคโนโลยีต่าง ๆ ความแปลกใหม่ของ การประกอบอาชีพ ที่ประกอบกิจกรรม ปัจจัยเหล่านี้จะส่งผลกระทบต่อกระบวนการผลิต เทคนิคการผลิต การจัดการ การกระจายรายได้ให้เปลี่ยนแปลงไป และส่งผลกระทบถึงการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมการดำเนินชีวิต ค่านิยมต่าง ๆ ของประชาชนในชุมชนต่าง ๆ จากนั้นจะแพร่กระจายไปสู่ชุมชนรอบข้างอย่างแพร่หลายจนกลายเป็นแนวการดำเนินชีวิตแบบใหม่ของประชาชนในชุมชนนั้น ๆ ต่อไป

¹ นริศศรี แวคคล้ายหงษ์. ศึกษากระบวนการและผลกระทบของการประกอบอาชีพหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาบ้านเกวียน. 2539. หน้า 51-57.

² มาลิน ช่างเสียง. การผลิตปลาเค็มตากแห้งของชาวบ้านชุมชนเก่าเส้ง ตำบลบ่อทราย อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา. 2539. หน้า 51-57.

³ วรกรณ์ มาเกิด. ภูมิปัญญาในการเลี้ยงกุ้งก้ามกรามของชาวบ้านดุม ตำบลบัวบาน อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์. 2538. หน้า 121.

จิตร เสนะ¹ ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงการประกอบอาชีพทอเสื้อที่บ้านแพง ตำบลแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ผลจากการศึกษาสรุปได้ว่า การประกอบอาชีพทอเสื้อของชาวบ้านแพงมีผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจและสังคม คือ ทางเศรษฐกิจการประกอบอาชีพทอเสื้อของชาวบ้านแพงทำให้ชาวบ้านมีรายได้ มีเงินออมมากขึ้น ลดภาระหนี้สิน มีการจ้างแรงงานเกิดขึ้นในหมู่บ้าน ลดการอพยพแรงงาน มีการใช้ประโยชน์จากที่ดินมากขึ้น และทางสังคมนั้น การประกอบอาชีพทอเสื้อของชาวบ้านแพง ทำให้ลดภาวะการว่างงานของชาวบ้าน ทำให้เกิดการสร้างงาน สร้างชื่อเสียงให้แก่หมู่บ้าน ทำให้ลดการเกิดอาชญากรรม โจรผู้ร้าย เลิกยาเสพติด ไม่มั่วสุมอบายมุข ทำให้เกิดการรวมกลุ่มทางสังคมของหมู่บ้าน

จากทฤษฎีของนักวิชาการดังกล่าวสรุปได้ว่า ผลกระทบจากการผลิตที่สำคัญมี 3 ลักษณะ คือ ด้านเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ส่งผลให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ พัฒนาการผลิต และทำให้เกิดการรวมกลุ่มในชุมชนนั้น

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับชุมชนทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง

1. ที่ตั้ง อาณาเขต

ชุมชนทะเลน้อยเป็นชุมชนที่ประกอบด้วยพื้นที่ใน 2 ตำบล คือ ตำบลทะเลน้อย และตำบลนางตุง ซึ่ง ทวีศักดิ์ ล้อมลิ้ม และภานุ ธรรมสุวรรณ² ได้กล่าวถึงสภาพภูมิศาสตร์ของทะเลน้อยไว้ ซึ่งสรุปความได้ดังนี้ ชุมชนทะเลน้อยมีพื้นที่ทั้งหมด 180,000 ไร่ ซึ่งประกอบด้วย 2 ตำบล คือ ตำบลทะเลน้อย และตำบลนางตุง ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออกของอำเภอควนขนุน ห่างจากตัวอำเภอ 12-15 กิโลเมตร สภาพภูมิประเทศเป็นที่ราบสูงทางด้านตะวันตกในเขตหมู่ที่ 5 ของตำบลทะเลน้อย เป็นแนวลงมาทางใต้ในตำบลนางตุงในเขต หมู่ที่ 10 หมู่ที่ 8 หมู่ที่ 11 หมู่ที่ 3 และบางส่วนของหมู่ที่ 7 หมู่ที่ 6 หมู่ที่ 5 โดยเฉพาะหมู่ที่ 3 ของตำบลนางตุงพื้นที่เกือบทั้งหมดเป็นที่ราบสูง จากที่ราบสูงดังกล่าวค่อย ๆ ลาดลงไปหาทะเลน้อยจนกลายเป็นที่ราบลุ่มรอบ ๆ ทะเลน้อย ซึ่งเป็นทะเลสาบขนาดเล็ก มีพื้นที่ประมาณ 17,500 ไร่ ความลึกเฉลี่ย 1.5 เมตร ส่วนยาวที่สุด 300 เส้น ส่วนกว้างที่สุด 175 เส้น มีคลองนาเรียบเชื่อมต่อทะเลสาบสงขลาทางด้านทิศตะวันออก ที่ราบส่วนใหญ่จะอยู่ในเขตตำบลทะเลน้อย ซึ่งมีคลองมาบพ้อ

¹ จิตร เสนะ. การเปลี่ยนแปลงอาชีพทอเสื้อ : ศึกษากรณิบ้านแพง ตำบลก้าแพง อำเภอโกสุมพิสัย . จังหวัดมหาสารคาม . 2534. หน้า 116.

² ทวีศักดิ์ ล้อมลิ้ม และภานุ ธรรมสุวรรณ . ลักษณะทางสังคม-เศรษฐกิจ การเมืองของประชาชน โครงสร้างอำนาจรอบอ่าวทะเลน้อย. 2538. หน้า 15.

และคลองตะเคร้งไหลผ่านที่ราบลุ่มทุ่งทะเลน้อย

อำเภอควนขนุน¹ ได้กล่าวถึงอาณาเขตของชุมชนทะเลน้อย ในอำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ซึ่งชุมชนต่าง ๆ ตั้งอยู่รอบอ่าวทะเลน้อย สรุปได้ว่า ชุมชนทะเลน้อยมีอาณาเขตดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช
ทิศใต้	ติดต่อกับ อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ ทะเลน้อย และทะเลสาบสงขลา
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ อำเภอชะอวด จังหวัดพัทลุง

2. ประวัติความเป็นมา

ชุมชนทะเลน้อยเป็นชุมชนที่มีความเป็นมาตั้งแต่อดีต อย่างน้อยสมัยสุโขทัย ดังที่ ทวีศักดิ์ ล้อมลิ้ม และภาณุ ธรรมสุวรรณ² ได้กล่าวถึงความเป็นมาของชุมชนทะเลน้อย สรุปความได้ว่า การกำหนดอายุสมัยของชุมชนทะเลน้อยดูได้จากวัดทะเลน้อย และวัดประดู่ทอง โดยวัดทะเลน้อยสร้างขึ้นมาตั้งแต่ พ.ศ. 2154 ส่วนวัดท่าประดู่ทองนั้นสร้างใน พ.ศ. 2118 เป็นวัดที่เก่าแก่ที่สุดของชุมชนทะเลน้อย

เรื่องราวของชุมชนทะเลน้อยในอดีตนั้น ส่วนใหญ่มาจากการบอกเล่าของชาวบ้านสืบต่อกันมาเป็นนิทานพื้นบ้าน และตำนาน ดังที่ เกศราธน์ เพชรรักษ์³ ได้กล่าวไว้ใน “สานส์หนูนทอง” ตอนหนึ่งสรุปความได้ว่า ทะเลน้อยเกิดจากปลัดควายของนายแรง ซึ่งเป็นเศรษฐีบ้านชุมพล อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา ซึ่งอยู่ฝั่งตะวันออกของชุมชนทะเลน้อย นายแรงมีควายจำนวนมาก เมื่อได้ต้อนควายไปเลี้ยงบริเวณนั้น ในฤดูแล้งควายลงนอนในปลัก เนื่องจากควายมีจำนวนมากปลักจึงมีจำนวนมากเช่นกัน คนเลี้ยงควายของนายแรง จึงได้รายงานให้นายแรงฟังว่า บริเวณที่ควายปลักนั้นเหมือนทะเลน้อย ๆ ชาวบ้านจึงเรียกบริเวณ นี้ว่า “ทะเลน้อย” ในเวลาต่อมากลายเป็นชุมชนทะเลน้อย

¹ อำเภอควนขนุน . สรุปข้อมูลรายงานอำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง 2536. หน้า 11

² ทวีศักดิ์ ล้อมลิ้ม และภาณุ ธรรมสุวรรณ . ลักษณะทางสังคม-เศรษฐกิจ การเมืองของประชาชน โครงสร้างอำนาจรอบอ่าวทะเลน้อย .2538. หน้า 15.

³ เกศราธน์ เพชรรักษ์ . “ภูมิใจบ้านเรา : ทะเลน้อย”, ใน สานส์หนูนทอง . 2538. หน้า 6.

ชุมชนทะเลน้อยซึ่งหากแบ่งยุคสมัยของชุมชนทะเลน้อยตามการตั้งราชธานีของไทยแล้ว แบ่งเป็น 3 ยุค ดังที่ ทวีศักดิ์ ล้อมลิ้ม และภานุ ธรรมสุวรรณ¹ กล่าวไว้ สรุปได้ดังนี้คือ

2.1. สมัยสุโขทัย

ในสมัยสุโขทัยเมืองพัทลุงเดิมอยู่ที่ตำบลบางแก้ว เมื่ออาณาจักรศรีวิชัยเสื่อมอำนาจลง อำนาจของสุโขทัยก็แผ่ลงมาทางใต้ โดยเฉพาะในสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช หัวเมืองต่าง ๆ อยู่ใต้อำนาจของสุโขทัย รวมทั้งบางแก้ว เมื่อกษัตริย์สุโขทัย (พ่อขุนรามคำแหงมหาราช ?) ได้รับสั่งให้ทหารจากหัวเมืองต่าง ๆ มาตัดคันตะเคียนที่ทะเลน้อยเพื่อต่อเรือ โดยผ่านพระเจ้ากรุงสุโขทัยที่บางแก้ว แม้ปัจจุบันยังมีตะเคียนหลงเหลืออยู่มากมายในทะเลน้อย

2.2. สมัยอยุธยา

ในสมัยอยุธยาตอนกลางสันนิษฐานว่า ชุมชนน่าจะอยู่ 2 แห่ง คือ บริเวณวัดทะเลน้อยและบริเวณสำนักสงฆ์ท่าประดู่ทอง ซึ่งทั้งสองแห่งมีความอุดมสมบูรณ์ โดยบริเวณวัดทะเลน้อยมีที่ราบเหมาะแก่การทำนา และทั้งทะเลน้อยที่อยู่ใกล้เคียงก็มีปลาสมบูรณ์เหมาะแก่การประกอบอาชีพ ส่วนบริเวณสำนักสงฆ์ท่าประดู่ทองซึ่งตั้งอยู่บริเวณริมแม่น้ำปากประ ซึ่งมีที่ราบเหมาะแก่การทำนา ทำสวน และเลี้ยงสัตว์จึงทำให้เกิดชุมชนขึ้น

เมื่อเวลาผ่านไปชุมชนเริ่มขยายตัวขึ้นตามลำดับการขยายตัวของชุมชนจะขยายตัวไปทางทิศตะวันตก ซึ่งมีพื้นที่ค่อย ๆ ยกกระดับสูงขึ้น เมื่อเศรษฐกิจชุมชนดีขึ้น ก็มีการสร้างวัดขึ้น คือ วัดประดู่หอม ซึ่งสร้างในปี พ.ศ. 2256 ในสมัยปลายอยุธยา ต่อมาชุมชนบริเวณสำนักสงฆ์ท่าประดู่ทอง มีปัญหาด้านอุทกภัย ชุมชนบริเวณนี้จึงร้างโรยเรื่อย ๆ จนเหลือเพียงสำนักสงฆ์ในปัจจุบัน ซึ่งตรงกันข้ามกับชุมชนซึ่งขยายตัวไปทางทิศตะวันตกซึ่งมีความเจริญขึ้นเรื่อย ๆ

2.3 สมัยรัตนโกสินทร์

ชุมชนทะเลน้อยได้ขยายตัวอย่างรวดเร็วเศรษฐกิจก็ดีขึ้นจึงทำให้ผู้ร่ำรวยชุมชน ซึ่งจะมาจากที่อื่นโดยใช้เรือเป็นพาหนะ จนเป็นปัญหาในการปกครองเป็นอันมาก ดังที่ ล้อม ลิ้ม เพ็งแก้ว ได้กล่าวถึง การย้ายอำเภอจากอำเภอปากประ มาตั้งเป็นอำเภอทะเลน้อย ความว่า

พ.ศ. 2450 ได้ย้ายที่ว่าการอำเภอไปตั้งที่ทะเลน้อย และเปลี่ยนชื่ออำเภอเป็นอำเภอทะเลน้อยได้ แบ่งพื้นที่การปกครองเสียใหม่ คือ ให้ยกตำบลตะเคียนะ ตำบลหัวป่า ตำบลทะเลน้อย ตำบลบ้านพร้าว และตำบลลำโรง รวม 5 ตำบล ในเขตอำเภอ

¹ ทวีศักดิ์ ล้อมลิ้ม และภานุ ธรรมสุวรรณ . ลักษณะทางสังคม – เศรษฐกิจ การเมืองของประชาชน โครงสร้างอำนาจรอบอำเภอทะเลน้อย .2538. หน้า 10.

เขาพังไกร เมืองนครศรีธรรมราช มาอยู่อำเภอทะเลน้อยพร้อมกับให้ยกตำบลมะกอกเหนือ ตำบลมะกอกใต้ ซึ่งเดิมขึ้นอยู่กับอำเภอปากประ ไปขึ้นอำเภอกกลางเมือง พ.ศ. 2453 ได้ย้ายที่ว่าการอำเภอไปที่ตำบลพนางตุง แต่ยังคงเรียกว่า อำเภอทะเลน้อย พ.ศ. 2460 กระทรวงมหาดไทยมีประกาศ ลงวันที่ 24 เมษายน พ.ศ. 2460 ให้เปลี่ยนชื่ออำเภอทะเลน้อยเป็นอำเภอพนางตุง พ.ศ. 2466 กระทรวงมหาดไทยมีประกาศลงวันที่ 10 กันยายน พ.ศ. 2466 ให้ย้ายที่ว่าการ อำเภอพนางตุง ไปที่ตำบลควนขนุน และให้เปลี่ยนชื่อเป็นอำเภอควนขนุน มาจนบัดนี้¹

อย่างไรก็ดี ทวีศักดิ์ ล้อมลิ้ม และภานุ ธรรมสุวรรณ² สรุปตามคำบอกเล่าตามตำนานว่า ชุมชนทะเลน้อยเกิดมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย และมาสลายตัวไปหลังจากมีการตัดโค่นต้นตะเคียนในบริเวณทะเลน้อยจนเกิดความแห้งแล้ง และไฟป่าเผาผลาญ จนชาวบ้านที่อยู่บริเวณบ้านกลาง และบ้านกล้วย ซึ่งเป็นชุมชนแรก ๆ ของทะเลน้อย ต้องอพยพไปอยู่ในเขตนครศรีธรรมราช จนเวลาผ่านไป 100 ปี ความสมบูรณ์จึงได้กลับมาอีกครั้งประชาชนรุ่นหลานหลาน ของผู้อพยพไปนครศรีธรรมราช จึงได้กลับมายังถิ่นเดิม จนกลายเป็นชุมชนทะเลน้อยในปัจจุบัน

3. อาชีพและความเป็นอยู่ของชุมชนทะเลน้อย

ชุมชนทะเลน้อย เป็นชุมชนที่มีความอุดมสมบูรณ์ในอดีต เพราะมีทะเลน้อยเป็นแหล่งประมงที่สำคัญ มีป่าชายเลนที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ อาชีพหลักของชาวทะเลน้อย คือ การทำประมง ดังที่ ทวีศักดิ์ ล้อมลิ้ม และภานุ ธรรมสุวรรณ³ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า ทะเลน้อยเป็นแหล่งปลาที่มีความอุดมสมบูรณ์มาช้านาน โดยในอดีต จะมีผู้คนจากชุมชนอื่นๆ เข้ามาจับปลาในทะเลน้อย ไม่ว่าจะเป็นจากอำเภอเมืองพัทลุง อำเภอสติงพระ รวมทั้งอำเภอระโนด จังหวัดสงขลา หรือแม้กระทั่งชาวอิสลามในตำบลหัวเขาแดง อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา ก็มาตั้งรกรากทำการประมงที่ทะเลน้อย

นอกจากทำการประมงแล้ว บริเวณที่เป็นพื้นที่ตำบลพนางตุง ยังมีการทำสวน ทำไร่ และทำนา ดังที่ ทวีศักดิ์ ล้อมลิ้ม และภานุ ธรรมสุวรรณ ได้กล่าวไว้ว่า

² ล้อม ลิ้มเพ็ญแก้ว. “อำเภอควนขนุน”, ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 2. 2529. หน้า 460-461.

² ทวีศักดิ์ ล้อมลิ้ม และภานุ ธรรมสุวรรณ . ลักษณะทางสังคม – เศรษฐกิจ การเมืองของประชาชน โครงสร้างอำนาจรอบอ่าวทะเลน้อย .2538. หน้า 10.

³ แหล่งเดิม. หน้า 21-22.

ประชากรได้ทำการถือครองที่ดินทั้งหมดประมาณ 40,000 ไร่ ในจำนวนนี้ได้ใช้ ในการทำการเกษตรประมาณร้อยละ 60 โดยในพื้นที่ราบทำนา ปลูกผัก พืชไร่ ในที่สูงก็ทำสวนยางพารา และไม้ยาง ไม้ยืนต้น ส่วนใหญ่อยู่ในหมู่ที่ 3, 5, 6, 7, 10, และ 11 การทำนาในตำบลพนาจึงมีทั้งการทำนาปรังและนาปี¹

หลังจากที่มีการตั้งเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยขึ้น ในปี พ.ศ. 2518 ทางราชการได้เริ่มเข้ามาส่งเสริม อาชีพหัตถกรรมกระจุยที่มีอยู่เดิมมากขึ้นทำให้เกิดอาชีพใหม่ของชาวบ้านในชุมชนทะเลน้อยเพราะได้มีนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนมากขึ้นและสินค้าหัตถกรรมกระจุยจึงเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก ดังที่ สติกร มากนวน ได้กล่าวถึงการส่งเสริมการท่องเที่ยวทะเลน้อย ไว้ว่า

ทางราชการได้สนับสนุนงบประมาณในการจัดตั้งศูนย์หัตถกรรมทะเลน้อย เพื่อเป็นศูนย์การผลิตและจำหน่ายสินค้าพื้นเมืองที่ผลิตจากกระจุย นอกจากนั้นทางศูนย์ยังได้สาธิตวิธีการผลิต ผลิตภัณฑ์จากกระจุยจากขั้นตอนเริ่มแรกจนกลายเป็นผลิตภัณฑ์สำเร็จรูปพร้อมที่จะนำออกจำหน่าย²

นอกจากนั้น สุณีย์ ทองไชร้³ ยังได้กล่าวอีกเช่นเดียวว่า การผลิตสินค้าจากกระจุยปัจจุบันนั้นเป็นการเปลี่ยนแปลงอาชีพของชุมชนทะเลน้อยจากอดีต ซึ่งสามารถสรุปความได้ว่า การทำผลิตภัณฑ์หัตถกรรมกระจุยเป็นอาชีพที่มีมาแต่เดิมนานแล้วแต่เพิ่งได้รับการส่งเสริมพัฒนาอย่างจริงจังจนแทบกลายเป็นอาชีพหลักของชาวบ้าน มีการส่งเสริมการตลาด ตลอดจนการออกแบบที่สอดคล้องกับการใช้สอยมากขึ้น โดนการนำผลิตภัณฑ์กระจุยมาทำเป็นเครื่องใช้ในชีวิต

¹ ทวีศักดิ์ ล้อมลิ้ม และภานุ ธรรมสุวรรณ . ลักษณะทางสังคม – เศรษฐกิจ การเมืองของประชาชน โครงสร้างอำนาจรอบอ่าวทะเลน้อย .2538. หน้า 22.

² สติกร มากนวน . ศึกษาปัจจัยและกิจกรรมพัฒนาการท่องเที่ยวทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง. 2543 . หน้า 67.

³ สุณีย์ ทองไชร้. ศึกษาผลิตภัณฑ์หัตถกรรมกระจุยในตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง. 2538. หน้า 70

ประจำวันมากขึ้น เช่น ที่รองแก้ว พัด ที่ใส่ของจดหมาย กระเป๋าดือ หมวก เป็นต้น จนชาวบ้านแบบที่สอดคล้องกับการใช้สอยมากขึ้น โคนการนำผลิตภัณฑ์กระจูดมาทำเป็นเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันมากขึ้น เช่น ที่รองแก้ว พัด ที่ใส่ของจดหมาย กระเป๋าดือ หมวก เป็นต้น จนชาวบ้านสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ และสามารถขายทำรายได้ดีกว่าการสานเสื่อกระจูดอย่างเดียวเช่นในอดีต นักท่องเที่ยวมากขึ้นความต้องการในการซื้อก็มากขึ้นเช่นกัน

กล่าวโดยสรุปแล้วการประกอบอาชีพของชุมชนทะเลน้อยที่มาตั้งแต่อดีตนั้นมีทั้งการทำนา ทำประมง แปรรูปผลผลิตจากประมง เช่น การทำปลาเค็ม ปลาตากแห้ง ปลาร้า และหัตถกรรมกระจูด ซึ่งต่อมาได้พัฒนารูปแบบการผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด ซึ่งนักท่องเที่ยวมากขึ้น นอกจากนั้นก็มีการบริการต่าง ๆ ในปัจจุบัน เช่น การทำร้านอาหาร การรับจ้างขับเรือนำนักท่องเที่ยวไปชมนกน้ำในทะเลน้อย เป็นต้น

4. ศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี และความเชื่อ ของชาวบ้านชุมชนทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง

ประชาชนในตำบลพนาสูงทั้งหมดนับถือศาสนาพุทธ ส่วนในตำบลทะเลน้อยมีผู้นับถือพุทธเป็นส่วนใหญ่มีผู้นับถือศาสนาอื่น คือ ศาสนาอิสลามอยู่บ้างแต่มีจำนวนน้อยมาก ถึงที่ ทวีศักดิ์ ล้อมลิ้ม และภาณุ ธรรมสุวรรณ¹ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า ประชาชนในชุมชนทะเลน้อย นับถือศาสนาพุทธมาตั้งแต่อดีต เพราะมีวัดทำประตูทองและวัดทะเลน้อยเป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเลื่อมใสศรัทธาของชาวบ้านในชุมชนมานานแล้ว เมื่อประชาชนนับถือศาสนาพุทธธรรมเนียมนิยมและประเพณีต่าง ๆ ในชุมชนจึงมีความสอดคล้องกับศาสนาพุทธเกือบทั้งสิ้น เช่น ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีเดือนสิบ ประเพณีชักพระ เป็นต้น นอกจากนั้นยังมีการละเล่นตามประเพณี เช่น การเล่น “ฮัปลา” การเล่น “มวยลา” การเล่น “มอญซ่อนผ้า” “อุบลูกไก่” และ “วิ่งเปี้ยว” เป็นต้น ความเชื่อและประเพณีดังกล่าว บางอย่างยังคงสืบทอดมาจนปัจจุบัน เช่น ประเพณี ทำบุญเดือนสิบ ซึ่งเป็นการรับส่งตายายโดยลูกหลานที่ไปอยู่ต่างจังหวัดจะกลับมาเยี่ยมบ้าน และร่วมทำบุญให้แก่ บุพการี ผู้ล่วงลับ นอกจากประเพณีแล้วยังมีความเชื่อต่าง ๆ เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับ “ทวดตาขุนดำ” ความเชื่อเกี่ยวกับ “ทวดเจ้าแม่อุบล” เป็นต้น ความเชื่อเหล่านี้สอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตของผู้คนในชุมชน แม้ว่าในปัจจุบันความเชื่อต่าง ๆ เริ่มลดลงบ้างแล้ว แต่ส่วนใหญ่ผู้คนในชุมชนยังมีพิธีกรรมต่าง ๆ ให้เห็นอยู่ไม่ว่าการแก้บนทวด ความเชื่อในการดูฤกษ์ยามในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของครอบครัว และชุมชน

¹ ทวีศักดิ์ ล้อมลิ้ม และภาณุ ธรรมสุวรรณ . ลักษณะทางสังคม-เศรษฐกิจ การเมืองของประชาชน โครงสร้างอำนาจรอบอ่าวทะเลน้อย .2538. หน้า 31 –35.

กล่าวโดยสรุป ชุมชนทะเลน้อยเป็นชุมชนที่เก่าแก่ชุมชนหนึ่ง มีวิถีการผลิตที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมที่ค่อนข้างพิเศษในบริเวณอ่าวทะเลน้อย มีประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อที่เอื้อต่อการผลิตตั้งแต่อดีตสืบเนื่องต่อกันมา เป็นชุมชนที่เคยมีทรัพยากรอุดมสมบูรณ์และสามารถดำรงชีพสืบเนื่องกันมาจนจนมีการตั้งเขตห้ามล่าสัตว์ป่าใน พ.ศ. 2518 ทำให้วิถีการผลิตเปลี่ยนแปลงไปพร้อม ๆ กับการลดลงของทรัพยากรสัตว์น้ำอย่างรวดเร็ว การศึกษาการผลิตของชุมชนทะเลน้อยในอดีตก็เพื่อต้องการทราบว่า เดิมชุมชนมีการผลิตเช่นไร มีผลผลิตอะไรบ้าง มีความสัมพันธ์กับชุมชนภายนอกอย่างไร ซึ่งผลจากการศึกษาจะนำไปสู่แนวทางการพัฒนาชุมชนให้ยั่งยืนในอนาคตต่อไป

จากการศึกษาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวช่วยให้ผู้วิจัยได้เข้าใจเกี่ยวกับการผลิต ปิ้งจ๊ับที่ผลิต และผลกระทบจากการผลิตซึ่งสามารถนำมาปรับใช้เป็นแนวทางในการวิจัย เรื่องการผลิตของชุมชนทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ตั้งแต่ตั้งอำเภอทะเลน้อยจนถึงการตั้งเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย (พ.ศ. 2450 – พ.ศ. 2518)

บทที่ 3

ศึกษาการผลิตของชุมชนทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ตั้งแต่ตั้งอำเภอทะเลน้อยจนถึงการตั้งเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย

(พ.ศ. 2450 – พ.ศ. 2518)

ชุมชนทะเลน้อย ตั้งอยู่ทางตอนเหนือของทะเลสาบสงขลา ในเขตพื้นที่อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ประกอบด้วยพื้นที่ 2 ตำบล คือ ตำบลทะเลน้อย และตำบลพนางตุง เป็นชุมชนที่มีประวัติความเป็นมาอย่างน้อยสมัยสุโขทัย มีความอุดมสมบูรณ์มาตั้งแต่อดีตเพราะมีทะเลน้อยเป็นแหล่งทำการประมงที่สำคัญ มีป่าพรุที่มีความหลากหลายทางด้านชีวภาพ นอกจากนั้นชุมชนทะเลน้อยยังมีประเพณี สังคม วัฒนธรรม และความเชื่อที่สอดคล้องกับวิถีการผลิตมาช้านาน

ชุมชนทะเลน้อยในอดีตขึ้นอยู่กับแขวงนครศรีธรรมราช มีผู้คนตั้งบ้านเรือนอยู่เป็นจำนวนมาก มีสภาพเศรษฐกิจดี ต่อมาเกิดโรคผู้ร้ายชุกชุมจึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ต้องแยกพื้นที่การปกครองออกจากจังหวัดนครศรีธรรมราชมาขึ้นอยู่กับจังหวัดพัทลุง และได้จัดตั้งเป็นอำเภอทะเลน้อย ใน พ.ศ. 2450 แต่เดิมชุมชนทะเลน้อยไม่มีเส้นทางคมนาคมขนส่งเชื่อมต่อกันระหว่างภายในและภายนอกหมู่บ้าน การติดต่อกับชุมชนภายนอกมีความยากลำบากต้องอาศัยการเดินทางเท้าและเส้นทางเดินเรือ ชาวบ้านมีอาชีพหลักที่สำคัญ 4 อาชีพ คือ ทำนา ทำสวนยางพารา หัตถกรรมกระชูด และการประมง โดยอาศัยทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน ใช้วิถีการดำรงชีวิตที่เรียบง่าย พอมีพอกินเพื่อเลี้ยงครอบครัว มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ไม่มีการจ้างแรงงาน มีการแบ่งปันผลผลิตให้แก่กัน

หลังจากที่รัฐบาลประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504 - พ.ศ. 2509) เป็นต้นมา ได้พัฒนาทางด้านสาธารณูปโภคทุกด้าน มีการตัดถนนเข้าสู่หมู่บ้านหลายสาย โดยเฉพาะเส้นทางหลัก ได้แก่ ถนนพัทลุง-ควนขนุน - ทะเลน้อย , ถนน ลำปำ - ทะเลน้อย, และถนนโคกศักดิ์-หัวป่าเขียว มีผลในการสื่อสารติดต่อกับชุมชนภายนอกได้รวดเร็ว วิถีชีวิตของชาวบ้านในชุมชนเริ่มเปลี่ยนไป มีการประกอบอาชีพที่หลากหลายขึ้น การพัฒนารูปแบบการผลิตต่าง ๆ การส่งเสริมด้านการพัฒนาอาชีพ และการส่งเสริมการตลาดอย่างจริงจัง จนกลายเป็นอาชีพหลักของครอบครัว ได้แก่ อาชีพหัตถกรรมกระชูด การแปรรูปผลผลิตจากการประมง นอกจากนั้นจากการที่ถนนตัดผ่านหมู่บ้าน การรับรู้ข่าวสารมากขึ้น มีการติดต่อกับสังคมภายนอก รวมทั้ง การส่งบุตรหลานไปเรียนนอกชุมชน ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม วัฒนธรรม ซึ่งส่งผลต่อการผลิตของชุมชนในเวลาต่อมา

ด้วยเหตุดังกล่าวการเปลี่ยนแปลงการผลิตของชุมชนทะเลน้อย ที่เคยมีวิถีที่สอดคล้องกับธรรมชาติ ประเพณี สังคม วัฒนธรรม และความเชื่อที่เอื้อต่อการผลิตนั้นได้เปลี่ยนแปลงอย่าง

รวดเร็ว ชุมชนที่เคยอุดมสมบูรณ์ และสามารถดำรงชีวิตสืบเนื่องกันมาจนมีการตั้งเขตห้ามล่าสัตว์ป่าใน พ.ศ. 2518 นั้นทำให้วิถีการผลิตเปลี่ยนแปลงไปพร้อม ๆ กับการลดลงของทรัพยากรที่มีอยู่ ซึ่งส่งผลกระทบต่อการผลิต ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเรื่องดังกล่าว โดยศึกษาการผลิตของชุมชนทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ตั้งแต่ตั้งอำเภอทะเลน้อยจนถึงการตั้งเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย (พ.ศ. 2450 – พ.ศ. 2518) โดยจำแนกประเด็นในการศึกษาไว้ 3 ประการ คือ ปัจจัยที่มีผลต่อการผลิต วิธีการผลิต และผลกระทบจากการผลิต โดยสัมภาษณ์บุคคลซึ่งอยู่ในกลุ่มเป้าหมาย การสังเกต รวมทั้งการศึกษาจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษามีรายละเอียดดังนี้

ปัจจัยที่มีผลต่อการผลิต

จากการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการผลิตของชาวบ้านชุมชนทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ตั้งแต่ตั้งอำเภอทะเลน้อยถึงการตั้งเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย (พ.ศ. 2450 – พ.ศ. 2518) ผู้วิจัยสามารถจำแนกปัจจัยที่มีผลต่อการผลิตของชุมชนทะเลน้อยในช่วงเวลาดังกล่าวออกเป็น 2 ปัจจัยหลักๆ คือ ปัจจัยการผลิต และปัจจัยอื่นๆ ที่มีผลต่อการผลิต ซึ่งผลการศึกษาปรากฏดังนี้

1. ปัจจัยการผลิต

การผลิตหรือการประกอบอาชีพนั้น ต้องอาศัยสิ่งจำเป็นพื้นฐานหลายประการมาประกอบกันและเกิดเป็นผลผลิต จากการศึกษา การผลิตของชุมชนทะเลน้อยในช่วง พ.ศ. 2450 - พ.ศ. 2518 นั้นพบว่า มีปัจจัยการผลิตที่สำคัญมี 4 ประการ คือ ที่ดิน แรงงาน ทุน และผู้ประกอบการ ซึ่งผลจากการศึกษาปรากฏรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.1. ที่ดิน หมายถึง พื้นที่ที่ใช้เพื่อการเกษตรกรรมและทรัพยากรอื่นๆ ที่มีได้แก่ พื้นดิน แหล่งน้ำ และ ป่าไม้ ซึ่งล้วนมีผลต่อการผลิตของชาวบ้านชุมชนทะเลน้อยมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยจะกล่าวทีละด้านดังนี้

1.1.1. พื้นดิน พื้นดินนับเป็นองค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญและมีความจำเป็นที่สุด ในกิจกรรมการผลิตหรือการประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรม ด้านการคมนาคมขนส่ง โดยเฉพาะการเพาะปลูกซึ่งต้องอาศัยความอุดมสมบูรณ์ พร้อมทั้งสภาพพื้นที่ที่เหมาะสมกับชนิดของพืชที่นำมาปลูก จากการศึกษาพบว่า สภาพพื้นที่ที่มีความเหมาะสมเพื่อการเกษตรกรรมนั้น ผู้วิจัยสามารถจำแนกออกเป็นเขต ดังนี้คือ

เขตพื้นที่ราบ พบว่าสภาพดินพื้นที่ราบจะเป็นพื้นที่ส่วนใหญ่ของชุมชน หรือประมาณร้อยละ 60-70 ของพื้นที่ทั้งหมด ซึ่งได้แก่ พื้นที่ราบริมฝั่งแม่น้ำปากประ พื้นที่ราบทางทิศเหนือ และทิศตะวันออกของควนพางดงที่ราบดังกล่าวมีสภาพเป็นดินเหนียวที่มีความอุดมสมบูรณ์มากในอดีต โดยใช้เป็นพื้นที่ใช้ในการทำนาและเลี้ยงสัตว์ โดยเฉพาะการทำนาหว่านจะได้ผลผลิตที่สูง

มากดังที่ ผอม หมิ่นหนู¹ ชาวบ้านตำบลทะเลน้อย ได้กล่าวถึงการทำนา สรุปได้ว่า การทำนาเมื่อ 50-60 ปีที่ผ่านมา ชาวนาทั่วไปมักทำนาแบบนาหว่าน มีการทำนาปีละ 1 ครั้ง ไร่ที่ใช้เพื่อบำรุงดินกล้า ได้แก่ มูลค่างควาย หรือมูลสัตว์ที่เลี้ยงประเภทมูลวัวและมูลควาย ปริมาณข้าวที่ได้รับจะเพียงพอในการบริโภคตลอดปี หากมีเหลือจึงนำออกจำหน่ายในรูปข้าวเปลือก ประมาณ พ.ศ. 2517 ชาวนาบางส่วนเริ่มทำนาลดน้อยลง เนื่องจากปัญหาราคาข้าวตกต่ำลูกหลานชาวนาเองไม่นิยมทำนา มีการศึกษาเพิ่มมากขึ้นจึงเปลี่ยนไปประกอบอาชีพอื่นแทน

เขตพื้นที่ราบลุ่ม พบว่า ที่ราบลุ่มหรือพื้นที่ที่มีน้ำท่วมขัง ได้แก่ บริเวณพื้นที่รอบ ๆ ทะเลน้อย และพื้นที่หมู่ที่ 7 ตำบลทะเลน้อยที่เรียกว่า “พรุห้วยป่าเขียว” ในอดีตนั้นพื้นที่ดังกล่าวเป็นแหล่งที่อาศัยของนกนานาชนิดและสัตว์น้ำต่าง ๆ ได้แก่ ปลาช่อน ปลาชะโด ปลาคูม ปลาพรหม นอกจากนี้ยังมีพืชน้ำขึ้นปกคลุมอีกหลายชนิด เช่น ดันกก ดันปรือ ดันกระจูด เป็นต้น ความอุดมสมบูรณ์ดังกล่าว ส่งผลให้ชาวบ้านในชุมชนได้มีการทำมาหากิน เกี่ยวกับการล่านก จับสัตว์น้ำ ทำหัตถกรรมจากต้นกระจูด นอกจากนี้ในบางบริเวณชาวบ้านก็ใช้พื้นที่การทำนา ที่เรียกว่า “การทำนาพรุ” แต่ปัจจุบันพรุกลายเป็นพื้นที่ดินแข็ง น้ำไม่ท่วมขังดังเดิม จึงกลายเป็นพื้นที่ทำนาหว่าน เช่นเดียวกับพื้นที่ราบอื่น ๆ ของชุมชน

เขตพื้นที่เนินควน พบว่า ตอนกลางของชุมชนนั้นเป็นเนินควนที่มีความสูงไม่มากนัก มีลักษณะเป็นแนวยาวเหนือ-ใต้ เรียกว่า “ควนพนางตุง” ชาวบ้านเล่าสืบต่อกันมาว่าเมื่อ 70 ปีที่ผ่านมา เป็นพื้นที่ป่าดิบ เป็นที่อาศัยของสัตว์ป่านานาชนิด ทำให้ชาวบ้านบริเวณใกล้เคียงนั้นสามารถหาประโยชน์จากป่าแห่งนี้ ได้แก่ การหาของป่า ล่าสัตว์ โค่นไม้จากป่าเพื่อสร้างบ้าน หรือใช้ไม้บางชนิดเพื่อสร้างเรือหรือขุดเรือ การโค่นป่าของชาวบ้านนั้นเพิ่มขึ้นทุก ๆ ปี เพื่อปลูกพืชเศรษฐกิจอื่น ดังที่ สายแก้ว ทองคำ² ชาวบ้านตำบลทะเลน้อย กล่าวถึงการโค่นป่าบริเวณควนพนางตุงเพื่อปลูกยางพาราไว้ สรุปได้ว่า การปลูกยางพาราเกิดขึ้นครั้งแรกประมาณ พ.ศ. 2484 ยางที่ปลูกครั้งแรกเป็นยางพันธุ์พื้นเมือง ปลูกด้วยเมล็ดและผู้นำการปลูกยางเป็นคนแรก คือ พ่อค้าซื้อวัวควายเพื่อนำไปขายยังประเทศมาเลเซีย ปัจจุบันพื้นที่บนควนพนางตุงยังมีการปลูกยางพาราดังเดิม แต่ชาวบ้านจะเปลี่ยนพันธุ์ยางจากพันธุ์พื้นเมืองเป็นยางพันธุ์ใหม่ซึ่งให้ปริมาณน้ำยางมากกว่าเดิม

¹ ผอม หมิ่นหนู ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 22 หมู่ที่ 2 ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 11 มกราคม พ.ศ. 2544.

² สายแก้ว ทองคำ ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านเลขที่ 95 หมู่ที่ 3 ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 12 มีนาคม พ.ศ. 2544.

1.1.2. แหล่งน้ำ มีความสำคัญต่อการผลิตและการประกอบอาชีพของชุมชนทะเลน้อยเป็นอย่างมาก แหล่งน้ำในชุมชนทะเลน้อย ได้แก่ ทะเลน้อย ลำคลอง ห้วย พรุ สภาพแหล่งน้ำในอดีตมีความอุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ ปลา กุ้ง ปู นก และผลิตภัณฑ์พืชน้ำ จำพวก กระชูด กก ซึ่งเป็นปัจจัยที่ชาวบ้านสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้

ทะเลน้อย เป็นบึงน้ำขนาดใหญ่ ดังที่ ทวีศักดิ์ ล้อมลิ้ม และภาณุ ธรรมสุวรรณ¹ กล่าวไว้สรุปว่า ทะเลน้อยมีเนื้อที่ ประมาณ 170,000 ไร่ ตั้งอยู่ทางตอนเหนือของทะเลสาบสงขลา ตอนในมีคลองนาเรียบ คลองบ้านกลาง คลองขวนเชื่อม ซึ่งเป็นแหล่งน้ำที่มีความอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติ ทำให้ชาวบ้านใช้เป็นพื้นที่ประกอบอาชีพประมงพื้นบ้าน

ลำคลอง ชุมชนทะเลน้อยมีคลองหลายสายไหลผ่าน ส่วนใหญ่เป็นลำน้ำสายสั้นๆ ต้นน้ำเกิดจากเทือกเขาบรรทัดและที่สูงทางด้านตะวันตกของจังหวัดพัทลุง ไหลผ่านหมู่บ้านและลงสู่ทะเลสาบสงขลาด้านตะวันออก ได้แก่ คลองปากประ คลองป่าพะยอม คลองม้าบ่อก และคลองเคร้ง เป็นต้น ซึ่งคลองปากประนับเป็นคลองที่ใหญ่ที่สุดของจังหวัดพัทลุง คลองจะให้บริการโยชน์ในเรื่องน้ำที่ใช้ในการเกษตรกรรม เป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ และเป็นเส้นทางในการคมนาคมขนส่ง ดังที่ เสริม เพือกแสง² และเหมีย หนูเป็ย³ ชาวบ้านหมู่ที่ 5 ตำบลพนางตุง ได้กล่าวถึงการเดินเรือในคลองปากประ เมื่อ 50 ปีที่ผ่านมา สรุปได้ว่า ประมาณ พ.ศ. 2490 ชาวบ้านท่าช้าง บ้านท่าสำเภานือ บ้านท่าสำเภาใต้ ต้องโดยสารเรือเมล์ที่วิ่งระหว่างท่าเรือระโนดกับท่าเรือประดู่เรียง เพื่อนำสินค้าจำพวกข้าวเปลือก กระสอบกระชูด ไปขาย ซึ่งขณะนั้นมีเรือวิ่ง ประมาณ 5-6 ลำ เช่น เรือเดช เรือนางนวล ซึ่งปัจจุบันได้ยกเลิกเส้นทางเดินเรือแล้ว

พรุ เป็นพื้นที่ทางทิศเหนือของชุมชน ได้แก่ พรุหัวป่าเขียว พรุควนจีเลียน พรุควนเคร้ง ซึ่งมีพื้นที่กว้างใหญ่ครอบคลุมพื้นที่บางส่วนของอำเภอระโนด จังหวัดสงขลา และอำเภอชะอวด อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช พื้นที่ป่าพรุมีทรัพยากรหลากหลายทางนิเวศวิทยา และเป็นบริเวณที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจ เป็นแหล่งรวมของพืชและสัตว์

¹ ทวีศักดิ์ ล้อมลิ้ม และภาณุ ธรรมสุวรรณ . ลักษณะสังคม-เศรษฐกิจ การเมือง ของประชาชนโครงสร้างอำนาจของชุมชนรอบอ่าวทะเลน้อย. 2538. หน้า 15.

² เสริม เพือกแสง ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์ดำ ผู้สัมภาษณ์, ที่ทำการผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 5 ตำบลพนางตุง อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 15 มิถุนายน พ.ศ. 2544.

³ เหมีย หนูเป็ย ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์ดำ ผู้สัมภาษณ์, ที่ทำการผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 5 ตำบลพนางตุง อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 15 มิถุนายน พ.ศ. 2544.

จากรายงานการศึกษาของ อาระยา อัมระปาล¹ เกี่ยวกับนกและป่าพรุควนจีเลียน สรุปได้ว่า พรุควนจีเลียนพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นป่าเสม็ดขาว ต้นกระจุย ต้นกก และทุ่งหญ้า เป็นแหล่งวางไข่ของนกนานาชนิดทั้งนกประจำถิ่นและนกอพยพ นอกจากนี้จากการสัมภาษณ์ กล้า สังข์ทอง² ชาวประมงหมู่ที่ 7 บ้านหัวป่าเขียว ตำบลทะเลน้อย กล่าวถึงความอุดมสมบูรณ์ของพรุหัวป่าเขียว สรุปได้ว่า เดิมเป็นชาวบ้านเขาพังไกร และเข้ามาตั้งถิ่นฐานที่บ้านหัวป่าเขียว เมื่อ 60 ปีที่ผ่านมา ในระยะแรกๆ การตั้งบ้านเรือนบริเวณพรุหัวป่าเขียวมีน้อยเนื่องจากมีน้ำขังตลอดปี อาชีพของชาวบ้านในระยะแรก ได้แก่ การทำหัตถกรรมกระจุย และการประมงพื้นบ้าน ส่วนการทำนามีเพียงเล็กน้อย เนื่องจากผลผลิตไม่ดี

1.1.3. ป่าไม้ ในชุมชนทะเลน้อย พื้นที่ป่าไม้ที่สำคัญ ได้แก่ พื้นที่ป่าไม้บริเวณควนพนางตุง และป่าไม้ในพรุ ทำให้ชาวบ้านใช้ไม้บางชนิดมาสร้างบ้านเรือนและใช้ทำเครื่องมือประมง นอกจากนั้นยังเป็นแหล่งทรัพยากรที่ชาวบ้านในชุมชนสามารถประกอบอาชีพอื่นอีก เช่น การเก็บของป่า การล่าสัตว์ป่า เป็นต้น

1.2. แรงงาน เป็นปัจจัยสำคัญต่อการผลิต จากการศึกษาพบว่า ชุมชนทะเลน้อย มีลักษณะการใช้แรงงานอยู่ 2 ช่วง คือ แรงงานก่อน พ.ศ. 2500 และแรงงานหลัง พ.ศ. 2500 ดังรายละเอียดดังนี้

1.2.1. แรงงานก่อน พ.ศ. 2500 เป็นการผลิตเพื่อยังชีพ หมายถึง การผลิตเพื่อเลี้ยงชีพแบบง่าย ๆ ใช้วัสดุจากธรรมชาติ เช่น การจับปลา การล่าสัตว์ การหัตถกรรม เพื่อใช้ในครัวเรือนของตน หางของป่า ทำนา เป็นต้น แรงงานที่ใช้ในการผลิตมี 2 แบบ คือแรงงานคน และแรงงานสัตว์ กล่าวคือ

1.2.1.1. แรงงานคน แรงงานภายในครอบครัวมีความสำคัญต่อการผลิตแบบต่าง ๆ ดังที่ ถัด ชุ่นเซ่ง³ ชาวบ้านตำบลพนางตุง ได้กล่าวถึงการใช้แรงงานคนในครอบครัว สรุปได้ว่า การใช้แรงงานภายในครอบครัว เริ่มตั้งแต่การหักร้างถางพงที่ป่าให้เป็นที่นา การไถ การหว่าน หรือปักดำ จนถึงการเก็บเกี่ยว การนวดข้าว สีข้าว คั่วข้าว ล้วนเป็นแรงงานจากคนภายในครอบครัว แรงงานหลักจะเป็นผู้นำครอบครัว ภรรยา ส่วนบุตรจะช่วยเหลือในบางกิจกรรมเท่านั้น

¹ อาระยา อัมระปาล . กองทุนสัตว์ป่าโลก . 2544. หน้า 7.

² กล้า สังข์ทอง ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ ผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 78 หมู่ที่ 7 ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 15 มิถุนายน พ.ศ. 2544.

³ ถัด ชุ่นเซ่ง ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ ผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 13 หมู่ที่ 12 ตำบลพนางตุง อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ. 2544.

ส่วนการทำงานบางประเภทที่ต้องใช้แรงงานเกินกำลังคนในครอบครัวเพื่อให้เสร็จทันเวลา เช่น การหักร้างนางพง การปักคั การเก็บเกี่ยว เป็นต้น จึงอาศัยแรงงานจากภายนอกครอบครัว ดังที่ เมฆ เมฆานวงศ์¹ ชาวบ้านตำบลลำปำ อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง กล่าวถึง การออกปากกิน วานของชาวบ้านชุมชนทะเลน้อยเมื่อ 50 ปีที่แล้ว สรุปได้ว่า ญาติที่บ้านทะเลน้อยจะส่งข้าวมาขอความช่วยเหลือเมื่อข้าวสุก โดยออกปากผู้คนครั้งละ 10-20 คน ไปเกี่ยวข้าว บางครั้งจำเป็นต้องไป พักค้างคืน 3 วัน หรือช่วยในการเกี่ยวข้าวจนหมดจึงสามารถกลับบ้านได้โดยจะไม่รับค่าจ้าง โดย เจ้าของบ้านจะมอบปลาแห้ง ปลาเค็ม ปลาไร่ หรือนกใส่เกลือเป็นของฝากกลับบ้าน

1.2.1.2. แรงงานสัตว์ มีบทบาทสำคัญมากโดยเฉพาะแรงงานจากวัว และควาย ดังที่ ผ่อง เชนครินทร์² และ กลาย ชุมปาน³ ชาวบ้านตำบลทะเลน้อย กล่าวถึงการใช้แรงงานวัวและควาย เพื่อใช้ในการทำนาในอดีต สรุปได้ว่า ชาวนาเกือบทุกคนล้วนเรือนอาศัยแรงงานวัวในการใช้ไถนา คราดเทือก กล่าวคือ ในการไถนา ชาวนาจะใช้วัวลากเพื่อไถนาตั้งแต่เช้า เวลาประมาณ 08.00 น. จนถึงเที่ยงจึงเลิกไถ ปล่อยให้วัวกินหญ้าและไถอีกในวันต่อไป ในวัน หนึ่ง ๆ วัวสามารถไถได้วันละประมาณ 1 ไร่ วัวที่ใช้ไถส่วนมากเป็นวัวตัวที่ทำหมัน เนื่องจาก เป็นวัวที่มีความแข็งแรง อดทนต่อการทำงานหนัก สามารถไถนาได้ปริมาณมาก สำหรับควายนำมาเหยียบที่นาพรว ทำให้หญ้า ปรีอ ให้ดินกลายเป็นโคลนตม ก่อนปักดำต้นกล้า วิธีทำดินโคลน ตมโดยฝูงควายนั้น เจ้าของควายจะใช้ควายหลายสิบตัวด้วยกัน บางคนอาจมีมากถึง 20-30 ตัว ให้ ควายฝูงเดินเวียนหลาย ๆ รอบ โดยเจ้าของเดินไล่ตามหลังเวียนจนกระทั่งดินกลายเป็นโคลนจึง หยุด ฝูงควายสามารถเวียนทำโคลนตมได้ทั้งวัน ถ้าหากต้องการปักดำอย่างรีบด่วน

นอกจากแรงงานสัตว์ที่เลี้ยงภายในครอบครัวแล้ว บางครั้งสามารถขอความช่วยเหลือจาก เพื่อนบ้านได้เช่นกัน ดังที่ เพิ่ม เกาะทอง⁴ และ รื่น คงนวน⁵ ชาวบ้านตำบลทะเลน้อย ได้กล่าว

¹ เมฆ เมฆานวงศ์ ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ ผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 73 หมู่ที่ 7 ตำบลลำปำ อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 12 มิถุนายน พ.ศ. 2544.

² ผ่อง เชนครินทร์ ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ ผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 23 หมู่ที่ 2 ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 15 มิถุนายน พ.ศ. 2544.

³ กลาย ชุมปาน ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ ผู้สัมภาษณ์, เขตห้ามล่าสัตว์ป่า ทะเลน้อย, ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 15 มิถุนายน พ.ศ. 2544.

⁴ เพิ่ม เกาะทอง ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ ผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 45 หมู่ที่ 7 ตำบลพนางตุง อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ. 2544.

⁵ รื่น คงนวน ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ ผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 62 หมู่ที่ 7 ตำบลพนางตุง อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ. 2544.

ถึงการใช้แรงงานสัตว์ โดยขอความช่วยเหลือจากเพื่อนบ้าน สรุปได้ว่า บางครั้งการทำนาจำนวนหลายไร่ วัว ควาย ภายในครอบครัว ไม่เพียงพอในการเตรียมพื้นที่ทำนา จำเป็นต้องอาศัยความช่วยเหลือจากเพื่อนบ้านที่เรียกว่า “ออกปาก” เช่น การออกปากไถนา ออกปากคราดนา ออกปากเวียนควาย เป็นการช่วยเหลือซึ่งกันและกันโดยไม่คิดค่าจ้างนับเป็นวัฒนธรรมการช่วยเหลือซึ่งกันและกันของชาวบ้านชุมชนทะเลน้อย ในช่วง 40-50 ปีที่ผ่านมา

1.2.2. แรงงานหลัง พ.ศ. 2500 การประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-พ.ศ.2509) เป็นการเข้าสู่เศรษฐกิจแบบการค้า ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านสังคมและเศรษฐกิจไทยในด้านต่าง ๆ ทั้งในแง่แรงงานการผลิต การอยู่ร่วมกัน ความเชื่อและคุณค่า เป็นต้น เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป

การใช้แรงงานดั้งเดิม คือ แรงงานคนและสัตว์ มีการปรับเปลี่ยนเป็นอีกรูปแบบหนึ่ง วัฒนธรรมการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในชุมชน เช่น ระบบเกลอ การขอแรง การออกปากกินวาน ซึ่งเป็นแรงงานที่ช่วยเหลือซึ่งกันและกันในชุมชน ที่ไม่มีค่าจ้างแรงงานมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในชุมชน กลายเป็นแรงงานที่มีค่าจ้างและค่าตอบแทน เช่น ออกปากจ้างดำนา เกี่ยวข้าว ขนเลี้ยงข้าว เป็นต้น อาจมีผลสืบเนื่องมาจากระบบเงินตราเข้ามาเกี่ยวข้องจึงไม่มีเวลาพอที่จะช่วยเหลืองานเพื่อนบ้านโดยไม่มีการตอบแทน ส่วนการใช้แรงงานสัตว์นั้นลดลงโดยมีแรงงานเครื่องจักรมาแทนที่เพิ่มขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ เทียง ปาละกุล¹ และถนอม พลูพร² ชาวบ้านธรรมเถียร ตำบลทะเลน้อย กล่าวถึงการใช้เครื่องจักรในการทำนาของชุมชนทะเลน้อย สรุปได้ว่า ประมาณ พ.ศ. 2508 มีรถแทรกเตอร์ไถนาเข้ามาแทนในชุมชน มีการรับจ้างไถนาทั้งนาดำนาหว่าน ค่าจ้างไถนาหว่านไร่ละ 30 บาท และค่าจ้างไถนาดำไร่ละ 40 บาท เป็นราคาที่แพงแต่เพิ่มความเร็วและสะดวกเพิ่มขึ้น จึงเป็นเหตุผลหนึ่งที่ชาวนาไถนาด้วยเครื่องจักรเพิ่มขึ้นทุกปี การเลี้ยงวัวเลี้ยงควายเริ่มลดลงทุกปี และหมดไปในที่สุดส่วนที่เหลือบ้างก็เลี้ยงไว้เพื่อขาย

อาจกล่าวได้ว่าแรงงานหลักในอดีตนั้น ได้แก่ แรงงานคนและสัตว์ และหลังจากใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 มีการใช้แรงงานจากเทคโนโลยีต่าง ๆ เข้ามาเกี่ยวข้องในวิธีการผลิตเพิ่มมากขึ้น

1.3. หุ่น หมายถึง ประเภทเครื่องมือที่ใช้ในการผลิตแต่ละอาชีพ จากการศึกษา

¹ เทียง ปาละกุล ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์ดำ ผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 36 หมู่ที่ 8 ตำบลพนางตุง อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 15 เมษายน พ.ศ. 2544.

² ถนอม พลูพร ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์ดำ ผู้สัมภาษณ์, ที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 18 เมษายน พ.ศ. 2544.

การผลิตของชุมชนทะเลน้อย ในช่วง พ.ศ. 2450 – พ.ศ. 2518 พบว่า ชาวบ้านนำเครื่องมือมาใช้ในการผลิต โดยสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ เครื่องมือที่สร้างขึ้นเองในชุมชน และเครื่องมือที่นำมาจากภายนอกชุมชน กล่าวคือ

1.3.1. เครื่องมือที่สร้างขึ้นภายในชุมชน จากการศึกษาพบว่า ชาวบ้านผลิตเครื่องมือใช้เอง กล่าวคือ ลักษณะเครื่องมือที่ผลิต ก่อน พ.ศ. 2500 เป็นเครื่องมือที่สร้างขึ้นโดยชาวบ้านในชุมชน โดยเลือกวัสดุที่มีอยู่ในธรรมชาติ หรือวัสดุที่หาได้ในท้องถิ่น

เครื่องมือทำนา เครื่องมือที่ชาวนาใช้ในการทำนาคั้งแต่อดีตจนถึงประมาณ พ.ศ. 2508 นั้น ชาวนาเป็นผู้ประดิษฐ์เครื่องมือต่าง ๆ ขึ้นใช้เอง และใช้วัสดุที่หาได้ในท้องถิ่นหรือบริเวณใกล้บ้านดังที่ เทพ รัชแก้ว¹ ชาวบ้านโคกศักดิ์ ตำบลทะเลน้อย กล่าวถึงเครื่องมือในการทำนา ไว้สรุปได้ว่า เครื่องมือที่สำคัญที่ใช้ในการทำนา ได้แก่ คันไถ แยก หางขาม หัวหมูคราด โดยชาวนาจะทำเองด้วยไม้ เนื้อเหนียว ส่วนเครื่องมือที่ใช้ในการเกี่ยวข้าว ที่เรียกว่า “กะ” โดยมีช่างภายในชุมชนเป็นผู้ผลิตและจำหน่าย สำหรับอุปกรณ์หีบข้าว คือ คานหีบ ก็จะทำด้วยไม้ไผ่ ส่วนแฉก หรือสาแหรก ทำด้วยเชือกหวาย เป็นต้น

เครื่องมือประมง เครื่องมือที่ชาวประมงนำมาใช้กันในอดีต ส่วนใหญ่มักสร้างขึ้นเองภายในครอบครัวหรือจัดหาจากเพื่อนบ้านใกล้เคียง ดังที่ คล้อย ทองหนู² และเผือก จันทรอินทร์³ ชาวบ้านตำบลทะเลน้อย กล่าวถึงเครื่องมือในการจับสัตว์น้ำที่ใช้กันมากเมื่อประมาณ 60 ปีที่ผ่านมา ในบริเวณทะเลน้อย สรุปได้ว่า เครื่องมือที่ชาวบ้านใช้ในการจับสัตว์น้ำ จะเป็นเครื่องมือที่คิดค้นสร้างขึ้นมาเองเป็นส่วนใหญ่ เช่น ไซชนิดต่าง ๆ สุ่มที่ทำจากไม้ไผ่ โพงพาง โป๊ะโดยการนำลวดไม้ไผ่กันทางปลาเดิน อวน แห ถักทอด้วยเส้นด้าย และเครื่องมืออื่นๆ อีกหลายชนิด สำหรับเรือที่นำออกหาสัตว์น้ำเป็นเรือขุดจากซุง มีขนาดเล็ก ประมาณ 2-3 คนนั่ง

หัตถกรรมกระชูด เครื่องมือที่ใช้ในการทำหัตถกรรมกระชูด ส่วนใหญ่อุปกรณ์เครื่องมือใช้ในการเตรียมก่อนสาน ประกอบด้วยที่สำหรับคัดขนาดตามความยาวของกระชูด ที่สำหรับฝั่งและตากกระชูด แท่งไม้ ขนาด 35- 200 เซนติเมตรใช้เป็นที่รองทิมหรือทุบกระชูด สากปลายตัด

¹ เทพ รัชแก้ว ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ ผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 112/2 หมู่ที่ 6 ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 2 มิถุนายน พ.ศ. 2544.

² คล้อย ทองหนู ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ ผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 21 หมู่ที่ 2 ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 11 มิถุนายน พ.ศ. 2544.

³ เผือก จันทรอินทร์ ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ ผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 12 หมู่ที่ 2 ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 11 เมษายน พ.ศ. 2544.

สำหรับทิมหรือทุบกระดูก ลูกกลิ้งทรงกระบอกกล้ายครกตำข้าวใช้กลิ้งทับกระดูก ภาชนะใช้สำหรับการข้อมสี กรรไกรหรือมีดตัดหนวดเสือใช้เมื่อสานเสร็จ จักรเย็บผ้า และน้ำคินสอพอง ซึ่งใช้ในการคลุกกระดูกก่อนตากแห้ง

1.3.2. เครื่องมือที่นำมาจากภายนอกชุมชน จากการศึกษาพบว่า ตั้งแต่ พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา การผลิตต่าง ๆ ทำเพื่อการค้ามากยิ่งขึ้น มีผลทำให้ต้องใช้เครื่องมือเพื่อการผลิตที่มีประสิทธิภาพในการผลิตมากขึ้น ดังที่ เปรม ศรีทอง¹ ชาวบ้านตำบลพนาสูง กล่าวไว้สรุปได้ว่า ประมาณ พ.ศ. 2508 นายทุนจากตัวจังหวัดพัทลุง นำรถแทรกเตอร์เข้าสู่ชุมชนครั้งแรก และไถนาได้วันละหลายสิบไร่ ทั้งพื้นที่นาห่วนและพื้นที่นาดำ ต่อมาประมาณ พ.ศ. 2517 รถไถนาแบบเดินตาม หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “จักรลูกหมา” เข้าสู่ชุมชนทะเลน้อยและได้รับความนิยมจากชาวนาเป็นอย่างมาก เนื่องจากมีความสะดวกออกแรงน้อย และไถได้รวดเร็วกว่าการไถด้วยสัตว์ จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้การเลี้ยงวัวเพื่อใช้ในการไถนาเริ่มลดลง ในทำนองเดียวกันการประกอบอาชีพสานเสื่อกระดูก ซึ่งเดิมนั้นการทำให้दनกระดูกแบนก่อนที่จะนำมาสาน จำเป็นต้องทิมหรือตำด้วยสาก ซึ่งเป็นวิธีที่ได้ช้าและยุ่งยาก ได้เปลี่ยนมาใช้เครื่องจักรที่รีดกระดูกแทน ดังที่ แดง สงทอง² และพริ้ง คงแก้ว³ ชาวบ้านไสกลิ้ง ตำบลพนาสูง ได้กล่าวถึง การใช้เครื่องมือในการรีดกระดูกไว้ สรุปได้ว่า กลุ่มจัดทำกระดูกชุมชนทะเลน้อยได้รับสนับสนุนเครื่องรีดกระดูกจากหน่วยงานพัฒนาชุมชน จำนวน 1 เครื่อง ทำให้การรีดกระดูกได้รวดเร็วกว่าเดิมมาก ส่วนในด้านการประมงชาวประมงได้พัฒนาเครื่องมือให้ทันสมัยมากขึ้น โดยใช้เรือติดเครื่องยนต์ ในการจับสัตว์น้ำ และใช้อวนตาถี่ขึ้น เป็นต้น

นอกจากนั้นทุนอีกประเภทหนึ่งที่สำคัญในการผลิต คือ เงินตรา ซึ่งระยะหลังระบบเงินตรามีความจำเป็นมากขึ้นในทุกอาชีพ เช่น การไถนาที่ต้องว่าจ้างรถแทรกเตอร์ การจัดซื้อปุ๋ยเคมี การว่าจ้างในการเกี่ยวข้าว เป็นต้น อาชีพการประมง มีการจัดซื้อเครื่องยนต์เรือ จัดซื้ออุปกรณ์ต่าง ๆ เช่น แห อวน เป็นต้น ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า เงินตราเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญที่สุดในการประกอบอาชีพในระยะต่อมาจนถึงปัจจุบันนี้

¹ เปรม ศรีทอง ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ ผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 84 หมู่ที่ 5 ตำบลพนาสูง อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 28 มิถุนายน พ.ศ. 2544.

² แดง สงทอง ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ ผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 3 หมู่ที่ 6 ตำบลพนาสูง อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 11 มิถุนายน พ.ศ. 2544.

³ พริ้ง คงแก้ว ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ ผู้สัมภาษณ์, ที่ทำการผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 6 ตำบลพนาสูง อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 10 มิถุนายน พ.ศ. 2544.

1.4. ผู้ประกอบการ คำว่า “ผู้ประกอบการ” เป็นคำที่นิยมใช้กันในเรื่อง เศรษฐศาสตร์ โดยนักวิชาการในด้านนี้ต่างให้ความหมายในทิศทางเหมือนกัน พอจะประมวล ความหมายได้ว่าผู้ประกอบการ คือ “บุคคลที่จัดการ รวบรวมปัจจัยในการผลิตสินค้าและบริการ” ซึ่งดูเหมือนจะเน้นหนักไปในทางอุตสาหกรรม แต่สำหรับ “ผู้ประกอบการ” ที่ผู้วิจัยใช้ในการ ศึกษาครั้งนี้ หมายถึง การจัดการในอาชีพแบบชาวบ้าน โดยอาศัยประสบการณ์และภูมิปัญญา จากบรรพบุรุษ ความเชื่อพิธีกรรมมาเกี่ยวข้อง จากการศึกษาการจัดการต่ออาชีพของชาวบ้าน ทะเลน้อย ในช่วง พ.ศ. 2450 – พ.ศ. 2518 พบว่าชาวบ้านทะเลน้อยในช่วงเวลาดังกล่าวได้มี อาชีพหลัก 4 อาชีพ คือ อาชีพการทำนา การตัดถอมกระจุย การทำสวนยาง และการประมง พื้นบ้าน มีการจัดการในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1.4.1. การทำนา เป็นอาชีพดั้งเดิมของชุมชนทะเลน้อย ซึ่งในช่วง 50 ปี ที่ผ่านมา การทำนาของชาวบ้านในชุมชนมีเป้าหมายหลัก คือ การบริโภคภายในครอบครัว เหลือ จากบริโภคจึงนำไปขาย ดังที่ ตั้ง เกื้อชู¹ ชาวบ้านตำบลพนางตุง กล่าวถึงการเตรียมพื้นที่ในการ ทำนา สรุปได้ว่า การทำนามีการเตรียมการ หลายขั้นตอน คือ

1.4.1.1. การเตรียมพื้นที่ ในการทำนาในชุมชน มี 2 แบบ คือ การทำนาหว่าน และ การทำนาดำ การเตรียมพื้นที่ทำนาหว่าน จะเริ่มประมาณเดือน พฤษภาคม ชาวบ้านเริ่มถากหญ้าริมนา เผาหญ้า ขุดคันนาให้สามารถขังน้ำได้ เมื่อฝนเริ่มตกให้ ดินในท้องนามีความชุ่มช้วนจึงเริ่มต้นการไถนา ซึ่งการไถนามี 3 ระยะ การไถครั้งแรก เรียกว่า ไถคะ หมายถึงการไถเพื่อพลิกแผ่นดิน ทำให้พืชหญ้าต่าง ๆ รากขาด หญ้าตาย หลังจาก ไถครั้งแรกผ่านไป 15 วัน จึงไถครั้งที่ 2 เรียกว่า ไถแปร เป็นการไถเพื่อพลิกผิวดิน ทำให้ดินแตก ร่วนซุย การไถครั้งสุดท้ายเรียกว่า ไถกลบ หมายถึง การไถกลบเมล็ดข้าวที่หว่านลงไปในพื้นที่นา ในอดีตชาวบ้านชุมชนทะเลน้อยใช้วัวในการไถนา เป็นวัวตัวผู้ 1 ตัว ตัวเมีย 1 ตัว สำหรับพื้นที่นา ดำนั้นจะทำบริเวณที่มีน้ำขังหรือพรุ การเตรียมดินเพื่อปักดำต้นกล้าชาวนาจะใช้ฝูงควายเหยียบพื้นที่ ให้เป็นโคลน หรือเรียกว่า “เวียนเทือก” การเตรียมดินก่อนปักดำต้นกล้า การเวียนเทือกโดยฝูง ควายวันหนึ่งอาจจะสามารถเตรียมพื้นที่ในการใช้ที่ดำนา ประมาณ 5 ไร่ แต่ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจำนวน ควายในแต่ละฝูง

1.4.1.2. การเตรียมพันธุ์ข้าว ในอดีตชุมชนทะเลน้อยชาวนาจะ

¹ ตั้ง เกื้อชู ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์ดำ ผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 62 หมู่ที่ 7 ตำบลพนางตุง อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 2 มิถุนายน พ.ศ. 2544.

คัดเลือกพันธุ์ข้าวเอง ดังที่ ว่อน ทองใหม่¹ ชาวบ้านตำบลพนางตุง กล่าวถึงการคัดเลือกพันธุ์ข้าวสรุปได้ว่า การคัดเลือกพันธุ์ข้าวจะคำนึงถึงสภาพภูมิประเทศว่าอยู่ใกล้หรืออยู่ไกลแหล่งน้ำ ฤดูกาล ลักษณะพื้นที่ว่าเป็นนาบริเวณที่ราบที่มีน้ำน้อย หรือนาบริเวณพรุซึ่งเป็นที่ราบลุ่มมีน้ำขังตลอดปี พันธุ์ข้าวที่ปลูกเป็นพันธุ์ข้าวพื้นเมืองที่มีนัยบรือชนิด เช่น ข้าวนางกอง ข้าวนางญา ข้าวหอไม้ไผ่ ข้าวไข่มดรีน ข้าวแก่นจันทร์ ข้าวคอดำ เป็นต้น พันธุ์ข้าวเหล่านี้มีอายุตั้งแต่ปลูกจนกระทั่งเก็บเกี่ยว ไม่เท่ากัน ถ้าสามารถเก็บเกี่ยวได้เร็ว เรียกว่า “ข้าวเบา” นิยมปลูกบริเวณที่ราบใช้น้ำน้อย หากเก็บเกี่ยวช้า เรียกว่า “ข้าวหนัก” ซึ่งจะปลูกบริเวณที่ราบลุ่มหรือพรุ

ข้าวเบา เป็นข้าวที่ให้ผลผลิตตั้งแต่ปลูกประมาณ 4-5 เดือน ใช้ปลูกพื้นที่ราบมีน้ำไม่น้อยหรือในปีที่ฝนตกช้าไม่เป็นไปตามฤดูกาล เนื่องจากข้าวเบาต้องการน้ำน้อย เติบโตเร็วชาวนาสามารถเกี่ยวได้ตามฤดูกาล

ข้าวหนัก เป็นพันธุ์ข้าวที่มีอายุ ประมาณ 9-10 เดือน นับตั้งแต่ปลูกจนกระทั่งเก็บเกี่ยว ชาวนาจะปลูกข้าวพันธุ์หนักในพื้นที่ราบลุ่ม น้ำขัง เนื่องจากให้ผลผลิตสูง ชาวนาโดยทั่วไปนิยมปลูกข้าวหนักมากกว่าข้าวเบา

สำหรับเมล็ดข้าวเปลือกที่จะใช้ทำพันธุ์ข้าว ชาวนาแต่ละครอบครัวจะเตรียมตั้งแต่การเก็บเกี่ยวข้าวปีที่ผ่านมา ซึ่ง คำ นาคเกลี้ยง² ชาวบ้านตำบลพนางตุง กล่าวถึงวิธีการคัดเลือกพันธุ์ไว้พอสรุปได้ว่า ชาวนาจะคัดเลือกพันธุ์ข้าวในขณะที่ข้าวสุกเต็มที่ โดยเลือกเก็บรวงข้าวที่สมบูรณ์มากที่สุด คือ ลักษณะรวงข้าวยาวมีเมล็ดมาก เมล็ดข้าวเต็มไม่ลีบ รวมมัดเป็นเลียงข้าวขนาดใหญ่เพื่อให้แตกต่างจากเลียงข้าวทั่วไป ซึ่งเรียกว่า “เลียงข้าวปลูก” นำไปผึ่งแดดจนแห้ง จัดเก็บไว้ในเรือนข้าว โดยแยกจากเลียงอื่น ๆ เมื่อใกล้ฤดูกาลทำนา ชาวนาจะเอาข้าวปลูกมานวด และโรยข้าวเพื่อแยกเมล็ดลีบออกจากเมล็ดดี หลังจากนั้นจะเอาข้าวปลูกมาฝัดข้าวด้วยกระด้งเพื่อแยกข้าวอีกครั้งหนึ่งจึงนำไปหว่านหรือเพาะกล้า จึงนับว่าในอดีตชาวนาจะความพิถีพิถันต่อการเตรียมพันธุ์ข้าวเป็นอย่างยิ่ง สำหรับชาวนาบางรายไม่มีพันธุ์ข้าวก็อาจขอจากผู้ที่มีโดยไม่คิดมูลค่า หรือในบางกรณีต้องการเปลี่ยนพันธุ์ข้าวเดิมที่มีอยู่ก็ขอพันธุ์ข้าวชนิดอื่นจากเพื่อนบ้าน ก็สามารถแลกเปลี่ยนกันได้

นับตั้งแต่ พ.ศ. 2510 เป็นต้นมา พันธุ์ข้าวที่ใช้ปลูกเริ่มเปลี่ยนแปลงสาเหตุที่สำคัญ คือ เมื่อชาวนาทำนาเพื่อขายมากขึ้น ผู้รับซื้อข้าวเปลือกหรือโรงสีกำหนดพันธุ์ข้าวเปลือกที่ต้องการซื้อในราคาสูงส่วนข้าวเปลือกพันธุ์พื้นเมืองได้ในราคาต่ำ ทำให้ชาวนาทั่วไปในชุมชนเริ่มใช้พันธุ์ข้าว

¹ ว่อน ทองใหม่ ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ ผู้สัมภาษณ์, ที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม พ.ศ. 2544.

² คำ นาคเกลี้ยง ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ ผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 84 หมู่ที่ 5 ตำบลพนางตุง อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 28 มิถุนายน พ.ศ. 2544.

ที่เจ้าของโรงสีต้องการ การเตรียมพันธุ์ข้าวของชาวนาจึงมีความสำคัญน้อยลง เนื่องจากพันธุ์ข้าวจะได้รับการสนับสนุนจากเจ้าของโรงสี ได้แก่ ข้าวไข่มดรีน ข้าวหอ้งหวัด นอกจากนั้นทางราชการยังสนับสนุนพันธุ์ข้าวชนิดใหม่ เช่น ข้าวพันธุ์ กข.7 ข้าวพันธุ์ กข.8 เป็นต้น

1.4.2. หัตถกรรมกระชูด ชาวบ้านชุมชนทะเลน้อยได้นำเอาต้นกระชูดมาใช้ประโยชน์เป็นเวลานาน เริ่มเมื่อไรไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัด แต่จากการสอบถามผู้สูงอายุในชุมชน มักตอบว่า รุ่น ปู่ รุ่นย่า ก็มีการนำต้นกระชูดมาใช้แล้ว โดยผลิตจำพวกกระสอบประเภทต่าง ๆ เสื้อ ชาวบ้านจะก็นำต้นกระชูดจากพรุที่อยู่ตอนเหนือทะเลสาบ บางครั้งเดินทางไปไกลถึงพรุควนเคร็งตอนเหนือ ซึ่งอยู่ในอำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช ดังที่พร้อม จันทร์ทอง¹ ชาวบ้านตำบลทะเลน้อย กล่าวถึงการเดินทางไปหาต้นกระชูดในอดีต สรุปได้ว่า พอเสร็จจากฤดูกาลทำนาประมาณเดือนกุมภาพันธ์ ผู้ชายจะนั่งเรือไปที่ตำบลควนเคร็ง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งอยู่ห่างจากทะเลน้อยประมาณ 10-15 กิโลเมตร ไปสร้างกระท่อมพักนำเสบียงอาหารไปอยู่ได้ประมาณ 6-7 วัน ตัดต้นกระชูดเต็มลำเรือจึงเดินทางกลับบ้าน สำหรับต้นกระชูดตัดเพื่อสานเสื่อ นั้น ต้องเลือกต้นที่ลำต้นตรง ขนาดของลำต้นเท่าปากกาหรือดินสอ ระยะต่อมาการเดินทางไปตัดต้นกระชูดเพิ่มมากขึ้นและเกิดปัญหา ได้แก่ โจรผู้ร้าย การลอบเผาป่ากระชูด

เมื่อผลิตภัณฑ์เสื่อกระชูดกลายเป็นสินค้าที่สามารถจำหน่ายได้ ทำให้แหล่งกระชูดเริ่มขาดแคลน บางหมู่บ้านได้นำหัวกระชูดมาปลูก เรียกว่า “การทำนากระชูด” ดังที่ สุภาภ อินทองคง² กล่าวในเรื่องนี้สรุปได้ว่า ใน พ.ศ. 2475 นายสุข เชนครินทร์ กำนันตำบลพนาสูง ได้นำหัวกระชูดจากพรุควนเคร็งมาทดลองปลูกเป็นคนแรก จนถึง พ.ศ. 2504 การปลูกกระชูดบริเวณลุ่มทะเลน้อยเกิดขึ้นอย่างกว้างขวางทั้งสามด้าน คือ ด้านทิศเหนือ ด้านทิศตะวันออก และด้านทิศใต้ของชุมชนทะเลน้อย ดังที่ ฉิ้น พูลพร³ ชาวบ้านทะเลน้อย ผู้ซึ่งมีประสบการณ์ในการทำนากระชูด กล่าวไว้สรุปได้ว่า การปลูกกระชูดในพรุเหมือนกับการทำนาข้าว ซึ่งพื้นที่ปลูกกระชูดจะต้องมีน้ำขังตลอดปี ก่อนปลูกจะต้องตกแต่งพื้นที่ให้เรียบ ไม่ต้องยกคันนา นำหัวกระชูดมาปักเป็นกอ ซึ่งกอหนึ่ง ๆ มีกระชูดประมาณ 10-15 ต้น โดยปักห่างกันประมาณ 70-100 เซนติเมตร

¹ พร้อม จันทร์ทอง ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ ผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 85 หมู่ที่ 2 ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม พ.ศ. 2544.

² สุภาภ อินทองคง. “กระชูด” ในสารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529. 2529. หน้า 9-14.

³ ฉิ้น พูลพร ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ ผู้สัมภาษณ์, ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 2 ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม พ.ศ. 2544

คอยกำจัดวัชพืชที่ขึ้นในนากระดุมรวมทั้งศัตรูพืชอื่น ๆ จำพวกตึกแตน หนู และนาถ ซึ่งมักจะถอนหัวหรือกัดกินดินอ่อน ระยะประมาณ 1 ปี สามารถถอนกระดุมมาใช้งานได้ เหลือดินอ่อนปล่อยไว้เก็บครั้งต่อไป นากระดุมแปลงหนึ่งๆสามารถถอนกระดุมได้ 8-10 ปี จึงมีการปลูกใหม่ซึ่งหลังจากเห็นต้นกระดุมขึ้นหนาแน่นจนเกินไปและมีดินตายมาก ดังที่ เคลื่อน นิ่มแก้ว¹ ชาวบ้านตำบลทะเลน้อยกล่าวถึงผลผลิตจากการทำนากระดุม สรุปได้ว่า การทำนากระดุมในระยะแรกๆ ให้ผลผลิตสูง สร้างรายได้ให้แก่ผู้ปลูก แต่บางครั้งอาจเกิดไฟไหม้สร้างความเสียหาย ในปัจจุบันต้นกระดุมส่วนใหญ่ต้องสั่งซื้อจากที่อื่น เช่น ตำบลท่าสะท้อน อำเภอพนมพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี, ตำบลสะกอม อำเภอนะนะ จังหวัดสงขลา และบ้านควนขาว ตำบลเกร็ง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช

1.4.3. การทำสวนยาง ชาวบ้านชุมชนทะเลน้อยปลูกยางมากบริเวณควนพนางตุง ซึ่ง เขียน ปาละกุล² ชาวบ้านตำบลพนางตุง ได้กล่าวถึงเหตุผลการปลูกยางในพื้นที่ดังกล่าวไว้ สรุปได้ว่า การปลูกยางบริเวณชุมชนทะเลน้อย เกิดขึ้นหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ประเทศต่างๆ ในแถบยุโรป ต้องการยางเป็นจำนวนมากเพื่อป้อนโรงงานยางเป็นผลให้ราคาขายสูงขึ้นมากกว่าปกติ กล่าวกันว่าราคาขายสูงถึงกิโลกรัมละ 25 บาท

การทำสวนยางของชาวบ้านชุมชนทะเลน้อยนอกจากมีเหตุผลดังกล่าวข้างต้นแล้ว จากการศึกษาพบว่า เกิดจากชาวประมงบางส่วนอยากเปลี่ยนอาชีพจากการล่าสัตว์มา เป็นอาชีพเพาะปลูก เนื่องจากความสมบูรณ์ของทะเลเริ่มลดลง การหาสัตว์น้ำในทะเลเพียงอย่างเดียวนั้นไม่สามารถเลี้ยงครอบครัวได้ การทำสวนยางรอบควนพนางตุงจึงเกิดขึ้น การทำสวนยางของชาวบ้านในระยะแรก ด้วยการตัดโค่นไม้ที่มีอยู่เดิมในพื้นที่ จากนั้นทำการเผาและปรับพื้นที่ให้ราบ ขุดหลุมฝังเมล็ดยางลงในหลุม ๆ ละ 2-3 เม็ด ยางที่ปลูกในระยะแรกเป็นยางพันธุ์พื้นเมืองซึ่งมีความแตกต่างกับยางพันธุ์ดีในปัจจุบัน ยางพื้นเมืองต้นโตมาก เมื่อโตเต็มที่มีขนาดรอบลำต้นประมาณ 1.50 เมตร มีความทนทานต่อโรค แต่จะมีปริมาณน้ำยางต่อไร่ต่ำกว่ายางพันธุ์ดีมาก การปลูกยางในชุมชนทะเลน้อยในยุคแรกจะมีการปลูกกันเพียงเล็กน้อย ครอบครัวยังอาจมีเพียง 5-10 ไร่ ในพื้นที่ปลูกยางยังปลูกพืชชนิดอื่นอีกด้วย เช่น ไม้ยาง ไม้เตย ไม้ทัง ไม้เต้าเสา เป็นต้น หรือผลไม้ประเภทต่างๆ เช่น ไม้ขนุน ไม้สะตอ ไม้เนียง เป็นต้น อาจกล่าวได้ว่า สวนยางพารา

¹ เคลื่อน นิ่มแก้ว ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์ดำ ผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 31 หมู่ที่ 2 ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม พ.ศ. 2544.

² เขียน ปาละกุล ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์ดำ ผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 36 หมู่ที่ 7 ตำบลพนางตุง อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม พ.ศ. 2544.

ในอดีตนอกจากจะได้รับผลผลิตจากสวนยางเพียงอย่างเดียวแล้วได้รับผลประโยชน์จากต้นไม้อื่นที่ปลูกแซมอีกด้วย

นับตั้งแต่ พ.ศ. 2503 รัฐบาลได้ออกพระราชบัญญัติกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยางขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาอาชีพการทำสวนยาง เพื่อให้ได้ผลผลิตสูง และมีคุณภาพ โดยเน้นเป็นสินค้าส่งออก รัฐจึงให้การช่วยเหลือในด้านต่างๆ เช่น การจ่ายเงินทดแทนเมื่อโค่นยางพื้นเมืองเพื่อปลูกยางพันธุ์ดี ส่งเสริมการดูแลและการบำรุง เช่น ใส่ปุ๋ย ยาปราบวัชพืช การกรีดยาง การทำยางแผ่น เป็นต้น ยางพันธุ์ดีจะให้น้ำยางในปริมาณสูงกว่ายางพันธุ์พื้นเมือง ทำให้พื้นที่ปลูกยางพันธุ์ดีเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว การปลูกยางพันธุ์ดีจะคำนึงถึงหลักวิชาการเป็นสำคัญ ดังที่ ล้วน เกลี้ยงแก้ว¹ ชาวบ้านทะเลน้อย กล่าวถึงประสบการณ์และวิชาการที่ใช้ในการปลูกยางพันธุ์ดีไว้ สรุปได้ว่า การปลูกยางพันธุ์ดีเจ้าของสวนยางจะต้องเข้าใจและปฏิบัติตามขั้นตอนของกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยางที่กำหนดไว้ ดังเช่น พันธุ์ยาง การปลูกยางพันธุ์ดีไม่สามารถใช้เมล็ดเป็นพันธุ์ดังเช่นที่เคยทำกันในสวนยางพันธุ์พื้นเมือง เจ้าของสวนยางจะต้องปลูกพันธุ์ตามที่กำหนดในกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยางกำหนด และแนะนำ พันธุ์ยางที่ส่งเสริมในระยะแรก ได้แก่ พันธุ์ 600, 605 ต่อมาพันธุ์ยางมากขึ้น เช่น พันธุ์ 623, 235, 255 เป็นต้น เจ้าของสวนจะต้องซื้อตาข่ายพันธุ์ดีมาติดต่อกับตอพันธุ์พื้นเมืองเอง หรืออาจซื้อต้นตอที่ติดตาพันธุ์ดีไว้แล้ว

วิธีปลูกและการดูแลสวนยาง เจ้าหน้าที่กองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง เป็นผู้กำหนดวิธีปลูกยางพันธุ์ดี นับตั้งแต่การปรับพื้นที่ให้โล่งเตียน ดังที่ ทศน์ คำช่วย² ชาวบ้านตำบลพนาสูง กล่าวถึงวิธีปลูกและการดูแลสวนยาง สรุปได้ว่า การทำสวนยางแบบนี้ต้องโค่นไม้ที่มีอยู่เดิมทั้งประเภทไม้ผลและไม้อื่นๆ ทั้งหมดหากเจ้าของสวนไม่ปฏิบัติตามข้อกำหนดก็จะถูกหักเงินอุดหนุนในบางส่วนที่ได้รับการดูแลและบำรุงรักษา เจ้าของสวนยางก็จำเป็นต้องปฏิบัติตามคำแนะนำของกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยางอย่างเคร่งครัด เช่น การใส่ปุ๋ย การไถพรวนดิน การกำจัดวัชพืช เป็นต้น สำหรับปุ๋ยเจ้าของสวนยางต้องใช้ปุ๋ยบำรุงดินยางทั้งปุ๋ยเคมีและสารเคมีที่ นอกจากนั้นเจ้าหน้าที่จะมาตรวจสอบสวนยางตามระยะเวลาที่กำหนดจนกว่าครบเวลาสามารถกรีดยางได้

¹ ล้วน เกลี้ยงแก้ว ผู้ให้สัมภาษณ์, นายสวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 137 หมู่ที่ 2 ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 มกราคม พ.ศ. 2544.

² ทศน์ คำช่วย ผู้ให้สัมภาษณ์, นายสวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 มกราคม พ.ศ. 2544.

การกรีดยาง ยางพันธุ์ดีสามารถกรีดได้เมื่ออายุ 6-7 ปี และสามารถให้ผลผลิตที่สูงกว่ายางพื้นเมือง แต่ไม่สามารถกรีดยางได้ทุกวัน มักกรีดติดต่อกัน 3 วันเว้น 1 วัน หรือวันที่มีฝนตกจะหยุดการกรีด เพราะน้ำฝนอาจทำให้เปลือกยางเน่าเกิดการเสียหาย การกรีดยางถูกตามหลักวิชาการสามารถได้ผลผลิตนานถึง 30 ปี

จะเห็นได้ว่าการทำสวนยางของชุมชนนั้น มีการพัฒนาตามลำดับในทุก ๆ ด้าน นับตั้งแต่การเตรียมพื้นที่ปลูก พันธุ์ยาง การบำรุงรักษา การกรีดยาง จนปัจจุบันพื้นที่สวนยางของชุมชนทั้งหมดเป็นสวนยางพาราพันธุ์ดี

1.4.4. การทำประมงพื้นบ้าน นิยมทำกันมากที่สุดในชุมชนทะเลน้อยตั้งแต่อดีตพื้นที่ทำการประมง ได้แก่ บริเวณทะเลน้อย และบริเวณพรุต่าง ๆ ทำการประมงเริ่มตั้งแต่มีการตั้งถิ่นฐานขึ้นในชุมชนทะเลน้อย เนื่องจากมีสภาพของภูมิประเทศที่เหมาะสมในการประกอบอาชีพการประมง เป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติ ดังที่ แจ้ง ชูหนู¹ นับ ณ พัทลุง² และ ประจวบ เติรียมสกุล³ ชาวประมงตำบลทะเลน้อย กล่าวถึง การประกอบอาชีพประมงพื้นบ้านในชุมชนทะเลน้อย สรุปได้ว่า บริเวณบ้านหัวป่าเขียวพื้นที่ส่วนใหญ่จะเป็นป่าพรุ มีลำคลอง และห้วย จึงเหมาะแก่การประกอบอาชีพประมง ในระยะแรกของการก่อตั้งชุมชนชาวบ้านบางส่วน จะอพยพมาจากอำเภอหัวไทร อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช และอำเภอระโนด จังหวัดสงขลา เดิมเข้ามาเพื่อประกอบอาชีพประมง โดยสร้างเป็นที่พักประมาณ 5-7 วัน คือนำสัตว์น้ำที่หาได้กลับบ้าน หลังจากนั้นมีการเข้ามาตั้งบ้านเรือนอาศัยเป็นการถาวร

การประกอบอาชีพประมงพื้นบ้านของชาวบ้านชุมชนทะเลน้อย ในระยะแรกส่วนใหญ่ทำเพื่อยังชีพและทำควบคู่กับการประกอบอาชีพอย่างอื่น เช่น การทำนา การทำสวนยางพารา หรือการทำหัตถกรรมกระชูด ระยะต่อมาหลังจาก พ.ศ. 2500 ผลการประกอบอาชีพด้านการเกษตรกรรมลดลง จึงหันมาประกอบอาชีพประมงเป็นอาชีพหลักกันมากขึ้น หลัง พ.ศ. 2510 ทรัพยากรน้ำมีแนวโน้มลดลง พื้นที่ในทะเลน้อยถูกทำลายไปมาก สาเหตุจากผลการที่ประชากรเพิ่มจำนวน

¹ แจ้ง ชูหนู ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 มกราคม พ.ศ. 2544.

² นับ ณ พัทลุง ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 มกราคม พ.ศ. 2544

³ ประจวบ เติรียมสกุล ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 มกราคม พ.ศ. 2544.

ในชุมชนอย่างรวดเร็ว และพื้นที่บริเวณป่าพรุถูกทำลายไปมาก ทำให้ทรัพยากรประมงไม่สมดุลกับชาวประมง ชาวประมงบางส่วนจึงพยายามปรับปรุงประสิทธิภาพของเรือและเครื่องมือในการทำประมง พร้อมทั้งเพิ่มเวลาในการจับสัตว์น้ำเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ ซึ่งเท่ากับเป็นการเร่งการทำลายทรัพยากรประมงมากขึ้น

ใน พ.ศ. 2518 พบว่าเกือบทุกครัวเรือนในชุมชนทะเลน้อยประกอบอาชีพประมงพื้นบ้าน ผู้ประกอบส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการประกอบอาชีพตั้งแต่กำเนิด โดยได้รับการถ่ายทอดความรู้จากบรรพบุรุษเป็นการสืบทอดต่อกันมาผ่านประสบการณ์ที่ยาวนาน นอกจากนั้นชาวบ้านในชุมชนทะเลน้อยบางส่วนยังไปประกอบอาชีพในทะเลสาบสงขลาในส่วนทะเลหลวง ดังที่ ทวีศักดิ์ ล้อมลิ้ม และภาณุ ธรรมสุวรรณ¹ ได้กล่าวในเรื่องนี้สรุปได้ว่า จากภาวะการคืนรนของชาวบ้านในชุมชนทะเลน้อยที่ประกอบอาชีพประมง ซึ่งทรัพยากรสัตว์น้ำลดลง ชาวบ้านจึงออกไปประกอบอาชีพประมงในทะเลสาบสงขลา และยังคงกลุ่มประมงพื้นบ้าน ซึ่งมีสมาชิกประมาณ 60 คน เพื่อพัฒนาผู้ประกอบอาชีพประมง และเป็นกลุ่มที่ช่วยดูแลผลประโยชน์ของกลุ่มสมาชิกโดยตรง

นอกจากนั้นในช่วงปลาย พ.ศ. 2518 ชาวประมงบางส่วนหันมาเลี้ยงปลาน้ำจืด โดยขุดบ่อเลี้ยงปลา เช่น เลี้ยงปลาดุก ปลานิล ปลาดูเคเพียน ปลาไน เป็นต้น เป็นการเลี้ยงเพื่อการค้าเป็นส่วนใหญ่ ดังที่ หมุน ขุนฤทธิ์สง² และ เจือ มาเอียด³ ชาวบ้านตำบลทะเลน้อย กล่าวถึงการเลี้ยงปลาเพื่อการค้า สรุปได้ว่า ชาวประมงในชุมชนทะเลน้อยได้เริ่มมาเลี้ยงปลาเพื่อจำหน่ายมากขึ้น โดยนิยมเลี้ยงมากบริเวณบ้านชายคลอง หมู่ที่ 4 ตำบลพนางดุง และ บ้านหัวป่าเขียว หมู่ที่ 7 ตำบลทะเลน้อย ทั้งนี้เนื่องจากสภาพของทรัพยากรที่ลดลงในทะเลน้อย และการเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของประชากร

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า การประกอบกิจการของชาวบ้านในชุมชนทะเลน้อยมีสำคัญในวิถีการผลิตของชุมชนเป็นอย่างมาก

¹ ทวีศักดิ์ ล้อมลิ้ม และภาณุ ธรรมสุวรรณ. ลักษณะทางสังคม – เศรษฐกิจ การเมืองของประชาชน โครงสร้างอำนาจรอบอ่าวทะเลน้อย. 2538. หน้า 78-79.

² หมุน ขุนฤทธิ์สง ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์ดำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 7 หมู่ที่ 7 ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 มกราคม พ.ศ. 2544.

³ เจือ มาเอียด ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์ดำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เจดีย์ห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 มกราคม พ.ศ. 2544.

2. ปังจัยอื่นๆที่มีผลต่อการผลิต

จากการศึกษาพบว่า ปังจัยที่ทำให้เกิดการผลิตโดยตรงของชุมชนทะเลน้อย ได้แก่ ที่ดิน แรงงาน ทุน และผู้ประกอบการ นอกจากนั้นยังมีปังจัยอื่นๆ ที่มีผลต่อการผลิตอีกหลายปังจัย ได้แก่ โครงสร้างพื้นฐานของชุมชน การเมืองการปกครอง การคมนาคมสื่อสาร สังคมวัฒนธรรม และ ภาวะเศรษฐกิจ ผลการศึกษาปรากฏรายละเอียดดังนี้

2.1. โครงสร้างพื้นฐานของชุมชน ผลการศึกษาโครงสร้างพื้นฐานของชุมชนทะเลน้อย ที่เอื้อต่อการผลิตของชาวบ้านนับตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบันที่สำคัญได้แก่

2.1.1. ถนน เป็นเส้นทางสำคัญที่ใช้ในการติดต่อกับสังคมภายนอกของชุมชนในอดีตได้แก่ เส้นทางเดิน ทางเกวียน ถนนลูกรัง ซึ่ง ถนนต่างๆ เริ่มได้รับการพัฒนาให้มีสภาพที่ดีขึ้นนับตั้งแต่ พ.ศ. 2515 เป็นต้นมา ถนนสายหลักที่ใช้ในการเดินทางเข้าสู่ชุมชน และมีความสะดวกทุกฤดูกาลมีอยู่ 3 สาย คือ เส้นทางสายอำเภอเมือง-อำเภอควนขนุน- ทะเลน้อย มีสภาพเป็นถนนลาดยาง ระยะทาง 34 กิโลเมตร, เส้นทางสายที่ 2 เป็นทางหลวงโครงการเร่งรัด พัฒนาชนบทลำปำ-ปากประเหนือ-ทะเลน้อย ที่ตัดเลียบริมฝั่งทะเลสาบสงขลาถนนลาดยาง มีระยะทาง 20 กิโลเมตร และเส้นทางที่ 3 เป็นถนนโครงการเร่งรัดพัฒนาชนบทจากตัวเมืองพัทลุง-ควนพนางตุง-ทะเลน้อย สภาพถนนลาดยางมีระยะทางประมาณ 25 กิโลเมตร นอกจากนั้นมีถนนภายในชุมชนที่เชื่อมต่อระหว่างหมู่บ้านต่างๆ อีกหลายเส้นทางที่ จัดสร้างตามโครงการพัฒนาชนบทของรัฐ ดังที่ พวง สุกแก้วณรงค์ สมาชิกชมรมผู้สูงอายุบ้านธรรมเถียร ตำบลพนางตุง กล่าวถึงความเป็นอยู่ของชาวบ้านชุมชนทะเลน้อย ภายหลังจากการสร้างถนนสรุปได้ว่า ภายหลังจากการสร้างถนนเข้าสู่ทะเลน้อย หลายเส้นทางขึ้นนั้น เกิดความสะดวกในการเดินทางและขนส่งสินค้าเข้าสู่ชุมชน และนำผลิตภัณฑ์จากภายในชุมชนออกสู่ตลาดภายนอก ความสะดวกในการคมนาคมขนส่งดังกล่าวช่วยส่งเสริมต่อการผลิตของชาวบ้านในชุมชน

2.1.2 ไฟฟ้า เป็นโครงสร้างพื้นฐานที่เอื้อต่อการผลิตของชุมชนทะเลน้อย ไฟฟ้าเข้ามามีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านในชุมชน ดังที่ พราก กาพวงค์¹ ชาวบ้านตำบลทะเลน้อย กล่าวถึงการใช้ไฟฟ้าของชาวบ้านในชุมชนทะเลน้อย สรุปได้ว่า ทะเลน้อยเริ่มใช้ไฟฟ้าตั้งแต่ พ.ศ. 2516 ทุกครัวเรือนมีไฟฟ้าใช้ และได้จัดหาเครื่องใช้ไฟฟ้าเพื่ออำนวยความสะดวกในชีวิตประจำวัน เช่น ตู้เย็น หม้อหุงข้าว พัดลม โทรทัศน์ เป็นต้น นอกจากนั้นได้นำเอาไฟฟ้ามาใช้ประโยชน์ในการผลิตใช้เป็นเครื่องทุ่นแรง เพื่อเพิ่มคุณภาพ และปริมาณการผลิต ได้แก่ การใช้

¹พวง สุกแก้วณรงค์ ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ทำการผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 8 ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2544.

²พราก กาพวงค์ ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ทำการผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 8 ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2544.

เครื่องรีดยางแผ่นโดยใช้มอเตอร์ไฟฟ้า หรือการทำหัตถกรรมกระชูดโดยใช้เครื่องรีดไฟฟ้า และเย็บ ด้วยจักรไฟฟ้า เพื่อเป็นอุปกรณ์และเครื่องใช้ต่างๆ ดังที่ ธานี ทองพูน¹ สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลทะเลน้อย ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ สรุปได้ว่า ชาวบ้านทะเลน้อยได้นำใช้เครื่องใช้ ไฟฟ้า ในการผลิตสินค้าประเภทต่างๆ มาเป็นเวลาหลายปี เช่น การสูบน้ำในการทำนา เครื่องรีดยางแบบมอเตอร์ การเย็บผลิตภัณฑ์เสื่อกระชูด โดยการใช้จักรไฟฟ้า เป็นต้น การใช้ไฟฟ้าเพื่อช่วยในการผลิตทำให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพและปริมาณที่สูงกว่าเดิม

2.1.3 แหล่งน้ำทางการเกษตร ผลการศึกษาแหล่งน้ำทางการเกษตรพบว่า แหล่งน้ำเพื่อการเกษตรมีเพียงพอและเป็นไปตามฤดูกาล ต่อมาระยะหลังสภาพแวดล้อมมีการเปลี่ยนแปลงไป จึงมีผลกระทบต่อน้ำธรรมชาติ และชาวบ้านที่ใช้น้ำในการประกอบอาชีพ เช่น บางปีน้ำท่วม บางปีฝนแล้ง และบางปีก็น้ำทะเลหนุน ทำให้เกษตรกรบางรายเปลี่ยนไปประกอบอาชีพอื่น ดังที่ สว่า บุญวัน² ชาวบ้านท่าช้าง ตำบลพนางตุง กล่าวถึงแหล่งน้ำทางการเกษตร ไว้สรุปได้ว่า ในอดีตประมาณ 30 ปีที่ผ่านมา ชาวนาที่ราบลุ่มประสบปัญหาเกี่ยวกับน้ำ คือ ในฤดูฝนบางปีฝนตกติดต่อกันหลายวัน น้ำจากคลองต่างๆ จะไหลมาบรรจบกันที่คลองปากประทำให้ น้ำท่วมบ้านเรือน พื้นที่ทำนา และบ่อเลี้ยงปลาได้รับความเสียหาย พอฤดูแล้งจะเกิดภาวะขาดแคลนน้ำในนาข้าว น้ำเค็มหนุนก็เกิดปัญหาอีกเช่นกัน ปัญหาเรื่องน้ำได้รับการแก้ไขในระยะเวลาต่อมา เมื่อราชการได้สร้างแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร ได้แก่ แหล่งเก็บน้ำบ้านค่าย โครงการชลประทานคลองปันเต ซึ่งสามารถนำน้ำมาใช้ในการเกษตรกรรมได้ ประมาณ 3,000 ไร่ นอกจากนี้ในระยะเวลาต่อมาโครงการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กมีเกือบทุกหมู่บ้าน ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า ชุมชนทะเลน้อยเป็นชุมชนที่มีน้ำอุดมสมบูรณ์ ปัจจุบันมีแหล่งน้ำทางการเกษตรมีอย่างเพียงพอ จึงส่งผลดีต่อการประกอบอาชีพเกษตรกรรมของชุมชน

2.2. การเมือง การปกครอง เป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการผลิตของชุมชน ตั้งแต่อดีตจากการศึกษาชุมชนทะเลน้อย พบว่า เดิมทะเลน้อย เป็นพื้นที่มีโจรสล่ายุคชุม ยากต่อการปราบปรามทางราชการจึงได้ย้ายอำเภอเดิมจากบ้านปากประมาตั้งที่ทะเลน้อย ซึ่งในขณะนั้นเจ้าเมืองพัทลุงได้แต่งตั้งนายตำบล ที่เรียกว่า “หัวเมือง” มาช่วยทำหน้าที่ดูแลทุกข์สุขของราษฎรในทุกด้าน ดังที่ ชัยวุฒิ พิชะกุล ได้กล่าวถึงหน้าที่ของนายตำบลไว้ว่า...

¹ธานี ทองพูน ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์ดำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2544.

²สว่า บุญวัน ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์ดำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 87 หมู่ที่ 5 ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2544

ต้องระวังโจรผู้ร้ายโดยกวัดจัน และการทำมาหากินของพลเมือง คือ ถ้าถึงฤดูการทำนาเป็นหน้าที่ของนายตำบลที่ต้องบังคับให้ชาวนา ซึ่งมีการรวมกันอยู่ในทุ่งเดียวกัน ให้เจ้าของนาเหล่านั้น และมีมือปิดทำนบไขขึ้นมาครั้งหนึ่ง เมื่อเสร็จการหว่านไถปักดำแล้วก็ระดมคนทำรั้วล้อม ประมาณหนึ่งราว 2-3 ไร่ เรียกว่า “รั้วญา” สำหรับป้องกันสัตว์พาหนะทำอันตรายเข้าใกล้ในนา¹

ส่วนในระดับตำบลหนึ่งๆ นั้น หัวเมืองจะแต่งตั้งผู้ปกครองท้องที่ เรียกว่า “กำนันและผู้ใหญ่บ้าน” เพื่อทำหน้าที่ในการดูแลด้านความสงบเรียบร้อยและด้านการทำมาหากิน ในอดีตนั้นกำนันจะเป็นบุคคลที่ได้รับการเคารพยกย่อง และศรัทธาของชาวบ้าน ดังที่ เดช เชนครินทร์² ชาวบ้านตำบลทะเลน้อย กล่าวถึงกำนันในอดีตสรุปได้ว่ากำนันในอดีตต้องเป็นคนรักสงบ มีพวกในท้องถิ่นและต่างถิ่นมาก ถ้ามีการขโมยวัวควายในชุมชนก็สามารถติดตามเอามาคืนเจ้าของได้นอกจากนั้นกำนันต้องมีส่วนในการดูแลเรื่องพื้นที่ในการทำมาหากินของราษฎรอีกด้วย ดังที่ชวน บัวเพชร³ อดีตผู้ใหญ่บ้านหมู่ 7 บ้านหัวป่าเขียว ตำบลทะเลน้อย กล่าวในเรื่องนี้สรุปได้ว่า พื้นที่ในการทำมาหากินในตำบลทะเลน้อย โดยเฉพาะพื้นที่บ้านหัวป่าเขียว เนื้อที่เกือบทั้งหมดเป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติ แต่ชาวบ้านเข้ามาจับจอง ราว พ.ศ. 2507 กำนันตำบลทะเลน้อยในขณะนั้นให้มีการจับสลากที่ดินทางฝั่งตะวันออกของคลองตะเกรา โดยแบ่งออกเป็นแปลงๆ ละ 25 ไร่ ต่อ 1 ครอบครัวให้เอกสารสิทธิ์ในการทำมาหากิน ที่เรียกว่า “ใบ พ.ท. 6” และผลจากการจับสลากพื้นที่ดังกล่าวผู้ที่จับสลากได้ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่อยู่ในพื้นที่ที่น้อยที่มีอยู่เดิม ส่วนผู้ที่จับ สลากไม่ได้บางคนต้องออกจากพื้นที่เพื่อไปหาพื้นที่ทำกินแหล่งใหม่ นอกจากนั้นผู้ใหญ่ กำนันยังเป็น ผู้นำสำคัญในการสร้างถนนเชื่อมต่อระหว่างหมู่บ้านและชุมชน เป็นผู้นำในการสร้างและปรับปรุงทำเรือเพื่อใช้เป็นเส้นทางในการแลกเปลี่ยนผลผลิตที่สำคัญของชุมชนกับชุมชนอื่นอีกด้วย

2.3 การคมนาคมคมนาคมสื่อสาร นับเป็นปัจจัยสำคัญอีกปัจจัยหนึ่งต่อการผลิตเพราะทำให้ผลผลิตที่ได้สามารถนำไปแลกเปลี่ยนกับชุมชนภายนอกและภายในได้อย่างมีประสิทธิภาพจากการศึกษาพบว่า เส้นทางคมนาคมในชุมชนทะเลน้อยที่ส่งผลต่อการผลิต มี 2 เส้นทางคือทางน้ำและทางบก

¹ชัยวุฒิ พิชะกุล.โบราณวิทยาเมืองพัทลุง. 2599.หน้า 83

²เดช เชนครินทร์ ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 17 หมู่ที่ 1 ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 7 มีนาคม พ.ศ. 2544.

³ชวน บัวเพชร ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 70 หมู่ที่ 7 ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 3 มีนาคม พ.ศ. 2544

2.3.1 ทางน้ำ ชุมชนทะเลน้อยในอดีตและปัจจุบันอาศัยทางน้ำโดยใช้เรือในการเดินทางเพื่อนำผลผลิตไปแลกเปลี่ยน ค่าขาย และติดต่อกันในด้านอื่น ๆ เส้นทางเดินเรือที่สำคัญ ได้แก่ เส้นทางเดินเรือกับอำเภอระโนด จังหวัดสงขลา โดยใช้เส้นทางเดินเรือผ่านทางคลองนางเรียบไปออกทะเลสาบสงขลา, เส้นทางเดินเรือกับอำเภอชะอวด และอำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช ใช้คลองตะเคร็ง , เส้นทางเดินเรือกับตลาดปากคลอง ใช้คลองยวน ผ่านทางคลองปากประ และไปออกคลองประคู้เรียง ตลาดนัดบ่อนห้วยหมาก หรือตลาดนัดเมืองชัยบุรีใช้คลองปากประ ออกทางคลองท่าสำภา การแลกเปลี่ยนผลผลิตและการค้าในอดีตนั้น โดยใช้เส้นทางน้ำนั้น มีความสะดวกและสามารถติดต่อกับชุมชนภายนอกได้ทุกชุมชน

2.3.2 ทางบกในอดีตมีการใช้น้อยกว่าทางน้ำ ได้แก่ การเดินเท้าและใช้เกวียนที่มีวัวหรือควายในการลากเกวียน สำหรับทางที่จะใช้ในช่วงหน้าแล้ง โดยใช้เส้นทางเดินตามคันนา เส้นทางริมคลอง หรือการเดินทางลัดผ่านป่าพรุ ดังเช่น การหาบสินค้าที่ผลิตได้ไปขายตลาดปากคลอง อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง หรือไปขายยังสถานีรถไฟบ้านขนหาดจังหวัดนครศรีธรรมราช นอกจากนี้การเดินทางยังสามารถเดินไปค้าขายยังประเทศเพื่อนบ้าน ดังที่ แสง ชูสีอ่อน¹ อดีตพ่อค้าควายอำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง ได้กล่าวถึงการเดินเท้าเพื่อไปค้าขายกับประเทศเพื่อนบ้าน สรุปได้ว่า ได้รับซื้อควายแถบตำบลทะเลน้อยและพรวนเคร็งโดยร่วมกับพ่อค้าที่อยู่ในอำเภอควนขนุน คือ นายเพิ่ม พัน ฤทธิ์ดำ รับซื้อแล้วงูงไปขายโดยใช้ การเดินทางผ่านเส้นเทือกเขาบรรทัด ผ่านจังหวัดสตูล และเข้าเมืองไทรบุรี หรือรัฐไทรบุรี ประเทศมาเลเซีย ระยะเวลาต่อมา มีการตัดถนนเชื่อมระหว่างชุมชนและหมู่บ้าน ขึ้นมาหลายสาย เช่น เส้นทางควนขนุน-ทะเลน้อย, ทะเลน้อย-ปากประ, โคกสัก-หัวป่าเขียว, ท่าสำภา-พินังตุง เป็นต้น เส้นทางเหล่านี้เป็นเส้นทางที่เชื่อมโยงให้เกิดการเปลี่ยนแปลงผลผลิตและการค้าขายทั้งสิ้น

นอกจากนี้การคมนาคมทางบกที่สำคัญอีกเส้นทางหนึ่งที่ส่งผลต่อการผลิตของชุมชนทะเลน้อย คือ เส้นทางรถไฟสายใต้ซึ่งผ่านตลาดปากคลอง เกิดเป็นศูนย์กลางการค้าขายและแลกเปลี่ยน ซึ่งมีผลต่อการผลิตของชุมชนทะเลน้อย ที่สำคัญคือ มีการนำวัวควายไปขายที่อำเภอสุไหงโก-ลก จังหวัดนราธิวาส และส่งต่อเข้าประเทศมาเลเซีย ดังที่ เลื่อน ชุมกง² ชาวบ้านตำบลทะเลน้อย กล่าวถึงการใช้เส้นทางรถไฟเพื่อค้าขายไว้ สรุปได้ว่า นายมะคัสปะหล่าเป็นพ่อค้าชาวปากีสถานมาแต่งงานกับหญิงไทยในอำเภอควนขนุน ได้เข้ามารับซื้อวัว ควาย ในชุมชนทะเลน้อยและพรวนเคร็ง งูงวัวควาย มาขึ้นรถไฟที่ตลาดปากคลองเพื่อมาขายที่อำเภอสุไหงโก-ลก การ

¹แสง ชูสีอ่อน ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์ดำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 16 หมู่ที่ 1 ตำบลคลองทรายขาว อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 10 เมษายน พ.ศ. 2544.

²เลื่อน ชุมกง ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์ดำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 115 หมู่ที่ 6 ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 17 เมษายน พ.ศ. 2544

คมนาคมทางบกมีผลต่อปัจจัยการผลิตและนอกจากนี้ยังมีผลในการแลกเปลี่ยนวิธีการผลิตเพื่อชุมชนอีกด้วย

2.4. สังคม วัฒนธรรม จากการศึกษพบว่า การผลิตหรือการประกอบอาชีพของชุมชนทะเลน้อยจะมีการพึ่งพาอาศัย หรือสัมพันธ์กับบุคคลอื่น แบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ คือ

2.4.1 ความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้าน นับตั้งแต่อดีตการตั้งบ้านเรือนมักตั้งบ้านเป็นกลุ่มบ้านโดยแต่ละกลุ่มมีอาชีพเหมือนกัน ได้แก่ ริมทะเลน้อยเป็นหมู่บ้านประมง บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำปากประเป็นหมู่บ้านทำนา การตั้งบ้านเรือนแบบกลุ่มบ้านทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่แนบแน่น และช่วยเหลือกันในด้านต่างๆ ดังที่ ยกอิง อรุณรัตน์¹ ชาวบ้านตำบลนทะเลน้อย กล่าวถึงความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้านสรุปได้ว่า ชาวบ้านชุมชนทะเลน้อยแต่ละกลุ่มบ้านจะมีความสัมพันธ์แบบใกล้ชิด โดยเฉพาะด้านแรงงานการผลิต กรณีการทำนามักให้การช่วยเหลือกัน เช่น การหว่านข้าว การดำนา การเกี่ยวข้าว การหาบข้าว เป็นต้น ส่วนชาวประมงจะช่วยเหลือกันในเรื่องการผลิตเครื่องมือจับสัตว์ การต่อเรือ และการออกจับสัตว์น้ำในเวลาากลางคืน

2.4.2 ความสัมพันธ์กับพ่อค้าคนกลาง การผลิตเพื่อขายย่อมสัมพันธ์กับพ่อค้าและการลงทุน ดังที่ ชม ราชสงค์² พนักงานพิทักษ์ป่าทะเลน้อย กล่าวถึงการผลิตเพื่อขายในชุมชนทะเลน้อย สรุปได้ว่า ประมาณ พ.ศ.2513 หลังจากเส้นทางคมนาคมเข้าสู่ชุมชน ชาวนาสามารถนำข้าวเปลือกมาขายที่ตลาดปากคลอง อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง หรือ นำผลิตภัณฑ์ต่างๆ ในชุมชน อาทิ สัตว์น้ำ เลือกระจุต ขางแผ่น ถูกลำมาขายแก่พ่อค้าในตลาดที่มีการค้าค้ำคั่งกว่า เช่น ตลาดปากคลอง ตลาดควนขนุน หรือตลาดเทศบาลพัทลุงเป็นต้น นอกจากนี้สามารถจัดซื้ออุปกรณ์ต่างๆ ที่จำเป็นในการผลิตจากพ่อค้าในตลาด เช่น ชาวนาซื้อปุ๋ย เครื่องมือในการไถนา หรือชาวประมงมีการจัดซื้อเครื่องมือในการหาปลา เครื่องมือในการจับสัตว์ เป็นต้น ซึ่งเป็นเหตุผลสำคัญในการเพิ่มผลผลิตให้ชุมชนทั้งสิ้น นอกจากนี้การติดต่อผ่านพ่อค้าคนกลางสามารถส่งผลิตภัณฑ์ต่างๆ ไปขาย และสั่งซื้ออุปกรณ์ต่างๆ จากต่างจังหวัดอีกด้วย

2.4.3 ความสัมพันธ์กับหน่วยงานของรัฐ หน่วยงานต่างๆ ของรัฐได้มีการส่งเสริม พัฒนา และช่วยสนับสนุนในเรื่องงบประมาณต่าง ๆ แก่กลุ่มอาชีพ ต่างๆ ในเรื่องการผลิต ได้แก่ กลุ่มทำนา กลุ่มประมง กลุ่มทำสวนยาง กลุ่มหัตถกรรมกระจุต ในการผลิตเพื่อเป็นการสร้างรายได้ให้สูงขึ้น เช่น กลุ่มทำนบบ้านโคกสัก บ้านธรรมเสถียร หรือบ้านทะเลน้อย โดยเจ้าหน้าที่ทางอำเภอได้จัดอบรมเรื่องการใช้ปุ๋ย การปลูกข้าวพันธุ์ใหม่โดยการจัดตั้งกลุ่มสหกรณ์ชาวนา ซึ่งได้รับ

¹ยกอิง อรุณรัตน์ ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ทำการกำนันตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2544.

²ชม ราชสงค์ ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 17 เมษายน พ.ศ. 2544.

การสนับสนุนพันธุ์ข้าวจากศูนย์วิจัยข้าวพัทลุง หรือการทำสวนยางพาราได้รับการช่วยเหลือจาก กองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง เป็นต้น ดังรายงานการศึกษาของประมาณ เทพสงเคราะห์ และ จ่านง แรกพิณิจ¹ ได้กล่าวถึง การจัดตั้งกลุ่มการทำสวนยางพาราของชาวบ้านหมู่ที่ 6 บ้านโคกศักดิ์ และบ้านธรรมเสถียรไว้ สรุปได้ว่า เกษตรกรกลุ่มทำสวนยางพารามีการปลูกยางพื้นเมืองมากกว่า 70 ปีแล้ว หลังจากนั้นหน่วยงานสงเคราะห์การทำสวนยางของรัฐบาลได้เข้ามาช่วยเหลือ เมื่อ พ.ศ.2488 ซึ่งขณะนั้นพื้นที่ปลูกยางไทยเฉลี่ย 20 ไร่พื้นที่ขนาดเล็กประมาณ 2-3 ไร่ และน้ำยางผลิต เป็นยางแผ่นขายก่อนออกจำหน่าย

2.5 ภาวะเศรษฐกิจ เป็นปัจจัยสำคัญมีต่อการเปลี่ยนแปลงการผลิตในชุมชนทะเลน้อยโดยสามารถจำแนกออกได้ 3 ลักษณะ มีรายละเอียดดังนี้

2.5.1 ระบบทุนนิยม อดีตชาวบ้านชุมชนทะเลน้อยมีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายมีความสัมพันธ์กันแบบระบบเครือญาติ ทำการผลิตเพื่อยังชีพ ดังที่ แห่ง ปิดเมือง² ชาวบ้านปากคลองเก่า ตำบลพนังตุง กล่าวถึงระบบทุนนิยมที่เกิดขึ้นในชุมชนทะเลน้อย สรุปได้ว่า ประมาณ พ.ศ.2480 มีการตั้งโรงสีไฟขนาดใหญ่ในตลาดปากคลอง จำนวน 7 โรง หลังการคมนาคมจากชุมชนทะเลน้อยมาถึงตลาดปากคลองที่สะดวกขึ้น ทำให้เกิดมีระบบทุนเข้าสู่ชุมชน โดยมีนายทุนเกิดขึ้นภายในชุมชน เช่น การรับซื้อข้าวเปลือกเพื่อส่งขายที่ ตลาดปากคลอง อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง การซื้อวัว ควาย เพื่อส่งขึ้นรถไฟไปขายยังประเทศมาเลเซียรับซื้อสัตว์น้ำมาขายที่ตลาดพัทลุง อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง เป็นต้น การรวบรวมผลผลิตจากชุมชนไปขายนั้น เป็นการเริ่มต้นของระบบทุนนิยมขึ้น นอกจากนั้นการค้าขายที่แสวงหาผลกำไร นับเป็นทุนนิยมอีกแบบหนึ่ง

2.5.2 ระบบการผลิตเพื่อขาย อดีตผู้คนในชุมชนทะเลน้อย มีการผลิตเพื่อยังชีพ มีการแลกเปลี่ยนผลผลิตกันในชุมชน การเพิ่มขึ้นของประชากรในชุมชนจึงมีการพัฒนาด้านสาธารณูปโภค ใช้เทคโนโลยีในการผลิต นอกจากนั้นมียระบบเงินตราเข้ามาเกี่ยวข้องกับวิถีการดำรงชีวิตมากขึ้น จึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการผลิตเพื่อยังชีพไปสู่การผลิตเพื่อการค้า กล่าวคือ หัตถกรรมเครื่องกระจุ้มมีการสร้างผลิตภัณฑ์รูปแบบต่างๆ เช่น ทำกระเป๋ ห่มกเสื่อรองนั่งหรือนอนแบบต่างๆ การทำนามีการสร้างโรงสีข้าวขนาดกลางบริเวณบ้านธรรมเสถียร ตำบลพะนางตุง เพื่อสีข้าวและรับซื้อข้าว การผลิตเพื่อการค้า ชุมชนจะเน้นคุณภาพและปริมาณของผลผลิต โดยนำ

¹ประมาณ เทพสงเคราะห์ และจ่านง แรกพิณิจ.การศึกษาภาวะภูมิศาสตร์ที่ส่งผลต่อสภาพความเป็นอยู่ของประชาชน บริเวณพื้นที่ระหว่างทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา. 2540.หน้า 72

²แห่ง ปิดเมือง ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 17 เมษายน พ.ศ. 2544.

เทคโนโลยีมาใช้ร่วมด้วย ได้แก่ การทำกระจุก ใช้เครื่องมือรีดกระจุกและจักรเย็บไฟฟ้า การทำสวนยางพาราใช้เครื่องผลิตยางแผ่นโดยใช้มอเตอร์ไฟฟ้า เป็นต้น

2.5.3 ระบบสถาบันการเงิน อดีตชุมชนทะเลน้อยไม่มีสถาบันการเงินภายในชุมชน สะสมเงินทองโดยการเก็บและซ่อนเอาไว้อย่างมิดชิด เช่น ใส่ในไหฝังดิน เก็บซ่อนไว้ในบึงข้าว เก็บซ่อนไว้ในที่นอน เพื่อป้องกันการถูกลักขโมย การกู้ยืมเงินใช้แหล่งเงินทุนภายในชุมชน ซึ่งคิดดอกเบี้ยสูง และส่วนใหญ่ใช้ที่ดินในการประกอบอาชีพมาจำนอง การจัดตั้งธนาคารออมสิน ธนาคารกรุงเทพ จำกัด และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ ที่อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ในระยะเวลาต่อมา ดังที่ 'ไข่ ชูดำ' และสนั่น ชูรักษ์² ชาวบ้านตำบลทะเลน้อย กล่าวถึงการตั้งสถาบันการเงินในอำเภอควนขนุนที่ส่งผลต่อการผลิตไว้ สรุปได้ว่า เมื่อมีการจัดตั้งธนาคารขึ้นในอำเภอควนขนุนทำให้ชาวบ้านชุมชนทะเลน้อยมีรูปแบบการเก็บออมโดยใช้สถาบันการเงินมากขึ้น นอกจากนี้สถาบันการเงิน ยังส่งผลต่อการผลิต คือ เป็นแหล่งเงินทุนให้กับการกู้ยืมเพื่อลงทุนในกิจกรรมการผลิตต่างๆ ที่มีอัตราดอกเบี้ยที่ต่ำกว่าการกู้ยืมภายในชุมชน เกิดการพัฒนาการผลิตทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ

การมีสถาบันการเงินขึ้นในบริเวณใกล้เคียงในชุมชนจึงมีความสำคัญมากเพราะจะเป็นแหล่งสะสมเงินที่มั่นคง เป็นแหล่งเงินกู้ที่น่าเชื่อถือ จึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่สนับสนุนการผลิต

¹ไข่ ชูดำ. ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์ดำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 17 เมษายน พ.ศ. 2544.

²สนั่น ชูรักษ์. ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์ดำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 17 เมษายน พ.ศ. 2544.

วิธีการผลิต

การศึกษาวิธีการผลิตของชุมชนทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ตั้งแต่ตั้งอำเภอทะเลน้อยจนถึงการตั้งเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย (พ.ศ. 2450 – พ.ศ. 2518) ผู้วิจัยได้ศึกษาใน 2 ประเด็น คือ กระบวนการผลิต และลักษณะการผลิต ผลการศึกษาปรากฏรายละเอียดดังนี้

1. กระบวนการผลิต

จากการศึกษากระบวนการผลิตของชาวบ้านชุมชนทะเลน้อยในช่วง พ.ศ. 2450 – พ.ศ. 2518 พบว่า กระบวนการผลิตประกอบด้วย 3 ประการหลัก ได้แก่ เครื่องมือในการผลิต ความร่วมมือของชุมชนในการผลิต ความเชื่อและพิธีกรรมในการผลิต มีรายละเอียดดังนี้

1.1. เครื่องมือในการผลิต เครื่องมือเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญ การผลิตในแต่ละอาชีพมีการใช้เครื่องมือที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะความจำเป็นที่ผู้ผลิตจะนำไปใช้ คือ

1.1.1 เครื่องมือในการทำนา การทำนาในอดีตหรือเมื่อ 60 กว่าปีที่ผ่านมา นอกจากชาวนาจะอาศัยแรงงานคนและแรงงานสัตว์ในการทำนาแล้ว ยังมีการใช้เครื่องมืออื่นๆ อีกหลายชนิด ดังที่ เวช บัวนุ้ย¹ และ อ้น นกแก้ว² ชาวบ้านตำบลทะเลน้อยได้กล่าวถึง เครื่องมือที่ใช้ในการทำนาในชุมชนทะเลน้อยไว้ สรุปได้ว่า เครื่องมือทำนาที่สำคัญมี 3 ประเภท คือ เครื่องมือในการไถนา เครื่องมือคราดนา เครื่องมือในการเกี่ยวข้าว

1.1.1.1. เครื่องมือในการไถนา การทำนาในอดีตชาวนาจำเป็นต้องจัดหาหรือจัดสร้างเครื่องไถนา เพื่อใช้ในการไถพลิกพื้นดินให้ร่วนซุยในการทำนาหว่านหรือไถให้ดินให้เป็นดินโคลนในการทำนาค้ำ ซึ่งส่วนประกอบของเครื่องไถนาดังกล่าว ได้แก่ คันไถ หางขาม หัวหมู และ แอก

คันไถ มีลักษณะตรงยาวในช่วงต้น ส่วนปลายจะค่อยๆ เียดขึ้น เรียกว่า “งอนไถ” คันไถ นิยมทำด้วยไม้เนื้อแข็ง เพราะชาวนาสามารถใช้งานได้เป็นเวลาหลายปี เช่น ไม้นนทรี เป็นต้น

หางขาม เป็นส่วนสุดท้ายของคันไถ มีลักษณะโค้ง เป็นส่วนที่ใช้จับเพื่อบังคับคันไถให้ทรงตัวในขณะที่ไถนา

หัวหมู เป็นส่วนที่วางบนพื้นดิน สำหรับไถพลิกหน้าดิน มีความยาวประมาณ 1 สอก

¹ เวช บัวนุ้ย ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์ดำ ผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 119 หมู่ที่ 3 ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 30 เมษายน 2544.

² อ้น นกแก้ว ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์ดำ ผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 70 หมู่ที่ 3 ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 30 เมษายน 2544.

ส่วนหน้าสุดมีลักษณะแหลมมน ไว้สำหรับใส่ผล (ผลทำด้วยเหล็กหล่อ สำหรับแทงมุดดินให้แตกและพลิกผิวดิน)

แอก ใช้วางบนคอวัวเทียมคู่ ทำด้วยไม้เนื้อแข็งที่มีน้ำหนักเบา มีความยาวประมาณ 1 วา ส่วนปลายทั้งสองข้างเจาะรูใส่ไม้ ที่เรียกว่า “ลูกแอก” สำหรับสวมคร่อมคอวัว ปลายแอกมีลูกแอกเพื่อผูกเชือก และผูกโยงยึดเข้าหากันขณะไถนา เพื่อป้องกันแอกหลุดจากคอวัว

1.1.1.2 เครื่องมือคราด หลังจากที่เราไถนาเสร็จ ชาวนาส่วนใหญ่ต้องเอาหญ้าหรือสิ่งอื่นที่ไม่ต้องการออกจากแปลงนา เครื่องมือที่ใช้ เรียกว่า “คราด” ส่วนคราดอีกแบบหนึ่งใช้สำหรับคราดเทือก มีความยาวประมาณ 4 ฟุต ซึ่งคราดวางตามแนวยาวของตัวคราด จำนวน 20 ซี่ มีคันจับ การคราดเทือกแบบนี้ใช้วัวลากเช่นเดียวกับการไถนา

1.1.1.3 เครื่องมือเก็บเกี่ยวข้าว การเกี่ยวข้าวของชาวนาภายในชุมชนทะเลน้อยเมื่อ 70 ปีก่อน จะใช้เกะในการเก็บเกี่ยวข้าว ดังที่ หิด ทิพย์เอียด¹ ชาวบ้านตำบลทะเลน้อย กล่าวถึงส่วนประกอบของเกะ สรุปได้ว่า เกะจัดทำโดยฝีมือของช่างภายในหมู่บ้าน ซึ่งมีส่วนประกอบ 3 ส่วน คือ (1) กระดานเกะ ทำด้วยไม้เนื้ออ่อน (ไม้แะ) โดยทำเป็นรูปสี่เหลี่ยมคางหมู ส่วนด้านล่างของกระดานเป็นที่สำหรับติดดาเกะ ส่วนบนสำหรับด้ามเกะ (2) ดาเกะหรือคมเกะทำจากเหล็กใบเลื่อยมีความยาวประมาณ 4 เซนติเมตร (ขนาดเดียวกับกระดานเกะด้านล่าง) มีหูแหลมทั้งสองข้าง สำหรับติดตัวเกะ (3) ด้ามเกะ ติดกับกระดานเกะด้านบน ทำด้วยไม้ไผ่หลอดเล็กๆ ยาวประมาณ 5-6 เซนติเมตร

เครื่องมือทำนาชุมชนในระยะหลัง พ.ศ. 2510 เป็นต้นมา เกิดการเปลี่ยนแปลง คือการนำอุปกรณ์เทคโนโลยีมาใช้ ได้แก่ การใช้รถแทรกเตอร์ไถนา การใช้รถไถเดินตามรถเกี่ยวข้าว และการใช้รถนวดข้าว ทำให้การใช้เครื่องมือแบบเดิมบางชนิดน้อยลงไป เช่น เครื่องไถ เครื่องคราด กานหาว เป็นต้น

1.1.2 เครื่องมือการทำหัตถกรรมกระจูด การนำต้นกระจูดมาใช้ประโยชน์ในด้านต่าง ๆ ของชาวบ้านชุมชนทะเลน้อยในอดีต พบว่า มีการใช้เครื่องมือในการจัดเตรียมกระจูด ก่อนนำกระจูดมาสานหลายชนิดและหลายรูปแบบ ส่วนใหญ่เครื่องมือที่ผลิตชาวบ้านคิดค้นและประดิษฐ์ขึ้นเองภายในชุมชน ดังที่ ปิ่น เชนครินทร์² และ ส่อง สักข์ปลอด³

¹ หิด ทิพย์เอียด ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ ผู้สัมภาษณ์, ที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 30 เมษายน 2544.

² ปิ่น เชนครินทร์ ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ ผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 20 หมู่ที่ 2 ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 30 เมษายน 2544.

³ ส่อง สักข์ปลอด ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ ผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 58 หมู่ที่ 4 ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 30 เมษายน 2544.

ชาวบ้านตำบลทะเลน้อยผู้มีประสบการณ์ในการทำเล็กระจุมาช้านาน ได้กล่าวถึงเครื่องมือที่ใช้ในการผลิตกระจุในหมู่บ้านไว้ สรุปได้ว่า เครื่องมือที่ใช้ในการเตรียมดินกระจุก่อนจัดสถานที่สำคัญ ได้แก่ (1) ที่สำหรับตัดความยาวของดินกระจุ (2) ที่ตากหรือผึ่งดินกระจุให้แห้ง ส่วนใหญ่มักใช้ลานบ้าน (3) แทะไม้ใช้ในการรองทิมกระจุ (4) สากปลายตัด สำหรับทิมกระจุให้แบน หรืออาจเป็นลูกกลิ้งทรงกระบอกหล่อด้วยซีเมนต์ (5) ภาชนะที่ใช้ในการขอมสิดินกระจุ ได้แก่ ปิ๊บ กะละมัง เตาสําหรับต้มเมื่อขอมสิดิน (6) มีดตัดหนดกระจุ ส่วนในปัจจุบันเครื่องมืออย่างทันสมัยมากขึ้น เช่น มีการใช้เครื่องจักรเพื่อรีดดินกระจุให้แบนแทนการทิมด้วยสาก การใช้จักรโรงงานเย็บกระจุ เป็นต้น

1.1.3. เครื่องมือในการทำสวนยางพารา จากการศึกษา การทำสวนยางพาราในชุมชนทะเลน้อย พบว่า มีการใช้เครื่องมือต่าง ๆ ในการทำสวนยางหลายชนิด ที่สำคัญมี 3 อย่าง คือ เครื่องมือกรีดยาง เครื่องมือรองรับน้ำยางและเก็บ และเครื่องมือผลิดยางแผ่น ดังที่ สลับ จันทรสุกศรี¹ และ เอี่ยม คงนวล² ชาวบ้านตำบลพนางดุง ได้กล่าวถึงเครื่องมือต่าง ๆ ดังกล่าวคือ

1.1.3.1. เครื่องมือกรีดยาง การกรีดยางเพื่อเอาน้ำยางดิบต้องใช้เครื่องมือ ที่เรียกว่า“มีดกรีดยาง” ซึ่งมีอยู่ 2 ชนิด คือ ชนิดปลายงอโค้งที่ถือทำด้วยไม้ ซึ่งชาวสวนยางทั่วไปนิยมใช้ และชนิดคล้ายสิ่ว ค้อนที่ถือทำด้วยไม้ เป็นแบบที่นิยมใช้น้อย เนื่องจากใช้เวลาในการกรีดดินยางมากกว่าเครื่องมือชนิดแรก

1.1.3.2. เครื่องมือรองรับน้ำยางและเก็บ เมื่อมีการกรีดดินยางจำเป็นต้องจัดเตรียมเครื่องมือ เครื่องใช้เพื่อรองรับน้ำยางให้พร้อม คือ

รางรองน้ำยาง มีลักษณะเป็นรางเล็ก ๆ ทำด้วยสังกะสี มีขนาดเท่าค้ำช้อนสังกะสีสำหรับดัดได้รอยกรีด เพื่อรองรับน้ำยางที่ไหลลงถ้วย

ถ้วยรองน้ำยาง ในอดีตชาวสวนยางนิยมใช้กะลามะพร้าว ในปัจจุบันใช้ถ้วยที่ทำด้วยดินเผาเคลือบภายใน ขนาดบรรจุ 200- 500 ลูกบาศก์เซนติเมตร

ลวดวางถ้วยรองน้ำยาง เพื่อวางถ้วยรองน้ำยางได้สะดวก และต้องทำเป็นห่วงสำหรับวางถ้วยให้ติดกับดินยาง

¹ สลับ จันทรสุกศรี ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ ผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 25 หมู่ที่ 3 ตำบลพนางดุง อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 30 เมษายน 2544.

² เอี่ยม คงนวล ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ ผู้สัมภาษณ์, ที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 30 เมษายน 2544.

ถึงเก็บน้ำยางและดั่งรวมน้ำยาง ชาวบ้านนิยมใช้ถังแบบหูหิ้ว ขนาด 10-15 ลิตร สำหรับเก็บน้ำยาง เมื่อน้ำยางเต็มถังแล้วนำไปเทรวมในถังรวม ถังรวมมีหลายรูปแบบ แล้วแต่ความสะดวกในการขนส่ง อาจมีฝาปิด หรือใช้เกลลอนน้ำมันขนาด 50 ลิตร ทั้งนี้เพื่อวางที่ส่วนท้ายของรถจักรยานยนต์

ตะแกรงลวด นิยมใช้ตะแกรงทองเหลืองเนื่องจากไม่เป็นสนิม ในอดีตจะใช้กะลามะพร้าวที่มีขนาดใหญ่เจาะรูให้ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 3 นิ้วแล้วใช้ฟางข้าวใส่ด้านใน ตะแกรงลวดจะกรองผงหยาบ ๆ เช่น เปลือกไม้ ใบไม้ หรือผงจากดินทราย เป็นต้น

ตะก่ง หรือชาวบ้านเรียกว่า “รางยาง” ที่นิยมใช้เป็นตะก่งเดี่ยว ซึ่งทำด้วยอลูมิเนียม หรือสังกะสีที่ใช้ปั๊มผ่านซีก นำน้ำยางที่กรองและผสมน้ำแล้วตวงใส่ตะก่งเพื่อทำเป็นยางแผ่น

เครื่องทำยางแผ่น ชาวบ้านทำน้ำยางดิบให้แข็งตัวโดยใช้กรดฟอร์มิค ชาวบ้านเรียกว่า “น้ำยาฆ่ายาง” ในอดีตใช้ผลไม้ที่มีรสเปรี้ยว เช่น มะนาว มะเฟือง เป็นต้น เมื่อน้ำยางดิบแข็งตัวแล้วทำให้เป็นยางแผ่นโดยใช้เครื่องมือรีดยาง ซึ่งมีลักษณะคล้ายเครื่องรีดปลาหมึก แต่มีขนาดใหญ่กว่าใช้มือหมุน มีลูกกลิ้งคู่ยาวประมาณ 50-60 เซนติเมตร มีที่เลื่อนให้ลูกกลิ้งทั้งสองเลื่อนมาเบียดกัน หรือให้ห่างได้ เครื่องรีดชุดหนึ่งจะมี 2 เครื่อง คือ เครื่องรีดเกลี้ยง 1 เครื่อง และเครื่องรีดดอก 1 เครื่อง ลูกกลิ้งทั้งสองที่รีดดอกนั้นมีร่องเป็นเกลียวรอบตัวและเติบลูกกลิ้ง แต่ละร่องมีความยาว 2-3 มิลลิเมตร วนเอียงขนานทุกรอบ ปัจจุบันชาวสวนยางมีการผลิตยางแผ่นเป็นจำนวนมาก จึงเปลี่ยนมาใช้เครื่องรีดยางที่ใช้มอเตอร์ไฟฟ้า แทนการหมุนด้วยมือ

1.2 ความร่วมมือของชุมชนในการผลิต วิธีการผลิตในอดีตใช้แรงงานคนและสัตว์ ซึ่งมีระบบการพึ่งพากันในเรื่องแรงงานระหว่างชาวบ้านในชุมชน ประกอบกับวิธีการผลิตเดิมที่มีความสัมพันธ์กับธรรมชาติ ผลผลิตของแต่ละชุมชนจึงเกี่ยวเนื่องกับสภาพที่ตั้งภูมิศาสตร์ ความแตกต่างของผลผลิตนี้ทำให้เกิดการพึ่งพาแลกเปลี่ยนระหว่างชุมชน การแลกเปลี่ยนการผลิตดังกล่าวค่อย ๆ คลี่คลายเข้ามาพร้อมกับวิธีการผลิตเพื่อการค้า เป็นเหตุให้เกิดการจ้างงานแทรกตัวในระบบงานเดิม จากการศึกษาในชุมชนทะเลน้อย พบว่า ความร่วมมือของชุมชนเกี่ยวกับกระบวนการผลิต แบ่งเป็น 2 ระยะ คือ ความร่วมมือของชุมชนในระยะแรก และความร่วมมือของชุมชนในระยะหลัง กล่าวคือ

1.2.1 ความร่วมมือของชุมชนในระยะแรก (ก่อน พ.ศ. 2510) ความร่วมมือของชาวบ้านในชุมชนทะเลน้อย ระยะแรกนี้แบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ ความร่วมมือในระบบเครือญาติ และความร่วมมือในเชิงแลกเปลี่ยน

1.2.1.1 ความร่วมมือในระบบเครือญาติ เป็นความผูกพันทางสายโลหิต มีครอบครัวหรือบรรพบุรุษผู้ล่วงลับเป็นต้นตระกูลและเป็นแกนกลางของความผูกพัน ต่อมาภายหลังมีคนนอกกลุ่มเครือญาติเข้ามา ปะปนบ้างมีความใกล้ชิดกันกลายเป็นมีความสัมพันธ์ฉันท์ญาติ

ดังที่ แซ่ม สูดขาว¹ ชาวบ้านตำบลทะเลน้อย กล่าวถึงความร่วมมือในระบบเครือญาติของชาวบ้านชุมชนทะเลน้อย สรุปได้ว่า ชาวบ้านในชุมชนจะพึ่งพาอาศัยกันในทุกเรื่องและทุกด้านทุกมิติ ในวิถีการดำเนินชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย ในกระบวนการผลิตมีการร่วมมือกันทุกกระบวนการผลิต ส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์กันในแนวราบ คือ มีความสัมพันธ์ระหว่างคนที่มีสภาพเดียวกัน เว้นแต่ความสัมพันธ์ในระบบอาวุโสมีความสัมพันธ์ในแนวดิ่ง หรือมีความสัมพันธ์ในสภาพที่แตกต่างกัน

1.2.1.2 ความร่วมมือในเชิงแลกเปลี่ยน จากการศึกษาพบว่า ชุมชนทะเลน้อย ในระยะนี้ความร่วมมือในเชิงแลกเปลี่ยน มี 2 ลักษณะ คือ ความร่วมมือด้านแรงงาน และความร่วมมือในการแลกเปลี่ยนผลผลิต

ความร่วมมือด้านแรงงาน พบว่า ชาวบ้านในชุมชนพึ่งพาอาศัยกันด้านแรงงานระหว่างญาติพี่น้อง และเพื่อนบ้าน ในรูปการออกปาก-กินวาน ดังที่ ถั่น รอดคำ² ชาวบ้านตำบลทะเลน้อย กล่าวถึงความร่วมมือด้านแรงงานของชาวบ้านชุมชนทะเลน้อย สรุปได้ว่า ชุมชนจะพึ่งพาอาศัยด้านแรงงานซึ่งกันและกัน กล่าวคือ ผู้ที่ต้องการแรงงานจะออกปากหรือวาน หรือขอช่วยคนที่สนิทมาช่วยทำงาน ได้แก่ การทำนา นับตั้งแต่การเตรียมพื้นที่หว่านคันกล้า ไถนา เก็บเกี่ยว การก่อสร้างบ้านเรือน และการขอแรงเนื่องจากการจัดงานประเพณีต่างๆ เช่น การบวชนาค การแต่งงาน เป็นต้น การแลกเปลี่ยนแรงงานในลักษณะดังกล่าวนี้ทำให้เกิดคำพูดที่สื่อความหมายแสดงถึงความร่วมมือกัน เช่น ไถนาวาน และการเก็บข้าวรวาน เป็นต้น การออกปาก-กินวาน ไม่มีการกำหนดระยะเวลาในการตอบแทนจะถือความสำเร็จของงานเป็นเกณฑ์ เนื่องจากการผลิตในยุคแรกต้องดำเนินการให้สอดคล้องกับครรลองของธรรมชาติ

ความร่วมมือในการแลกเปลี่ยนผลผลิต เช่น ข้าว ผัก ผลไม้ และปลา การแลกเปลี่ยนผลผลิต ระยะนี้ในชุมชนทำในลักษณะการให้เปล่าและเริ่มซื้อขายกันบ้าง การแบ่งปันปลาถือว่าเป็นเรื่องเล็กน้อยเนื่องจากเป็นของหาง่ายและไม่ค่อยมีราคา ในกรณีข้าว การแบ่งปันจะทำเป็นกรณีพิเศษ เช่น เกิดภาวะฝนแล้งหรือน้ำท่วม ผู้มีข้าวเหลือบริโภคจะแบ่งปันผู้ขาดแคลน ซึ่งจะได้รับการชดใช้คืนในปีถัดไปเป็นข้าวหรือค่าแรงงานก็ได้

1.2.2. ความร่วมมือของชุมชนในระยะหลัง (หลัง พ.ศ. 2510) ความร่วมมือในระยะนี้ได้เปลี่ยนรูปแบบจากเดิมไปบ้าง โดยแบ่งลักษณะความร่วมมือออกเป็น 2 ลักษณะ คือ ความร่วมมือในด้านแรงงาน และความร่วมมือในการแลกเปลี่ยนผลผลิต มีรายละเอียด ดังนี้

¹ แซ่ม สูดขาว ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ ผู้สัมภาษณ์, ที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 23 เมษายน พ.ศ. 2544.

² ถั่น รอดคำ ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ ผู้สัมภาษณ์, ที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 23 เมษายน พ.ศ. 2544.

1.2.2.1 ความร่วมมือด้านแรงงาน การออกปาก-กินวาน ซึ่งเป็นระบบการแลกเปลี่ยนแรงงานแบบเดิมไม่อาจรองรับกิจกรรมการผลิตที่เพิ่มขึ้นได้ จึงเกิดระบบความร่วมมือแบบลงขอ^{*} ซึ่งมีลักษณะการแลกเปลี่ยนที่ชัดเจนขึ้น ดังที่ จันทร ชุมคง¹ กล่าวถึงการขอแรงงาน สรุปได้ว่า เมื่อมีคนอื่นมาของานให้เรา เราต้องไปปลดขอ แรงงานแบบขอจะกำหนดหน่วยของแรงงานหรือระยะเวลาในการทำงานที่ชัดเจนเพื่อให้เกิดการยุติธรรมในการแลกเปลี่ยน

1.2.2.2 ความร่วมมือในการแลกเปลี่ยนผลผลิต มีการเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจน ผัก ผลไม้ ปลา มีการแบ่งปันให้แก่พอควร ดังที่ แห้ง ขุนเปี้ย² ชาวบ้านตำบลทะเลน้อย กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงในการแลกเปลี่ยนผลผลิตในระยะนี้ สรุปได้ว่า ผัก ปลา ระยะหลังเป็นของที่หายากและมีราคา การให้แบ่งปันให้ตามความเหมาะสม ถ้าต้องการมากจะต้องซื้อขายกัน เป็นการเชื่อมต่อของความร่วมมือในระยะแรกและระยะหลัง

1.3 ความเชื่อและพิธีกรรม การผลิตแบบดั้งเดิมอาศัยธรรมชาติเป็นปัจจัยสำคัญในการผลิต ทำให้เกิดความเชื่อ พิธีกรรม และประเพณีต่างๆ ปฏิบัติติดต่อกันมา เพื่อเป็นกำลังใจแก่ผู้ผลิต ความเชื่อและพิธีกรรมในอดีตปัจจุบันบางพื้นที่เสื่อมคลายลงไปจนเกือบหมด หลังจากได้รับเทคโนโลยียุคใหม่ พบว่า ชาวบ้านชุมชนทะเลน้อยมีความเชื่อและพิธีกรรม ในอาชีพหลัก คือ

1.3.1 การประกอบอาชีพการทำนา ความเชื่อและพิธีกรรมในการทำนามีดังนี้

1.3.1.1. ความเชื่อเกี่ยวกับแม่โพสพ ชาวนาในอดีตเชื่อว่าแม่โพสพเป็นผู้คุ้มครองข้าวซึ่งเรียกว่า “ขวัญข้าว” จึงทำให้มีวิธีปฏิบัติต่อเมล็ดข้าว โดยมีความสำนึกต่ออนุคุณ ครอบครัวยาวนานจะถือปฏิบัติกัน เช่น การกินข้าวจะกินจนเกลี้ยงจาน การเกี่ยวข้าวในทุ่งนาต้องเกี่ยวให้หมดเพราะหากเหลืออยู่เชื่อกันว่าแม่โพสพจะเสียใจ การดำข้าวหรือการนวดข้าวจะไม่ให้เมล็ดข้าวหกเรี่ยราดพื้นดิน เป็นต้น หลังจากฤดูเก็บเกี่ยวเสร็จแล้ว ชาวนาจะมีการทำขวัญข้าว ดังที่ คำ จันทรชู³ ชาวบ้าน ตำบลทะเลน้อย ซึ่งเป็นหมอทำขวัญข้าวได้กล่าวถึงการทำขวัญข้าวไว้สรุปได้ว่า ผู้ทำพิธีขวัญข้าว คือ

^{*} ลงขอ หมายถึง การช่วยเหลือแรงงานผู้อื่น ซึ่งผู้ที่ได้รับการช่วยเหลือจะต้องกลับมาชดใช้แรงงานเท่ากัน

¹ จันทร ชุมคง ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ ผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 9 หมู่ที่ 4 ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 16 มีนาคม พ.ศ 2544.

² แห้ง ขุนเปี้ย ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ ผู้สัมภาษณ์, ที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 16 มีนาคม พ.ศ 2544.

³ คำ จันทรชู ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ ผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 64 หมู่ที่ 8 ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 16 มิถุนายน พ.ศ 2544.

หมอทำขวัญข้าว โดยทั่วไปจะเป็นผู้เฒ่าในท้องถิ่น การทำพิธีมักทำในตอนเย็น หรือใกล้ค่ำ สำหรับเครื่องบูชาสำหรับทำขวัญข้าว ได้แก่ ไก่ อ้อย ข้าวสุก แป้ง น้ำหอม ค้าย 3 สี ขนมหแดง ขนมหขาว ถั่วงา ปลาหมี่ห้วมีหาง เหล้า ในแต่ละท้องถิ่นอาจใช้ไม่เหมือนกัน สำหรับบทสวดของหมอในพิธีจะกล่าวถึงความป็นมาของแม่โพสพตามความเชื่อที่เล่าสืบต่อกันมา

1.3.1.2 ความเชื่อเกี่ยวกับเจ้าที่นา ชาวนาชุมชนทะเลน้อยมีความเชื่อว่าที่นาย่อมมีเทวดาคุ้มครองรักษา ซึ่งเรียกว่า “เจ้าที่นา” ดังที่ เพ็ญม จันทรสุทศศรี¹ ชาวบ้านตำบลพนางตุง กล่าวถึงความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวเจ้าที่นา สรุปได้ว่า หลังจากที่เก็บเกี่ยวข้าวเสร็จแล้ว ประมาณเดือนหก หรือเดือนพฤษภาคม จึงมีการเซ่นไหว้เจ้าที่นา โดยนิยมทำกันในวันเสาร์หรือวันอังคาร เครื่องเซ่นไหว้ในพิธี ได้แก่ ไก่ ข้าวสุก ปลาหมี่ห้วมีหาง ขนมหแดง ขนมหขาว ถั่วงา สุรา น้ำ หรือสิ่งอื่น ที่ผู้ทำนาบนบานเอาไว้ ในการทำพิธีนั้นผู้ประกอบพิธีจะบูชาพระรัตนตรัย กล่าวชุมนุมเทวดา จากนั้นกล่าวเชิญเจ้าที่มารับเครื่องสังเวย ในการทำพิธีเพื่อให้เกิดความสบายใจ เป็นการตอบแทนบุญคุณเจ้าที่นาที่ได้ช่วยรักษาข้าวในนาให้ผลผลิตดี โดยปกติชาวนาจะไหว้เจ้าที่นาทุกปีหรือปีเว้นปี

1.3.1.3 ความเชื่อเกี่ยวกับธรรมชาติ ชาวนาจะสังเกตธรรมชาติอยู่หลาย ๆ ด้าน เพื่อจะได้ทราบว่าจะธรรมชาติในปีนี้เป็นอย่างไรสามารถเตรียมการทำการนาได้อย่างถูกต้อง ดังที่ ภู่น ทองคำ² ชาวบ้านไสกลิ่ง ตำบลพนางตุง ได้กล่าวถึงความเชื่อเกี่ยวกับธรรมชาติของชุมชนทะเลน้อยในการสังเกตธรรมชาติที่เกิดในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการทำการนา คือ

สังเกตจากนกกระยาง หากมีนกกระยางเป็นฝูงในท้องฟ้าแสดงว่า ฝนจะเริ่มตก

สังเกตจากดอกขุมเห็ด ถ้าดอกขุมเห็ดบานตลอดทั้งข้อแสดงว่าฝนจะหยุดตก ชาวนาอาจหยุดการปักดำ หากปักดำต่อไปก็จะไม่ทันน้ำฝนเกิดความเสียหายต่อต้นกล้า

สังเกตหอยโข่ง โดยสังเกตไข่ของหอยโข่ง หากพบว่า หอยโข่งได้วางไข่ตามลำต้นไม้ในตำแหน่งสูงขึ้น แสดงว่าในปีนี้น้ำจะท่วมมาก หากวางไข่ในระดับต่ำ แสดงว่ามีน้ำน้อยกว่าปีที่แล้ว

สังเกตจากดอกคันท้าย * หากเห็นว่าคันท้ายเริ่มผลิดอก แสดงว่า ฝนจะเริ่มตก ชาวนาจะจัดเตรียมอุปกรณ์ต่างๆเพื่อไถนา

¹ เพ็ญม จันทรสุทศศรี ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านเลขที่ 70 หมู่ที่ 6 ตำบลพนางตุง อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2544.

² ภู่น ทองคำ ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2544.

* คันท้าย หมายถึง พืชยืนต้นชนิดหนึ่ง ดอกเป็นพวงสีเหลือง มีมากบริเวณลำน้ำ

สังเกตจากใบหญ้าครุน^{*} หากพบว่าใบหญ้าครุนมีกัวสองกัว แสดงว่า ปีน้นน้ำจำท่วมสองครั้ง ถ้าหญ้าครุนมีกัวเดียว แสดงว่า น้ำท่วมเพียงครั้งเดียว

สังเกตจาก กบ เขียด ร้อง หากได้ยินเสียงกบ หรือเขียด เริ่มร้อง จากทุ่งนา แสดงว่า ฝนจะตกในไม่ช้า

สังเกตจากปูนา ถ้าหากพบว่า ปูนา คลานออกจากรูปู แสดงว่า ฝนจะตก

สังเกตจากดาว โดยชาวนาสังเกตตำแหน่งของดาวว่าวในตอนย่ำค่ำ หากดาวว่าวอยู่ในตำแหน่งตรงศรีษะ เรียกว่า ดาวเที่ยง ก็เชื่อว่าฝนจะหยุดตก แต่ถ้าหากว่าในตอนย่ำค่ำตำแหน่งของดาวว่าวอยู่ไม่ตรงศรีษะ เรียกว่า “ดาวยังไม่เที่ยง” เชื่อกันว่า ฝนตกอีกต่อไป

การสังเกตลักษณะต่างๆ ของธรรมชาติดังกล่าว เป็นความเชื่อที่สืบทอดต่อกันมาเป็นเวลาช้านาน ชาวนาในอดีตจะใช้ในการพิจารณาการตัดสินใจในการประกอบการทำนา ซึ่งระยะต่อมาเมื่อมีวิทยาการสมัยใหม่เข้ามา ความเชื่อที่เกี่ยวกับธรรมชาติต่างๆ ถูกมองว่าเป็นเรื่องที่ล้าหลัง และเป็นความเชื่อที่มลาย ทำให้ชาวนารุ่นต่อมาไม่พยายามที่จะศึกษา หรือนำปฏิบัติดังชาวนารุ่นเก่า

1.3.1.4 ความเชื่อเกี่ยวกับฤกษ์ยาม ชาวนาชุมชนทะเลน้อยในอดีตประมาณ 50 ปีที่ผ่านมา มีความเชื่อเกี่ยวกับฤกษ์ยามทุกขั้นตอนของการทำนา ทั้งนี้เพื่อให้เกิดผลในทางที่ดี โดยเริ่มตั้งแต่ฤกษ์แรกไถ ฤกษ์แรกปลูก ฤกษ์แรกเก็บเกี่ยว และฤกษ์นำข้าวขึ้นเรือน ดังที่ แดง ทองยก¹ เจือ บุญญะญา² และเจิม มาเอียด³ ชาวบ้านตำบลพนางตุง ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ไว้สรุปว่า

ฤกษ์แรกไถ ชาวนาเชื่อกันว่าเป็นการเริ่มต้นการทำนา และเชื่อว่า ฤกษ์แรกไถมีความสำคัญมาก ในช่วงเดือนเจ็ดหรือเดือนมิถุนายน ฝนจะเริ่มตกทำให้ท้องนาเปียกชุ่มมีน้ำในท้องนา ชาวนาโดยทั่วไปจะเริ่มการไถนา จึงมีการถือฤกษ์กันหลายลักษณะ เช่น ชาวนาบางคนยึด

* หญ้าครุน เป็นพืชประเภทหญ้า ลำต้นเป็นข้อและปล้อง คล้ายหญ้าแฝก

¹ แดง ทองยก ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 28 มิถุนายน พ.ศ. 2544.

² เจือ บุญญะญา. ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2544.

³ เจิม มาเอียด ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2544

ถือเอาวันเกิดตัวเป็นวันแรกไถ เพราะมีความเชื่อกันว่าวันเกิดเป็นวันมงคล ของแต่ละคน บางคน ไม่ยึดถือวันเพียงบอกกล่าวให้เจ้าหน้าที่ทราบ โดยวิธีบนบานและเริ่มไถนารอบแปลงนา 3 รอบ ซึ่งการเอาฤกษ์เหล่านี้ชาวนาต่างเชื่อกันว่าสามารถทำนาได้ตลอดทั้งฤดูกาล โดยไม่เกิดการเจ็บป่วย หรืออุปสรรคอื่นใด

ฤกษ์แรกปลูก การเริ่มปลูกข้าวในพื้นที่ทั้งนาดำและนาหว่าน ชาวนาจะดูวันในวันที่แรกปลูก มักใช้วันในเดือนข้างขึ้น และยึดวันคู่ เช่น ขึ้น 10 ค่ำ ขึ้น 12 ค่ำ เป็นต้น สำหรับในเดือนแรม จะยึดวันที่ เช่น แรม 9 ค่ำ แรม 11 ค่ำ เป็นต้น ซึ่งการเอาฤกษ์เหล่านี้เชื่อกันว่าสามารถปลูกข้าวได้เจริญงอกงามดี

ฤกษ์แรกเก็บเกี่ยวข้าว เมื่อข้าวในนาสุกพร้อมที่จะเกี่ยว ก่อนเก็บเกี่ยวชาวนาจะดูวันในการเก็บเกี่ยวข้าว เลือกวันที่มี “ข้าวเมล็ดเต็ม” ซึ่งความเชื่อที่มีต่อวันแต่ละวันไม่เหมือนกัน เช่น เชื่อว่าขึ้น 1 ค่ำข้าวจะลืบ ขึ้น 5 ค่ำเชื่อว่าเจ็บมือเจ็บเท้า ขึ้น 5 ค่ำเชื่อว่า ข้าวไม่มีรวง ขึ้น 13 ค่ำเชื่อกันว่าข้าวเต็ม เป็นต้น

ฤกษ์เอาข้าวขึ้นยุ้ง ข้าวหรือเรือนข้าว ชาวนาจะมีความเชื่อว่าก่อนการเอาข้าวขึ้นยุ้งข้าว ซึ่งในแต่ละครอบครัวแตกต่างกันออกไปสืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษ เช่น บางคนเชื่อกันว่าแรกเก็บข้าวในวันใดก็จะนำข้าวขึ้นเรือนในวันนั้น บางคนอาจใช้วันดับของเดือน คือ แรม 14 ค่ำ หรือแรม 15 ค่ำ บางคนมีการอธิษฐานขอเชิญแม่โพสพขึ้นบ้าน เหล่านี้เป็นต้น

จากความเชื่อและพิธีกรรมที่มีต่อการทำนาของชาวนาในอดีตนั้นจะมีเป้าหมายสำคัญ คือ ทำให้เกิดผลผลิตที่ดีสามารถมีข้าวกินตลอดปี และมีความปลอดภัยจากเหตุร้ายต่างๆ ที่เกิดขึ้นในช่วงการทำนา

2. ลักษณะการผลิต

การผลิตของชาวนาบ้านชุมชนทะเลน้อย มีความแตกต่างระหว่างอดีตกับปัจจุบัน กล่าวคือ การผลิตในอดีตเป็นการผลิตเพื่อการยังชีพ และมีการปรับเปลี่ยนตามระยะเวลาจนกลายเป็นการผลิตเพื่อการค้า จากการศึกษาการผลิตในช่วงเวลาประมาณ 100 ปีที่ผ่านมา สรุปได้เป็น 4 ลักษณะ คือ กิจกรรมการเสาะหา กิจกรรมการเกษตรเบื้องต้น กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการแปรรูปผลผลิต และงานหัตถกรรม

2.1 กิจกรรมการเสาะหา เป็นลักษณะการผลิตกิจกรรมหนึ่ง วิธีการผลิตแบบเสาะหา หมายถึง การเข้าไปแสวงหา การเก็บ การล่า ผลผลิตที่มีอยู่ตามแบบธรรมชาติ เช่น ป่า พรุ ลำคลอง ทะเล เป็นต้น เพื่อนำมาใช้ในการยังชีพ จากการศึกษาพบว่า กิจกรรมการเสาะหาในชุมชนทะเลน้อย มี 3 วิธี ได้แก่ การเก็บผลผลิตจากป่าพรุ การจับสัตว์น้ำ และการล่า นกในทะเลสาบ มีรายละเอียด กล่าวคือ

2.1.1 การเก็บผลผลิตจากป่าพรุ สภาพป่าพรุของชุมชนทะเลน้อยใน

อดีตหรือ 70 ปีที่ผ่านมา ป่าพรุมีความอุดมสมบูรณ์ มีพันธุ์ไม้หลายชนิด เช่น กลุ่มไม้เนื้อแข็ง กลุ่มไม้เนื้ออ่อน เป็นต้น นอกจากนั้นเป็นที่ยู่ออาศัยของสัตว์ป่าจำพวกนก เสือปลา หนู สัตว์เลื้อยคลานต่างๆ โดยเฉพาะนกเป็นสัตว์ที่มีจำนวนมากที่สุด นับเป็นพื้นที่ที่ให้ประโยชน์หลายด้านแก่ชุมชนโดยเฉพาะผลผลิตที่มีอยู่ในป่า ซึ่งชุมชนสามารถนำมาใช้เพื่อการดำรงชีพที่สำคัญได้แก่

2.1.1.1. ดันไม้ ชาวบ้านส่วนใหญ่ของชุมชนเมื่อต้องการ ไม้ชนิดต่างๆ เพื่อใช้ประโยชน์ก็อาศัยไม้จากป่าพรุ เช่น ไม้เพื่อการสร้างบ้านเรือนและทำเรือ ก็เลือกไม้ประเภทเนื้อแข็ง นำไม้เพื่อเผาถ่าน ทำฟืน เป็นต้น

2.1.1.2. หาของป่า จำพวกเห็ด หวาย น้ำผึ้ง และรังผึ้ง ซึ่งมีมากบริเวณริมฝั่งคลองขวน*

2.1.1.3. ดันกก ดันกระจุต เพื่อมาจัดสานเป็นกระสอบต่างๆ และสานเป็นเสื่อ สำหรับปูนั่งหรือนอน

2.1.2 การจับสัตว์น้ำ ชาวบ้านใช้การเสาะหาเป็นการล่าเพื่อการบริโภคภายในครัวเรือนเป็นหลัก วิธีการจับสัตว์น้ำจึงเป็นวิธีการแบบง่ายๆ และหลากหลายวิธี ได้แก่ การโหละ, ทำบ่อหลอนสัตว์, การตกปลา, การวิดปลา

2.1.2.1 การโหละ หมายถึง การเอาไฟส่องแล้วจับสัตว์ด้วยเครื่องมือที่จัดเตรียมประเภทส้อม ฉมวก เหลน สัตว์ที่นิยมโหละ ได้แก่ ปลา กบ

โหละปลา เป็นวิธีการหาปลาแบบน้ำตื้นบริเวณกลางทุ่งนา ริมคลอง ริมห้วย หรือชายฝั่ง โดยเอาไฟส่องหาปลา ไฟที่ใช้ส่อง ได้แก่ ไฟจากได้ หรือไฟจากตะเกียงถ่านหิน ดังที่เชื่อน แซงฮวด¹ ชาวบ้านตำบลทะเลน้อย กล่าวถึงการโหละปลา สรุปได้ว่า การโหละปลาเป็นวิธีหาปลาตอนกลางคืน โดยจะส่องไฟตามบริเวณน้ำตื้นที่คาดว่าปลาอาศัยอยู่ เมื่อเห็นปลาแล้วจับส้อมหรืออาจใช้ฉมวก มีด แทน ชาวบ้านจะโหละปลาในเดือนสี่หรือเดือน ปกติแล้วการหาปลาจะเดินเพียงคนเดียว เพื่อไม่ให้ปลาได้ยินเสียงเท้าแล้วว่ายหนี

การโหละกบ เป็นวิธีการหากบโดยใช้ไฟส่องหากบ เช่นเดียวกับการโหละปลา เครื่องมือที่ใช้ในการจับกบหรือตีกบ คือ ฉมวก หรือไม้ไผ่ การโหละกบจะทำในคืนฝนตก ในตอนต้นฤดูฝน ประมาณเดือนพฤษภาคมหรือหก กบจะส่งเสียงร้องไปทั่วทุ่งนา ห้วย คลอง บึง ผู้ที่โหละกบจะคอยฟังเสียงว่าอยู่บริเวณใด ก็จะเอาไฟฉาย ตะเกียงถ่านหิน หรือได้ ส่องหาบริเวณนั้น

* ขวน หมายถึง รังผึ้ง

¹ เชื่อน แซงฮวด ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 2 มิถุนายน พ.ศ. 2544.

เมื่อพบตัวกบใช้เครื่องมือสำหรับแทงกบที่เตรียมไว้ แทงกบเพียงเพื่อไม่ให้กระโดดหนี หรือกดกบให้ติดกับพื้นดินแล้วจับกบด้วยมือ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความถนัดของแต่ละคน

2.1.2.2 บ่อหลอน หรือชาวบ้านเรียกว่า หมล้า หมายถึง พื้นที่ที่สร้างขึ้นเพื่อหลอกล่อให้ปลาและสัตว์น้ำอื่น ๆ เข้าไปอาศัยแล้วหาวิธีจับปลา ดังที่ ฉิม อ่อนแก้ว¹ และ เฉวียง หมื่นหนู² ชาวบ้านตำบลทะเลน้อย กล่าวถึงวิธีการทำบ่อหลอน สรุปได้ว่าบ่อหลอนมักทำกัน 2 แบบ คือ แบบขุด และแบบโละ

แบบขุด หมายถึง การขุดดินเป็นบ่อมีความใหญ่ตามสมควร บริเวณตามลำคลอง บึง ปลายทุ่งนา หรือบึงใหญ่ ขุดทางเชื่อมระหว่างแหล่งน้ำและบ่อหลอนไว้ เพื่อให้สัตว์เข้าไปอาศัยโดยใช้กิ่งไม้ไผ่ลงไปในบ่อให้หนาแน่น สัตว์จะอาศัยหลบสัตว์อื่น บางครั้งเจ้าของอาจนำเหยื่อไปโปรย เพื่อให้ปลาเข้าไปอาศัยอยู่มากๆ จึงจับปลาในบ่อโดยการปิดทางเชื่อม แล้ววิดน้ำจนแห้งหลังจากนั้นจะจับปลาที่อยู่ในบ่อขุด เมื่อจับปลาเสร็จแล้ว จะนำกิ่งไม้มากองสุมไว้เช่นเดิม เพื่อให้ปลาเข้ามาอยู่อีก และสามารถจับปลาได้ในครั้งต่อไป

แบบโละ หมายถึง การนำกิ่งไม้จำนวนมากไปสุมในน้ำ เช่น ในห้วย ลำคลอง บึงหนอง ใช้ไม้เป็นเสาหลักปักไว้ พร้อมมัดให้แน่นเพื่อไม่ให้ไม้เหล่านั้นเคลื่อนไปกับกระแสน้ำ เป็นการสร้างที่อยู่ให้สัตว์ไปหลบซ่อนพักอาศัย เมื่อจะจับสัตว์ ใช้เรือ อวน มาล้อมกิ่งไม้ที่โละตั้งไว้รอบจนหมดแล้วใช้สวิง หรือใช้เครื่องมืออื่นๆ จับสัตว์ หลังจากจับปลาเสร็จแล้ว จะนำกิ่งไม้มากองสุมไว้เช่นเดิม เพื่อเป็นการหลอกปลาเข้ามาอยู่อีก และสามารถจับปลาในครั้งต่อไป ได้อีก

2.1.2.3 การตกปลา หมายถึง วิธีหาปลาแบบหนึ่ง โดยใช้เหยื่อล่อปลาให้กินเหยื่อและติดตาเบ็ด มี 3 วิธี คือ

การตกเบ็ด หมายถึง การหลอกปลาให้กินเหยื่อจึงจับ อุปกรณ์ที่ใช้ในการตกเบ็ด ใช้เชือกผูกระหว่างตาเบ็ดกับปลายข้างหนึ่งของคันเบ็ด คันเบ็ดนิยมใช้หวดไม้ไผ่ มีความยาวประมาณ 2.50 เมตร และ เหยื่อล่อปลา (ไส้เดือน, ลูกปู) วิธีการตกเบ็ด นำเหยื่อเกี่ยวตาเบ็ดแล้วทิ้งสายเบ็ดลงน้ำ คอยสังเกตป้ายเบ็ดหรือหุ่นเหนือน้ำ หากเกิดการกระตุก ต้องยกคันเบ็ดขึ้นเหนือน้ำโดยเร็ว หรือเรียกว่า “ยกเบ็ด” สัตว์น้ำจะติดเบ็ดหรือไม่ขึ้นอยู่กับความชำนาญของแต่ละบุคคล

¹ ฉิม อ่อนแก้ว ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 78 หมู่ที่ 7 ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ. 2544.

² เฉวียง หมื่นหนู ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 148 หมู่ที่ 7 ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ. 2544.

การรชเบ็ด เป็นวิธีการหลอกปลาให้กินเหยื่อคล้ายกับการตกเบ็ด แต่มีส่วนที่แตกต่างกัน ดังที่ พร้อม แก้วทนต์¹ สมาชิกชมรมผู้สูงอายุตำบลพนางตุง กล่าวถึงการรชเบ็ด สรุปได้ว่า การรชเบ็ดใช้เวลากลางคืน อุปกรณ์ที่ใช้ คือ ตาเบ็ดผูกสายเชือกที่ยาวประมาณ 30-40 เซนติเมตร ผูกติดกับปลายคันเบ็ดที่ยาวประมาณ 1 เมตร ซึ่งใช้ลวดไม้ขนาดเล็ก หรือไม้ไผ่เหลากลม มี ขนาดเท่านิ้วชี้ วิธีการรชเบ็ด นำเบ็ดที่จัดเตรียมเกี่ยวเหยื่อสำหรับล่อปลา จำพวกไส้เดือนบกหรือ ลูกเขียด นำไปปักบริเวณริมน้ำ ให้เหยื่อล่อปลางมน้ำเพียงเล็กน้อย การปักเบ็ดโดยมีระยะห่าง ประมาณ 10 เมตร หรือตามความยาวที่เหมาะสม ปลาที่กินเหยื่อส่วนใหญ่จะเป็นปลาช่อน ใช้เหยื่อลูกเขียด ปลาตุ๊กไข่เหยื่อไส้เดือน ผู้ที่รชเบ็ดจะเดินดูเบ็ดที่รชไว้ประมาณเที่ยงคืน และเก็บเบ็ดทั้งหมดในวันรุ่งขึ้น

การลากเบ็ด เป็นการหาปลาอีกวิธีหนึ่งที่นิยม ดังที่ ผล มะลิกา² และ เลี่ยม แก้วทนต์³ ชาวประมงตำบลทะเลน้อย กล่าวถึงการลากเบ็ดไว้ สรุปได้ว่า ผู้ที่จะลากเบ็ดจะต้องจัดเตรียม สถานที่และอุปกรณ์ คือ บริเวณที่จะลากเบ็ดเลือกหนองน้ำหรือแอ่งน้ำขนาดใหญ่ น้ำลึกพอ ประมาณ ตัดหรือถอนหญ้าบริเวณที่จะลากออกหมด บริเวณกึ่งกลางสร้างเป็นร้านไม้สำหรับนั่ง เรียกว่า “ร้านเบ็ด” เบ็ดที่ใช้เรียกว่า “เบ็ดลาก” ตาเบ็ดจะทำขึ้นเฉพาะ มีขนาดโตและวางตาเบ็ด จุ่มกว่าตาเบ็ดตก คันเบ็ดทำด้วยไม้ไผ่ขนาดเล็กทั้งลำ ยาวประมาณ 2-3 เมตร เหยื่อที่ใช้สำหรับ เบ็ดลากจะใช้เขียดบก หรือเขียดที่อาศัยอยู่บนแผ่นดิน วิธีลากเบ็ด ผู้ลากจะขึ้นนั่งบนร้านตอน ย่ำค่ำ คอยฟังเสียงปลา ถ้าปลาช่อนมาสูบเหยื่อหรือเล่นน้ำใกล้ๆ ลานเบ็ด ก็เตรียมเกี่ยวเหยื่อให้ พร้อม ทอดสายเบ็ดให้เหยื่อตกลง บริเวณลานที่ตัดหญ้า ให้เหยื่ออยู่ระดับน้ำ จากนั้นลากเหยื่อไป มา ตามแนวลานที่ตัดหญ้า ยกคันเบ็ดยั่วให้เหยื่อกระทบน้ำ เป็นจังหวะ ปลาช่อนที่อยู่บริเวณลาน นั้น เมื่อเห็นเหยื่อก็กะเข้ากินเบ็ด ผู้ลากเบ็ดก็จะรวดคันเบ็ดทันที ปลาที่กินเบ็ดลากมักเป็น ปลาช่อนขนาดใหญ่

¹ พร้อม แก้วทนต์ ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เขตห้ามล่า สัตว์ป่าทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ. 2544.

² ผล มะลิกา ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่า ทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ. 2544.

³ เลี่ยม แก้วทนต์ ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เขตห้ามล่า สัตว์ป่าทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ. 2544.

2.1.2.4. การวิดปลา เป็นวิธีการจับสัตว์น้ำอีกวิธีหนึ่ง การวิดปลา จะทำคันดินกั้นน้ำ แล้วใช้โพงวิดน้ำในบึงหรือหนองน้ำให้แห้งจนสามารถจับสัตว์น้ำได้ ดังที่ ล้อม ทองเต็ม¹ กล่าวถึงการวิดปลา สรุปได้ว่า การวิดปลาจะทำในฤดูแล้ง เนื่องจากปลาและสัตว์น้ำต่างๆจะมารวมกันในหนองน้ำ สำหรับอุปกรณ์ที่ใช้ในการวิดปลาจะใช้โพง โพงเป็นอุปกรณ์วิดปลา ทำด้วยไม้ไผ่สาน มีรูปร่างคล้ายเรือครึ่งท่อน ด้านหน้าเปิดเป็นปากโพง ส่วนบนเปิด ส่วนหลังรวบปิดสนิทมีโครงไม้ยึดสำหรับปากโพง ไม้ตรงปากโพงจะยึดเป็นด้ามยาวพอประมาณ ใช้สำหรับถือขณะวิดน้ำ การวิดปลาจะเลือกแหล่งน้ำที่คาดคะเนว่ามีปลาพอสมควรจึงจะตัดสินใจวิดปลา หรือเรียกว่าคุ้มกับค่าลงแรงวิดปลา หากเป็นหนองน้ำขนาดเล็ก การวิดปลาจะใช้คนเพียง 1-2 คน ก็สามารถวิดปลาได้ ส่วนกรณีวิดปลาในบึงขนาดใหญ่จะรวมกันจำนวนหลายๆคน อาจถึง 10 คน จะใช้ไม้กางเขนผูกกับโพงให้วิดน้ำเพื่อเป็นการผ่อนแรงและจะใช้จำนวนหลายๆ อัน เมื่อจับปลาได้จะมีการแบ่งปันกันตามสัดส่วน หากปลาในหนองมีมากอาจแบ่งให้เพื่อนที่มาช่วยจับปลาด้วย

2.1.3 การล่านกในทะเลสาบ นกน้ำในชุมชนทะเลน้อย มีหลายชนิด เช่น นก เป็ดน้ำ นกพริก นกอีลุ้ม นกยาง เป็นต้น เครื่องมือที่ใช้ในการล่านกที่นิยมใช้ คือ แร้ว และ ยางล่านก

2.1.3.1. แร้ว เป็นเครื่องมือที่นิยมใช้ในชุมชนทะเลน้อย จากการศึกษา พบว่า แร้วที่ใช้มี 2 ชนิด คือ แร้วดิน และ แร้วคอม้า

แร้วดิน เป็นแร้วที่ใช้ดักให้ติดขานก ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ (1) ประเภทที่มี เฉพาะแร้วที่นำมาติดไว้บนพื้น หรือผูกติดไว้กับหลักที่เกาะนก แร้วประเภทแรกนิยมทำด้วยเส้น ไผ่หางวัวหรือเส้นเอ็นผูกติดกับหลักที่นกบินไปเกาะจำนวนหลายๆ บ่วง หรือผูกติดกับหลักเล็กๆ หลักละ 1 บ่วง แล้วนำไปปักไว้ในทางหรือบริเวณที่นกมาหาอาหารกิน เมื่อนกเดินไปเดินมา แร้ว ก็จะติดขานก ก็สามารถจับนกได้ตามความต้องการ ส่วนแร้วอีกประเภทหนึ่งทำด้วยด้ายหรือเอ็น โดยทำบ่วงแร้วและลิ้นไว้ตรงกลาง และให้ขาข้างหนึ่งผูกติดไว้กับคานติด(คานขก) ส่วนอีกข้าง หนึ่งผูกติดกับหลักหรือกิ่งไม้ ให้บ่วงแร้วพาดอยู่บนคานซึ่งเตรียมไว้ให้นกเกาะ และที่ปลายข้าง หนึ่งพาดอยู่บนคาน ซึ่งติดกับลิ้นของบ่วงแร้ว แล้วใช้ผลไม้หรืออาหารของนก ผูกไว้กับหลักซึ่ง อยู่ใกล้ๆคาน ซึ่งมีบ่วงแร้วพาดอยู่ เมื่อนกมาเกาะ คานซึ่งเจาะบ่วงแร้วไว้ก็จะทำให้คานซึ่งรองรับคานอันแรกเลื่อนตกลงต่ำ ทำให้ลิ้นของแร้วหลุด คานติด หรือคานขก ก็จะดึงบ่วงแร้วให้ติด ขานก สามารถจับนกได้ตามความต้องการ

¹ ล้อม ทองเต็ม ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์ดำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่า ทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ. 2544.

แร้วค่อม้า เป็นแร้วที่ใช้ดักนกกินปลา เช่น นกเป็ดน้ำ นกอีลุ้ม นกพริก เป็นต้น ดังที่ เชี่ยม นิ่มนกร¹ และพร้อม สงจันทร์² ชาวบ้านตำบลทะเลน้อย กล่าวถึง แร้วค่อม้า สรุปได้ว่า แร้วค่อม้าทำด้วยด้ายเส้นเอ็นเส้นเล็กๆ ปลายข้างหนึ่งผูกติดกับคันแร้ว ซึ่งเป็นเรียวไม้ มีสปริงโศประมาณนิ้วก้อย ดัดโค้งงอได้ ก่อนมาทางปลายเชือก อีกก้านหนึ่งผูกติดกับก้านไม้ไผ่เล็กๆ โตกว่าก้านรูปเล็กน้อย ยาวประมาณ 25 เซนติเมตร ถัดมาประมาณ หนึ่งในสามในห้าส่วน ของก้านไม้ไผ่หักงอ และโค้งมาประมาณเท่ากับช่วงแรก ดึงเชือกมาผูก ให้เป็นรูปสามเหลี่ยมด้านเท่า เชือกด้ายที่เหลือทาบไปกับก้านไม้และหนีบไว้กับปลายก้าน ซึ่งทำให้เป็นรอยแตกเล็กน้อยปลาย ด้ายปล่อยห้อยเป็นบ่วงแล้วข้อนาผูกไว้กับก้านไม้ไผ่ติดกับตะขอเล็กๆ ซึ่งปักอยู่ในดิน แล้วทำกะ นังแร้ว คือหักกิ่งไม้ ใบไม้ ขวางช่องทางอื่น บังคับให้นกเดินทางช่องทางที่ปักแร้วไว้ เมื่อนก เดินมากก็จะสอดหัวเข้าไปในบ่วง เชือกด้ายจะดันให้ก้านไม้ไผ่หลุดจากตะขोकันแร้วก็จะตัวรัดเอา คอหรือขานกไว้

2.1.3.2. ขางดักนก ทำมาจากขางไม้ชนิดต่างๆ นำมาผสมเข้าด้วยกัน ทำให้เกิดความเหนียว ใช้สำหรับดักนกชนิดต่างๆ เช่น น้ำขางพารา น้ำขางต้นตีนเป็ด น้ำมันขาง เป็นต้น การใช้ขางดักนกมีวิธีการใช้ 2 ลักษณะ คือ ขางดิน และขางปีก

ขางดิน วิธีการดัก คือนำขางไปวางรอบเรียวไม้ นำไปปักไว้ในที่ที่คาดว่าจะมีนกจะมา เกาะ เช่น ที่นกจะมากินน้ำ หรือที่นกนอน ขางจะติดดินนกเมื่อนกมาเกาะทำให้ไม่สามารถบินต่อไปได้

ขางปีก เป็นขางที่ผสมให้เหลว และลื่นกว่าขางดิน นำไปพันรอบเรียวไม้ที่คาดว่านกจะมาเกาะ เช่น บนต้นไม้ จะติดปีกไม่สามารถบินได้

2.2 กิจกรรมการเกษตรเบื้องต้น จากการศึกษาพบว่า กิจกรรมการเกษตรเบื้องต้น เป็นกิจกรรมเกี่ยวกับการเพาะปลูก และการเลี้ยงสัตว์ โดยนำเอาวิชาการ เทคโนโลยี เข้ามาทำการผลิต เพื่อให้มีผลผลิตมากขึ้น โดยมีเป้าหมายเพื่อการค้า การทำการเกษตรสมัยใหม่เข้าสู่ชุมชนทะเลน้อย ประมาณ พ.ศ. 2508 พร้อมกับความเจริญด้านอื่นๆ เช่น ถนน ไฟฟ้า การศึกษา เป็นต้น ทำให้การเกษตรกรรมแบบดั้งเดิมที่เป็นอาชีพหลัก มีการเปลี่ยนแปลงกิจกรรมการผลิต ดังรายละเอียด กล่าวคือ

¹ เชี่ยม นิ่มนกร ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ. 2544.

² พร้อม สงจันทร์ ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ. 2544.

2.2.1 การเพาะปลูก กิจกรรมการเพาะปลูกในชุมชนทะเลน้อย จากการศึกษาพบว่า ประกอบด้วย 2 กิจกรรม คือ การทำนา และการทำสวนยางพันธุ์ดี

2.2.1.1.การทำนา วิธีการทำนาแบบใหม่ในชุมชนทะเลน้อย มีรายละเอียด คือ

การทำนาหว่าน เป็นวิธีการทำนาที่มีมาในอดีต การทำนาแบบหว่านชาวนาจะทำเพียงปีละครั้ง ดังที่ เงิน พูลสง¹ และ ลาก ช่วยคำ² สมาชิกชมรมผู้สูงอายุตำบลพนางดุง สรุปได้ว่า การทำนาหว่านเริ่มตั้งแต่เดือนหกหรือเดือนพฤษภาคม และสามารถเกี่ยวข้าวได้ประมาณเดือนสามหรือเดือนกุมภาพันธ์ ในเวลาต่อมาลักษณะการทำนาหว่านได้แตกต่างไปจากเดิม กล่าวคือ การทำนาหว่านแบบน้ำตม เป็นวิธีทำนาหว่านแบบใหม่ที่สามารถทำได้ ปีละ 2 ครั้ง โดยใช้พันธุ์ข้าวเบาที่มีอายุประมาณ 3-4 เดือนสามารถเกี่ยวข้าวได้ นาหว่านน้ำตมอาศัยน้ำเป็นปัจจัยสำคัญ หากไม่มีน้ำไม่สามารถทำได้ วิธีการทำนา ขั้นแรก คือ การสูบน้ำเข้าที่นาให้ดินเปียก ไถนา พลิกผิวดินและขังน้ำเข้าไว้ประมาณ 2-3 วัน หลังจากนั้น จะไถเป็นครั้งที่ 2 และคราดหญ้าออกจากที่นา เมื่อเจ้าของนามีความพร้อมที่จะหว่านข้าว ไถเป็นครั้งที่ 3 เพื่อให้ดินมีสภาพเป็นโคลนตม พร้อมกับหว่านเมล็ดข้าว เมล็ดข้าวที่นำมาหว่านเป็นเมล็ดข้าวที่แช่น้ำและแตกหน่อ การหว่านเมล็ดข้าวนั้นต้องหว่านให้แน่น หลังจากหว่านข้าวประมาณ 20 วัน ต้นข้าวจะเจริญเติบโตจึงเปิดน้ำเข้าในนา ใส่ปุ๋ย ดูแลศัตรูต้นข้าว จำพวกหนูและแมลงต่างๆ และอาจถอนบางต้นที่ไม่งอกงามทิ้งเพื่อไม่ให้ต้นหนาแน่นจนเกินไป เรียกว่า “การแบ่งข้าว” นำไปซ่อมในบางส่วนที่ไม่เจริญงอกงาม จนข้าวออกรวงและสุกจึงเก็บเกี่ยว

การทำนาดำ ขั้นตอนการทำเหมือนในอดีต ส่วนที่แตกต่างกันออกไปบ้าง ได้แก่ การทำเทือกก่อนปักดำต้นกล้า ที่ใช้รถแทรกเตอร์แบบจานหมุนแทนการเวียนเทือก และการนำพันธุ์ข้าวซึ่งกรมส่งเสริมการเกษตรแนะนำมาปลูกแทนข้าวพันธุ์พื้นเมืองเดิม ได้แก่ ข้าวพันธุ์ กข แบบต่างๆ ปัจจุบันพื้นที่นาดำมีอยู่น้อย เนื่องจากสถานที่พรุต้นเงิน ชาวนาส่วนใหญ่จะเปลี่ยนไปทำนาหว่าน

ขั้นตอนการทำนาแบบใหม่ไม่ได้แตกต่างไปจากการทำนาแบบดั้งเดิมมากนัก มีขั้นตอนการเตรียมการไถ การหว่าน การปักดำ การดูแลรักษาการเก็บเกี่ยวอยู่เหมือนเดิม แต่จะมี

¹ เงิน พูลสง ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 2 มิถุนายน พ.ศ. 2544.

² ลาก ช่วยคำ ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 2 มิถุนายน พ.ศ. 2544.

การใช้เครื่องมือ เครื่องจักร และนำเอาหลักวิชาการต่างๆ ที่ได้รับนำมาใช้ในการทำนา กล่าวคือ การไถ การหว่าน การปักดำ มีรายละเอียดดังนี้

การไถนา การไถนาด้วยวัวหรือควายลดลง ชาวนาส่วนมากจะจ้างไถนาด้วยรถแทรกเตอร์ เนื่องจากมีความสะดวกรวดเร็ว และไถเพียง 2 ครั้งก็สามารถที่จะหว่านข้าวได้แล้ว รถแทรกเตอร์เข้าสู่ชุมชน ประมาณ พ.ศ. 2508 โดยนายทุนจากตัวเมืองพัทลุง รถแทรกเตอร์หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “รถจักรไถนา” สามารถไถนาได้วันละหลายสิบไร่ ในระยะแรกเป็นรถไถแบบจานลาก ใช้ไถเฉพาะพื้นที่ดินแห้งได้เพียงอย่างเดียว ต่อมาอีกประมาณ 2 ปี ได้นำจักรไถนาชนิดไถดินเปียกหรือดินพรุได้เข้ามา ข้อแตกต่างระหว่างการไถรถแทรกเตอร์กับการไถด้วยไถไม้คือ รถแทรกเตอร์สามารถไถได้อย่างรวดเร็ว ดินที่ไถลึกสามารถทำให้หญ้าหรือวัชพืชอื่นๆ ดายหมดเรียบ ก้อนดินหรือที่เรียกว่า “ขี้ไถ” จะก้อนเล็กๆ สำหรับการไถด้วยไถไม้นั้น ขี้ไถจะมีขนาดโต ร่องไถไม่ลึกทำให้หญ้าหรือวัชพืชบางชนิดไม่ตาย เป็นสาเหตุหนึ่งทำให้ชาวนาในยุคนี้ไถนาด้วยรถแทรกเตอร์เพิ่มสูงขึ้นเรื่อยๆ นอกจากนั้นเวลาที่ใช้ไถแตกต่างกันมาก ประมาณ พ.ศ. 2516 มีการนำไถชนิดใหม่เข้ามาเรียกว่า “ควายเหล็ก” ชาวบ้านเรียกว่า “รถจักรลูกหมา” เป็นรถไถนาชนิดเดินตาม มีขนาดเล็กราคาไม่สูง และสามารถไถนาได้ผลดี เช่นเดียวกับรถแทรกเตอร์ ทำให้ชาวนาที่มีที่นาเป็นของตัวเองส่วนมากจะซื้อเป็นของตัวเองเพื่อใช้ไถนาและรับจ้างไถนาผู้อื่น

การหว่าน การหว่านข้าวยังคงใช้วิธีการแบบเดิม คือ หว่านข้าวด้วยมือ ใช้แรงงานผู้หญิงและผู้ชาย สำหรับเมล็ดข้าวก่อนนำไปหว่านจะคลุกข้าวกับสารเคมีเพื่อป้องกันศัตรูจำพวกมด แมลง หนู นก มาทำลาย ชาวนาอาจหว่านข้าวถึง 2 ครั้ง เมื่อหว่านครั้งแรกเกิดความแห้งแล้งทำให้ข้าวนาหว่านไม่งอก หรือเรียกว่า “ข้าวตายนิ่ง”

การปักดำ การปักดำต้นกล้าแตกต่างจากวิธีการปักดำแบบนาหว่านในบางเรื่อง ดังเช่น การปักดำต้นกล้ามีระยะชิดกัน การเพิ่มผลผลิตจะใช้ปุ๋ยเคมีเพื่อให้ต้นกล้าเจริญงอกงาม ต้นกล้าที่ปักดำเตรียมเอาไว้เอง หากจะแบ่งจากชาวนาอื่นก็เป็นการซื้อขาย แรงงานในการปักดำนั้นนอกเหนือจากแรงงานภายในครัวเรือนแล้ว ต้องจ้างแรงงานเป็นรายวัน หรือแรงงานแบบออกปากดำนาที่ให้ค่าตอบแทน เรียกว่า “ออกปากจ้าง” การดำนาในพรุจะมีค่าแรงที่สูงกว่าการดำนาทั่วไป

การดูแลรักษา การดูแลรักษาในการผลิตข้าวแบบใหม่ มีความแตกต่างกันกับการผลิตข้าวแบบดั้งเดิม แต่การดูแลรักษาด้านข้าวการทำนาแบบใหม่มีความจำเป็นมาก เนื่องจากชาวนามีความต้องการให้ข้าวมีคุณภาพสูง จึงมีการดูแลรักษาด้านข้าวเป็นอย่างดี เช่น การป้องกันกำจัดศัตรูพืช การบำรุงรักษา เป็นต้น

การป้องกันกำจัดศัตรูพืช ศัตรูพืชที่สำคัญของต้นข้าว ได้แก่ หนู แมลง ปูนา โรคชนิดต่างๆ นก ส่วนจำพวกพืช ได้แก่ หญ้าชนิดต่างๆ ที่เติบโตพร้อมกับต้นข้าว เช่น หญ้าขน

หญ้าหาวย เป็นต้น การกำจัดศัตรูข้าวทั้งประเภทพืชและสัตว์ชวานาจะใช้สารเคมีในการกำจัดศัตรูข้าวโดยวิธีต่างๆ เช่น การฉีดพ่น การละลายลงไปใต้น้ำ ส่วนพื้นที่ในพรุชวานาจะปล่อยน้ำให้ไหลเต็มมา ทำให้หญ้าปะปนกับต้นข้าวตายและเน่าเปื่อยกลายเป็นปุ๋ยให้ต้นข้าว จะเห็นได้ว่าต้นข้าวในพรุจะมีความเจริญงอกงามกว่าต้นข้าวทั่วไป

การบำรุงต้นข้าว การผลิตข้าวแบบสมัยใหม่ชวานาใช้ปุ๋ยเคมี เพราะมีความเชื่อว่า ปุ๋ยเคมีจะทำให้ต้นข้าวงอกงามและมีผลผลิตสูง การใช้ปุ๋ยบำรุงต้นข้าวในระยะแรกๆ ชวานาสามารถเก็บเกี่ยวได้ในปริมาณสูง ระยะหลังชวานาจำเป็นต้องใช้ปุ๋ยในจำนวนต่อไร่สูงขึ้นทุกปี จึงสามารถได้ผลผลิต จึงอาจนับว่าเป็นการเพิ่มต้นทุนที่การผลิตสูง ทำให้ชวานาประสบปัญหาขาดทุน และเลิกทำนาในที่สุด

การเก็บเกี่ยว การเก็บข้าวแบบใหม่ มีการเก็บเกี่ยว 2 วิธี คือ การเก็บเกี่ยวโดยใช้แคะ และการเก็บเกี่ยวโดยใช้รถตัดข้าว

การเก็บเกี่ยวโดยใช้แคะ ชวานาส่วนมากทำนาปี การเกี่ยวข้าวโดยการจ้าง คือการจ้างเก็บเป็นรายวัน และจ้างเก็บตามจำนวนเลียงข้าวที่เก็บได้ เช่น ข้าว 100 เลียงค่าจ้าง 100 บาท เป็นต้น การเก็บเกี่ยวข้าวด้วยคนที่นิยมกันมากในระยะแรกๆ เนื่องจากสามารถเก็บเกี่ยวได้เสร็จเร็วและทำนาเป็นครั้งที่สองต่อไป

การเก็บเกี่ยวโดยใช้รถเกี่ยวข้าว รถเกี่ยวข้าวในระยะแรกชาวบ้านเรียกว่า “รถตัดข้าว” รถเกี่ยวข้าวสามารถเกี่ยวข้าวได้ต่อวันจำนวนหลายไร่ต่อวัน ดังที่ กัมเลียง ผูกพัน¹ ชาวบ้านตำบลทะเลน้อย ได้กล่าวถึง การเก็บเกี่ยวโดยใช้รถเกี่ยวข้าว สรุปได้ว่า การเก็บเกี่ยวโดยใช้รถจะได้ข้าวปริมาณมากและรวดเร็ว ข้าวที่ตัดจะถูกนวดเป็นข้าวเปลือกพร้อมบรรจุกระสอบ ในขณะที่รถกำลังตัดข้าว ทำให้ชวานาจำนวนมากสนใจ เป็นวิธีการเกี่ยวข้าวที่รวดเร็ว โดยเจ้าของรถคิดราคาตัดข้าวเป็นไร่ เช่น ข้าวนาปีไร่ละ 300 บาท ข้าวนาปรังไร่ละ 250 บาท รถเหล่านี้จะเดินทางมาจากภาคกลาง เช่น พิจิตร โขงบุรี สุพรรณบุรี นครปฐม เป็นต้น ส่วนใหญ่จะมาอาศัยกับผู้นำในท้องถิ่นเพื่อความปลอดภัยและการหางานที่สะดวก สิ้นฤดูกาลเก็บเกี่ยวจะให้ค่าตอบแทนแก่เจ้าของบ้านที่พัก

การผลิตข้าวสมัยใหม่ดังกล่าวแล้วนั้น แม้จะมีวิธีและขั้นตอนการผลิตที่คล้ายกับการผลิตข้าวแบบดั้งเดิม แต่ผลการผลิตที่ได้รับนั้นต่างกัน วิธีการผลิตแบบใหม่จะมีผลการผลิตที่สูงกว่า เพราะชวานาได้นำเอาวิทยาการและเทคโนโลยีมาใช้ในการผลิต เช่น การคัดเลือกพันธุ์ การใช้ปุ๋ยเคมี การใช้แรงงานเครื่องจักร เป็นต้น การผลิตแบบใหม่มีการลงทุนที่สูงกว่าบางที่ก็ใช้ทุนที่สูง

¹ กัมเลียง ผูกพัน ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์ดำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม พ.ศ. 2544.

แต่ได้รับผลผลิตที่ต่ำกว่า บางปีราคาข้าวเปลือกต่ำโอกาสที่ชาวนาจะขาดทุนจึงเกิดขึ้น และเป็นปัญหาหนึ่งของชาวนาที่กลายเป็นปัญหาของประเทศ

2.2.1.2. การทำสวนยางพาราพันธุ์ดี นำต้นกล้าพันธุ์พื้นเมืองมาติดต่อกับยางพันธุ์ดี หรือได้รับการส่งเสริมจากกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง เช่น พันธุ์ยาง 600 605 623 หรือ 235 เป็นยางพันธุ์ใหม่ที่ให้ปริมาณน้ำยางที่สูงกว่าพันธุ์พื้นเมืองเดิมชาวสวนเริ่มปลูก ประมาณ พ.ศ. 2508 เป็นต้นมา การปลูกยางพันธุ์ดีดังกล่าวจึงมีขั้นตอนและวิธีปลูก ที่แตกต่างกันไปจากเดิม นับตั้งแต่ การเตรียมพื้นที่ ระยะการปลูก การขุดหลุม คัดเลือกพันธุ์ยาง การบำรุงรักษา การกรีดยาง และการผลิตยางเพื่อจำหน่าย

การเตรียมพื้นที่ พื้นที่ปลูกยางพันธุ์ดี จะต้องเป็นพื้นที่ที่มีความเหมาะสม และน้ำไม่ท่วมขัง ดินที่มีความเหมาะสมในการปลูก ได้แก่ ดินร่วน และดินราบเชิงควน เกษตรกรชาวสวนยาง ได้จัดเตรียมพื้นที่ในขั้นแรก คือ โคนต้นยางพันธุ์เดิม หรือ ต้นไม้อื่น ๆ สำหรับพื้นที่ปลูกใหม่ปรับพื้นที่ให้โล่งเตียนโดยใช้ไฟเผาไร่รดแทรกเตอร์ขุดต่อไม้หรือใช้ไฟเผา เกษตรกรบางรายอาจจะไถเพื่อพรวนดินให้ผิวร่วนก่อนการขุดหลุม กำจัดแมลงและสัตว์ เช่น ปลวก ที่อาจมาทำลายต้นกล้าโดยการวิธีฉีดสารเคมี

ระยะการปลูก ก่อนนำยางพันธุ์ดีมาปลูกในสวน มีการเตรียมพื้นที่ เพื่อหาระยะการปลูก ได้แก่

พื้นที่ลาดหรือพื้นที่ควนเขา การปลูกมักใช้ระยะระหว่างต้นให้ถี่ และระยะระหว่างแถว คือ ขานดินที่เป็นขั้น ๆ ให้ห่าง เช่น กว้าง 2.5 เมตร ยาว 9 เมตร กว้าง 3 เมตร ยาว 7 เมตร หรือ กว้าง 3 เมตร ยาว 8 เมตร กรณีเป็นสวนยางขนาดเล็ก เช่น สวนยางจำนวนพื้นที่ 5 – 6 ไร่ และต้องการปลูกพืชอื่นเสริม เช่น พืชล้มลุกจำพวก ถั่ว พริก กรณีนี้อาจปลูกต้นยางแบบรั้วแถวเดียวห่างกันประมาณ 14 เมตร และต้นยางแต่ละต้นปลูกห่างกันประมาณ 2 เมตร หรือ อาจใช้แถวคู่ก็ได้การปลูกแบบรั้วแถวคู่ นั้นสามารถแก้ปัญหาต้นยางเอียงได้

พื้นที่ราบ ปลูกยางแบบสี่เหลี่ยมผืนผ้าโดยใช้ระยะหลุมปลูกเช่น กว้าง 4 เมตร ยาว 5 เมตร , กว้าง 4.5 เมตร ยาว 5 เมตร หรือ กว้าง 3.5 เมตร ยาว 6 เมตร

การขุดหลุม หลุมที่ขุดจะมีขนาดกว้าง 50 เซนติเมตร ลึกประมาณ 50 เซนติเมตร ก้นหลุมแคบกว่าปากหลุมเล็กน้อย หลุมอาจมีลักษณะกลมหรือสี่เหลี่ยมก็ได้ โดยปกติในเนื้อที่ 1 ไร่ สามารถปลูกยางได้ประมาณ 50 – 70 ต้น

พันธุ์ยาง พันธุ์ยางที่จัดเตรียมในการปลูก นิยมใช้ 3 ลักษณะ คือ ต้นกล้ายางพันธุ์ดี ต้นตอดิตดา หรือยางตาเขียว และ ต้นดิดดา

ต้นกล้ายางพันธุ์ดี ต้นกล้าที่จะใช้ปลูกมี 3 ขนาด คือ ต้นกล้าขนาดเล็ก ต้นกล้าขนาดกลาง ต้นกล้าขนาดใหญ่ ต้นกล้าที่เหมาะสมการปลูก คือ ต้นกล้าขนาดกลาง เนื่องจากสะดวกใน

การขุด ถอน และการขนย้ายที่จะนำไปปลูกและก่อนจะปลูกลูกนั้นจะต้องตัดส่วนยอดซึ่งมีเปลือกสีเขียวออกและตรงที่ตัดยอดออกจะจุ่มด้วยขี้เถ้าเหลวเพื่อป้องกันน้ำเลี้ยงในลำต้นระเหยออก

ต้นตอติดตา คือ ต้นตอที่ติดตาแต่ตายังไม่แตกยอดการนำไปปลูกปฏิบัติเช่นเดียวกับการถอนต้นกล้า ควรระวังตาที่ติดไม่ให้ชำ ก่อนปลูกลงหลุมตัดยอดให้เหลือเพียง 10 – 15 เซนติเมตร

ต้นติดตา คือ ต้นติดตาที่ตาออกเป็นต้นสูงประมาณ 1 เมตร การขุด การถอน การย้าย และการปลูกจะเสียเวลาและค่าใช้จ่ายแพงกว่าต้นกล้าเล็ก ๆ เช่น หลุมที่ขุดในการปลูกจะต้องใหญ่และลึกกว่าหลุมปกติ

การบำรุงรักษา ขางพันธุ์ดีเจ้าของสวนจะบำรุงรักษาให้ถูกต้องตามหลักวิชาการ การดูแลรักษาต้นขางในระยะแรกนั้นสำคัญที่สุด เพราะทำให้ต้นขางเติบโตเร็ว สามารถกรีดได้ภายใน 5 หรือ 6 ปี และจะได้น้ำขางมาก การบำรุงรักษาดังกล่าว คือ

การปราบวัชพืช วัชพืชต่าง ๆ จะแย่งอาหารและคลุมต้นขางอ่อนทำให้ต้นขางเติบโตช้าหรืออาจตายได้ เช่น หญ้าคา และเป็นศัตรูสำคัญต่อต้นขาง เจ้าของสวนขางกำจัดวัชพืชให้หมดสิ้นโดยใช้การถางหรือใช้ยากำจัดวัชพืช ใช้พืชตระกูลถั่วลงแทน คือ ต้นถั่วเช่น โทรมิมา, เปอลาเรีย หรือ คาโลโปโกเนียม พืชคลุมดังกล่าวจะช่วยคลุมดิน รักษาความชื้น และสามารถเพิ่มธาตุอาหารต่าง ๆ อีกด้วย นอกจากนั้นพืชคลุมดินยังป้องกันไม่ให้หญ้าและวัชพืชสามารถงอกหรือเติบโตได้อีก

การใส่ปุ๋ย มีความจำเป็นมาก ทั้งนี้เพื่อให้ต้นขางสมบูรณ์เต็มที่เติบโตเร็ว เจ้าของสวนจะรับปุ๋ยจากกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยางพัทลุง หรือการจัดซื้อตามท้องตลาด วิธีการใส่ปุ๋ยต้นขาง ต้นขางในอายุ 3 ปีแรก จะใส่ปุ๋ยโดยวิธีหว่าน ภายในวงกลมใต้ร่มใบของต้นขางใช้จอบหรือคราดสับเบาๆ เพื่อให้ปุ๋ยคลุกกับผิวดิน สำหรับต้นขางที่มีอายุ 4 ปีขึ้นไป ใส่ปุ๋ยโดยการฝังในหลุม แนวชายพุ่มของต้นขาง หรือหว่านก็ได้

การป้องกันโรคและศัตรูของต้นขาง โรคที่เกิดแก่ต้นขางมีหลายอย่าง ส่วนใหญ่เกิดจากเชื้อรา ได้แก่ โรครากขาว โรครากแดง โรครากเหลือง โรคใบยางเป็นรูไหม้ โรคใบร่วง โรคเปลือกเน่า วิธีการป้องกันรักษาโรคเชื้อรา ดังกล่าว คือ การกำจัดความชื้นโดยรอบต้นขาง และการใช้ยาซึ่งมีอยู่หลายชนิด ส่วนสัตว์ที่ทำความเสียหายให้กับต้นขาง คือ ปลวก สำหรับวิธีป้องกันกำจัดปลวก โดยการใช้ยากำจัดปลวก ซึ่งมีจำหน่ายโดยทั่วไป

การกรีดขาง ขางพันธุ์ดีสามารถให้ผลผลิตสูง หรือกรีดได้เมื่ออายุ 7 ปี แม้ว่าขางเหล่านี้สามารถให้ผลผลิตที่สูงกว่าขางพันธุ์พื้นเมืองแต่ไม่สามารถกรีดขางได้ทุกวัน ส่วนจะกรีดได้คราวละกี่วันขึ้นอยู่กับความยาวของหน้ายางหรือรอยแผลที่ลงบนรอยกรีดขาง หากหน้ายางยาวครึ่งหนึ่งของเส้นรอบวงหรือลำต้นต้องกรีดวันเว้นวัน ถ้าหากหน้ายางยาวหนึ่งในสามของเส้นรอบวงหรือลำต้นสามารถกรีดได้ สามวันเว้นหนึ่งวันการทำขางแผ่น ขาวสวนขางในชุมชนทะเลน้อย จะนำน้ำยางสดมาทำเป็นขางแผ่น เนื่องจากการผลิตขางที่มีขั้นตอนการทำไม่ยุ่งยาก และใช้ทุนน้อย

ดังที่ เจิม แก้วบุญส่ง¹ และ ทิน สุขคง² ชาวบ้านตำบลพนางตุง กล่าวถึงวิธีการทำยางดิบไว้สรุปได้ว่า ขั้นตอนการทำยางมี 5 ขั้นตอน คือ (1) นำน้ำยางที่ได้มาจากสวนกรองใส่ตะแกรงลวดเพื่อกรองเศษของเปลือกไม้ ใบไม้ หรือดินทราย เติมน้ำลงไปประมาณ 1 เท่า เพื่อลดความเข้มข้นของยาง ผสมให้เป็นเนื้อเดียวกัน (2) นำน้ำยางที่กรองและผสมแล้วตวงใส่ตะกุง ซึ่งทำด้วยอลูมิเนียมหรือสังกะสี สามารถบรรจุน้ำยางได้ประมาณ 6-7 ลิตร (3) ทำให้ง่ายจับตัวกันเป็นก้อนโดยการผสมกรดฟอร์มิคกับน้ำให้เจือจางเพียง 1% เทลงในน้ำยางแล้วรีบคนให้ทั่วปล่อยทิ้งไว้ (4) เมื่อง่ายที่ใส่ตะกุงจับตัวเป็นก้อนดีแล้ว นำตะกุงยางคว่ำลงบนโต๊ะที่สะอาด ใช้ไม้กลิ้ง หรือมือกดให้แบนตลอดแผ่นเสร็จแล้ว นำไปแช่น้ำเพื่อไล่น้ำกรด (5) การนำยางไปผึ่งแดดเป็นราวไม้ไผ่หรือลวดเนื้อไม้แข็งหลังจากแห้ง แล้วนำไปเก็บก่อนที่จะนำไปขายพ่อค้าต่อไป

ปัจจุบันเจ้าของสวนยางพาราบางรายไม่ได้ทำยางดิบแบบก่อนแต่จะนำน้ำยางที่กรีดได้ไปขายน้ำยางสดให้แก่พ่อค้าที่มารับซื้อ เพื่อเป็นการประหยัดเวลาและได้รับเงินทันที จึงทำให้ชาวสวนยางจำนวนมากนิยมขายน้ำยางสดเพิ่มมากขึ้น

การผลิตยางเพื่อจำหน่าย ในอดีตชาวสวนยางขนาดย่อมจะนิยมขายยางดิบแก่พ่อค้าเร่และพ่อค้าย่อยภายในชุมชน ดังที่ เฟื่อง พรวัวเอียด³ และ สวน สังข์เหลือ⁴ ชาวบ้านตำบลพนางตุง กล่าวถึง การจำหน่ายยาง สรุปได้ว่า มีชาวสวนยางบางส่วนได้นำยางดิบไปขายแก่พ่อค้าที่ตลาดปากคลองซึ่งได้ราคาที่สูงกว่าพ่อค้าในชุมชน สำหรับราคายางไม่แน่นอนจะแปรผันตามราคารายในตลาดโลก หรือขึ้นอยู่กับคุณภาพของยางที่ชาวสวนเป็นผู้ผลิต

2.2.2. การเลี้ยงสัตว์ ชุมชนทะเลน้อยเชื่อว่าการเลี้ยงสัตว์มานานแล้ว จากการศึกษารายละเอียดในช่วง พ.ศ. 2450 – พ.ศ. 2518 พบว่าชาวบ้านมีการเลี้ยงสัตว์กันโดยทั่วไป โดยมีเป้าหมายในการเลี้ยง คือ เพื่อใช้แรงงานและเพื่อเป็นอาหาร เฉพาะสัตว์ที่เลี้ยงเพื่อใช้แรงงานนั้นได้แก่ วัว และควาย ส่วนสัตว์ที่เลี้ยงไว้เพื่อเป็นอาหาร ได้แก่ สุกร เป็ด ไก่ ปลา เป็นต้น

¹ เจิม แก้วบุญส่ง ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 84 หมู่ที่ 3 ตำบลพนางตุง อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม พ.ศ. 2544.

² ทิน สุขคง ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 10 มีนาคม พ.ศ. 2544.

³ เฟื่อง พรวัวเอียด ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ทำการผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4 ตำบลพนางตุง อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม พ.ศ. 2544.

⁴ สวน สังข์เหลือ ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ทำการผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4 ตำบลพนางตุง อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม พ.ศ. 2544.

2.2.2.1 การเลี้ยงสัตว์ในช่วงแรก (พ.ศ. 2450 – พ.ศ. 2510) การเลี้ยงสัตว์เพื่อใช้แรงงาน ได้แก่ วัว และควาย กล่าวคือ การเลี้ยงวัวนั้นมีความสำคัญ ชาวนาทุกครัวเรือนเลี้ยงวัวไว้ที่บ้านอย่างน้อยครอบครัวละ 2-3 ตัว เพื่อใช้ในการไถนา ส่วนลูกวัวที่เพิ่มขึ้นอาจนำไปใช้ในการฝึกหัดไถนาหรือขายเพื่อได้เงินบางส่วนมาใช้ในการดำรงชีวิต จากการศึกษาพบว่า การเลี้ยงวัวในเวลาดังกล่าวนั้น จะอาศัยหญ้าจากพรุและปล่อยให้สัตว์หากินเองบริเวณทุ่งนา ดังที่เขียน มณีคุณย์¹ ชาวบ้านตำบลพนางดุง กล่าวถึงการเลี้ยงวัว สรุปได้ว่า วัวที่เลี้ยงเป็นพันธุ์พื้นเมืองมีความแข็งแรงทนทานต่อโรค การเลี้ยงโดยปล่อยให้กินเองตามทุ่งนา หรือบริเวณพื้นที่พรุ แต่ต้องระวังจระเข้จะมากัดกินวัว ในตอนเย็นต้องต้อนวัวกลับมาอนที่บ้าน โดยสร้างเป็นเรือนนอนเรียกว่า “คอกวัว” สำหรับบางคนจะสร้างรั้วรอบที่ดิน เพื่อปล่อยให้วัวอาศัยและกินหญ้าไม่ต้องให้ความสนใจมากนัก เรียกว่า “ล้อมวัว”

การเลี้ยงควายนั้น จะแตกต่างจากการเลี้ยงวัว กล่าวคือ ผู้ที่เป็นเจ้าของฝูงควายในอดีตนั้นต้องเป็นผู้นำท้องถิ่นหรือผู้ที่มีอิทธิพลในชุมชนเท่านั้น เนื่องจากกลุ่มโจรไม่กล้าไปลักขโมย การเลี้ยงควายเพื่อประโยชน์ในด้านต่างๆ ได้แก่ ใช้ลากหวนในการขนเลี้ยงข้าว ลากไม้ เวียนเทือกหรือเหยียบดินจนกลายเป็นโคลนตมก่อนปักดำต้นกล้า สำหรับการเลี้ยงควายโดยปล่อยฝูงควายให้หากินตามธรรมชาติ โดยใช้พื้นที่บริเวณพรุทะเลน้อยในการเลี้ยง ดังที่เส่ง สังกัด² ชาวบ้านตำบลทะเลน้อย กล่าวถึงการเลี้ยงควายในพรุทะเลน้อยเมื่อ 70 ปีที่ผ่านมาไว้สรุปได้ว่า ในอดีตนั้นมีการเลี้ยงควายฝูงแต่ละฝูงอาจมีถึง 80-100 ตัว โดยปล่อยให้หากินเองตามธรรมชาติบริเวณพรุ โดยรอบๆ ทะเลน้อย แต่ละฝูงจะสร้างคอก เพื่อให้ฝูงควายได้อาศัยในช่วงน้ำท่วม หรือประมาณช่วงเดือน พฤศจิกายน – ธันวาคม การทำคอกควายบริเวณพรุทำได้โดย บุคดินถมให้สูงกว่าระดับน้ำ และมีพื้นที่ให้ฝูงควายเข้าไปอาศัยอยู่ได้ รอบๆ ข้างกันเป็นรั้วโดยรอบมีประตูเข้าออกเพียง 1 ช่วง นอกจากเป็นคอกควายแล้วยังเป็นพื้นที่ในการจับควายเพื่อขายอีกด้วย

การเลี้ยงเพื่อเป็นอาหาร สัตว์เลี้ยงที่ใช้เป็นอาหารมีหลายชนิด ได้แก่ หมู เป็ด ไก่ เป็นต้น ในแต่ละหมู่บ้านจะมีการเลี้ยงที่แตกต่างกัน โดยขึ้นอยู่กับลักษณะของพื้นที่เป็นสำคัญ เช่น กลุ่มบ้านที่ตั้งอยู่ริมทะเล หรือริมคลองจะมีการเลี้ยงเป็ด หมู่บ้านบริเวณควนพนางดุงส่วนใหญ่จะมีการเลี้ยง ไก่ และสุกร การเลี้ยงในช่วงนี้เป็นการเลี้ยงเพื่อเป็นอาหารหรือเลี้ยงเพื่อความสวยงาม การเลี้ยงเพื่อการค้าขายนั้นไม่มากนัก

¹ เขียน มณีคุณย์ ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์ดำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 110 หมู่ที่ 4 ตำบลพนางดุง อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม พ.ศ. 2544.

² เส่ง ดูกสังข์ ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์ดำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 10 หมู่ที่ 3 ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม พ.ศ. 2544.